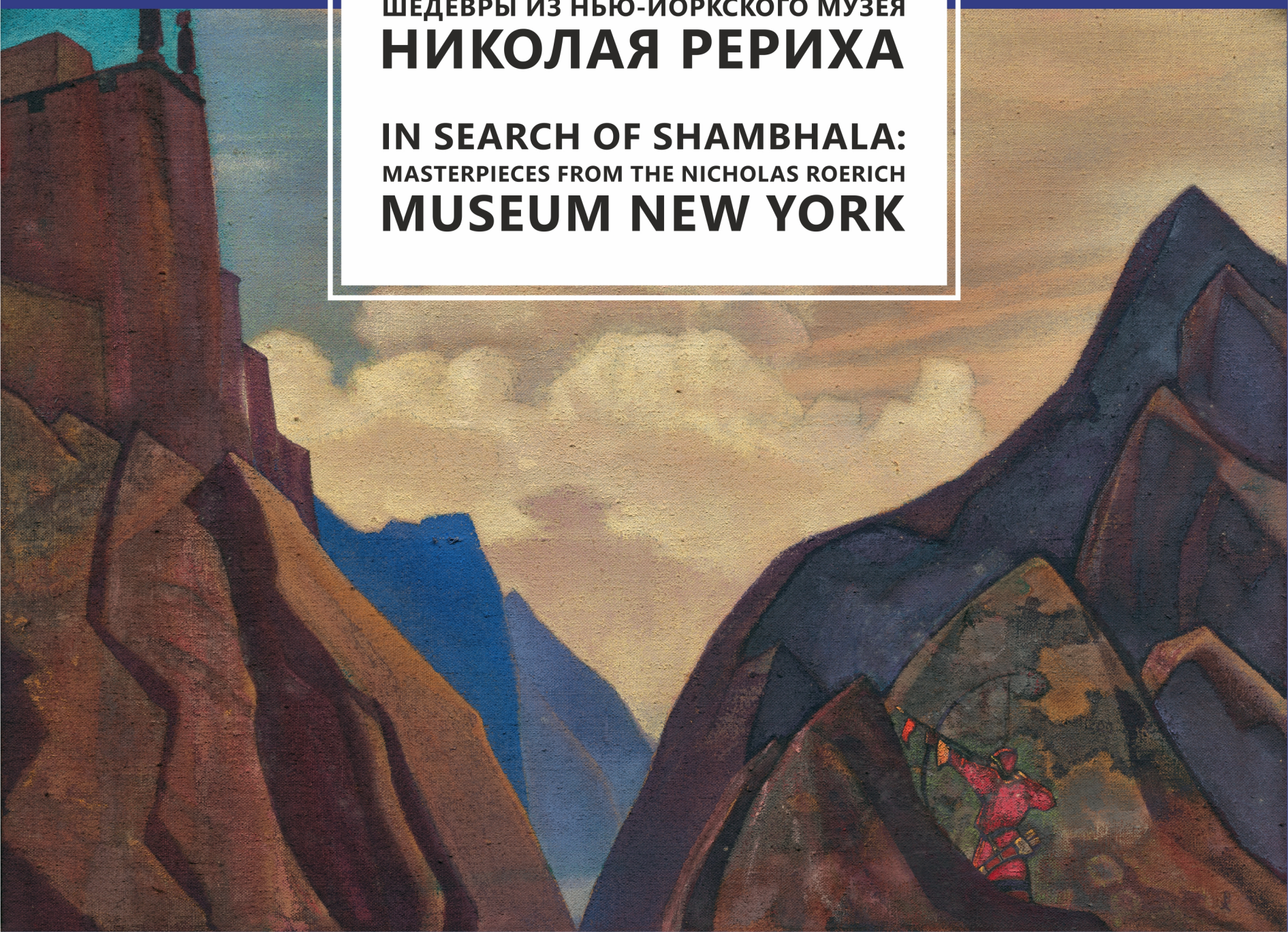

ШАМБАЛАНЫ ІЗДЕУ ЖОЛЫНДА:
НИКОЛАЙ РЕРИХТЫҢ
НЬЮ-ЙОРК МУЗЕЙІНІҢ ЖАУҺАРЛАРЫ

В ПОИСКАХ ШАМБАЛЫ:
ШЕДЕВРЫ ИЗ НЬЮ-ЙОРКСКОГО МУЗЕЯ
НИКОЛАЯ РЕРИХА

IN SEARCH OF SHAMBHALA:
MASTERPIECES FROM THE NICHOLAS ROERICH
MUSEUM NEW YORK

ШАМБАЛАНЫ ІЗДЕУ ЖОЛЫНДА:
НИКОЛАЙ РЕРИХТЫҢ
НЬЮ-ЙОРК МУЗЕЙІНІҢ ЖАУҺАРЛАРЫ

В ПОИСКАХ ШАМБАЛЫ:
ШЕДЕВРЫ ИЗ НЬЮ-ЙОРКСКОГО МУЗЕЯ
НИКОЛАЯ РЕРИХА

IN SEARCH OF SHAMBHALA:
MASTERPIECES FROM THE NICHOLAS ROERICH
MUSEUM NEW YORK

10/06 ASTANA
2017 10/09

УДК 069
ББК 79.1
Ш 22

Ш22 Шамбаланы іздеу жолында: Николай Рерихтың Нью-Йорктегі мұражайының жауһарлары = В поисках Шамбалы: шедевры из Нью-Йоркского музея Николая Рериха = Is search of Shambhala: masterpieces from the Nicholas Roerich museum New York. – қазақша, орысша, ағылшынша. 2017. – 340 с.

ISBN 978-601-06-4389-5

Редакция алқасы:

Г. Поваляшко,

философия ғылымдарының кандидаты,
Қазақ ғылыми-зерттеу мәдениет институты бас
директорының ғылыми жұмыс жөніндегі орынбасары

Л. Глуценко,

Н. К. Рерих атындағы Мәдени Орталықтың төрайымы,
Алматы қ.

Г. Сырлыбаева,

Ә. Қастеев атындағы Қазақстан Республикасы Мемлекеттік
өнер музейінің шетел классикалық өнерін зерттеу
орталығының жетекшісі

Д. Попов,

Н. Рерих Мұражайының бас қор сақтаушысы
(Нью-Йорк, АҚШ)

Көрме кураторлары:

орыс-американдық қордың президенті,
американдық «Son Mar Group» компаниясының негізін
қалаушылардың бірі **М.Ковалева** (АҚШ),

Американдық «Son Mar Group» компаниясының негізін
қалаушылардың бірі және TondoArt арт-платформасының
негізін қалаушы **С. Беккерман** (АҚШ),

философия ғылымдарының докторы (PhD),
Қазақ ғылыми-зерттеу мәдениет институтының бас
директоры **А. Р. Хазбулатов** (Қазақстан)

Дизайн және беттеген: Н. Анисимова

УДК 069
ББК 79.1

ISBN 978-601-06-4389-5

© Қазақстан Республикасының Ұлттық музейі

Редакционная коллегия:

Г. Поваляшко,

кандидат философских наук,
заместитель Генерального директора Казахского научно-исследовательского института культуры по научной работе

Л. Глущенко,

Председатель Культурного Центра имени Н. К. Рериха,
г. Алматы

Г. Сырлыбаева,

Руководитель центра зарубежного искусства
Государственный музей искусств Республики Казахстан
имени А. Кастеева

Д. Попов,

Главный хранитель Музея Н. Рериха
(Нью-Йорк, США)

Кураторы выставки:

Президент Русско-Американского Фонда,
сооснователь американской компании
«Son Mar Group» **М. Ковалева** (США),

Сооснователь американской компании «Son Mar Group» и
основатель арт-платформы TondoArt **С. Беккерман** (США),

доктор философии (PhD),
генеральный директор Казахского
научно-исследовательского института культуры
А. Р. Хазбулатов (Казахстан)

Дизайн и верстка: Н. Анисимова

Editorial board:

G. Povalyashko,

Candidate of Philosophical Sciences,
Deputy General Director of Kazakh Research Institute of
Culture for Scientific and Research Activity

L. Glushchenko,

Chairperson of Cultural Center named after N.K. Roerich's,
Almaty

G. Syrlybaeva,

Head of the center on the study of classical
foreign art in the State Museum of Arts
named after A. Kasteev

D. Popov,

General Conservator of N. Roerich Museum
(New York, USA)

Exhibition curators:

President of the Russian-American Foundation,
co-founder of the American company «Son Mar Group»
M. Kovaleva (USA),

Co-founder of the American company «Son Mar Group»
and founder of art-platform TondoArt **S. Bekkerman** (USA),

PhD, General Director of the
Kazakh Research Institute of Culture
A. Khazbulatov (Kazakhstan)

Design and imposition : N. Anissimova

**ШАМБАЛАНЫ ІЗДЕУ ЖОЛЫНДА:
НИКОЛАЙ РЕРИХТЫҢ
НЬЮ-ЙОРК МУЗЕЙІНІҢ ЖАУҺАРЛАРЫ**

7

**В ПОИСКАХ ШАМБАЛЫ:
ШЕДЕВРЫ ИЗ НЬЮ-ЙОРКСКОГО МУЗЕЯ
НИКОЛАЯ РЕРИХА**

119

**IN SEARCH OF SHAMBHALA:
MASTERPIECES FROM THE NICHOLAS ROERICH
MUSEUM NEW YORK**

231

ШАМБАЛАНЫ ІЗДЕУ ЖОЛЫНДА:
НИКОЛАЙ РЕРИХТЫҢ
НЬЮ-ЙОРК МУЗЕЙІНІҢ ЖАУҺАРЛАРЫ

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫСӨЗ	13
РЕРИХ ПАКТІ	18
Н. К. РЕРИХ ЖӘНЕ Ю.Н. РЕРИХТЫҢ ЖҰМЫСТАРЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ МӘДЕНИ БІРЛІГІНІҢ ФЕНОМЕНІ МЕН МӘДЕНИЕТ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ Л. Глуценко	20
Н.К. РЕРИХ ҚЫСҚА ӨМІРБАЯНДЫҚ ОЧЕРК	27
ӘБІЛХАН ҚАСТЕЕВ АТЫНДАҒЫ ҚР МЕМЛЕКЕТТІК ӨНЕР МҰРАЖАЙЫНЫҢ ЖИНАҚТАРЫНДАҒЫ Н.К. РЕРИХТЫҢ СУРЕТТЕРІ Г. Сырлыбаева	34
КАТАЛОГ	39
НИКОЛАЙ РЕРИХТІҢ КӨРНЕКІ ОЙЫ Г. Поваляшко	112

АЛҒЫСӨЗ

Астанадағы ЭКСПО-2017 халықаралық көрмесі – жылдың басты оқиғасы. Қазақстан Республикасының Президенті – Ұлт Көшбасшысы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев атап өткендей – бұл Қазақстанның Тәуелсіздік жылдарындағы халықаралық тұрғыда қол жеткізген ең үлкен жетістігі. Астанадағы ғаламат іс-шара ғылым мен техниканың үздік әлемдік жетістіктерімен ғана емес, Қазақстанның ұлттық жобасын жарқын әрі бүкіл әлемге танымал ететін тамаша мәдени қолдаумен есте қалады.

Астана қаласында «ЭКСПО 2017» Халықаралық көрмесінің мәдени бағдарламасында «Шамбаланы іздеу жолында: Николай Рерих Мұражайынан алынған жауһарлар, Нью-Йорк» экспозициясы маңызды орын алады. Николай Рерих шығармашылығына арналған Құрама Штаттардағы жалғыз мұражай атақты философ, саяхатшы, археолог және қоғам қайраткерінің 37 жұмысын ұсынады.

Мұражайдың негізгі міндеті – Pax Cultura – «Мәдениет арқылы бейбітшілік» ұранында көрініс тапқан Рерихтің өнер мен мәдениет туралы ойларын тарату. Бұл үкіметтің барлық халықаралық бейбіт бастамаларын өнердің күшімен қолдауға тырысқан Қазақстанның мәдениет бастамаларымен өте үндес.

«Шамбаланы іздеу жолында: Николай Рерих Мұражайынан алынған жауһарлар, Нью-Йорк» көрмесі шебердің ұзақ жылдарға созылған саяхатында өзіндік шығармашылық қолтаңбасының күшіне ие болған шығармашылық ауқымының қырларын көрсетеді. Рерихтер отбасы Ұлы Жібек жолының көп бөлігін басып өткен, олардың ғылыми қызметі, шығармашылық байқаулары, этнографиялық мәліметтері бітімгерлік мәдени идеялармен алмасуда өте маңызды болды. Николай Рерих жүздеген суреттерді Орталық Азия бағытындағы экспедициядан әсер алып салды. Осы ғылыми-шығармашылық экспедицияның бір бөлігі Шығыс Қазақстанда өтті. 1926 жылдың көктемінде Алтай жолдары Н. мен Е. Рерихтердің экспедициясын Өскеменге әкелді, әрі қарай кемемен Ертіс өзені арқылы жүзген олар, Семей, Павлодардан өтіп, Омбыға келді.

АҚШ мұражайы әкелген Н. Рерихтің көрмесі, оның шығармашылық қызығушылығының сан қырларын танытатын үздік жұмыстарымен танысуға мүмкіндік алған қазақстандықтар үшін өте маңызды.

Николай Рерих өмірінің көп жылын рухани ақиқат пен сұлулықты іздеуге арнап, біздің жер шарымызда бейбітшілікке жетуде мәдени дамудың іргелі рөліне деген өзінің мығым сенімімен дүние жүзіне танылған. Шебер өнер мен мәдениет саласында жұмыс атқаратындар үнемі бейбітшілік пен прогреске талпынуы тиіс деп сенген.

«ЭКСПО 2017» халықаралық мамандандырылған көрмесінде мәдени іс-шаралар бағдарламасын көріктендіретін «Шамбаланы іздеу жолында: Николай Рерих Мұражайынан алынған жауһарлар, Нью-Йорк» көрмесінің гуманистік миссиясының мәні осында жатыр.

Арыстанбек Мұхамедұлы,
Қазақстан Республикасының мәдениет және спорт министрі

Көрменің құрметті келушілері,

Өнер мен мәдениет күштері бейбітшілік пен ортақ тұрақтылықты үздіксіз іздеудегі адамзат бірігуінің ең қуатты құралы – өнер мен мәдениет күші болып табылады. Мұнда ұмтылмас мистикалық туындыларды іске асыру үшін қолданылған біріккен түстермен формалардың көрінісін, барлық әсемдік, асқарлық пен асылдықтың салтанатын көре аламыз. Бұл адамзатты дамыту және қорғап қалуға ұмтылатын қабілетті, қайсар адамзат рухының бірегей көрінісі Нью-Йорктегі Николай Рерих мұражайы мен Қазақстан Республикасының Мәдениет және спорт министрлігінің серіктестігі арқасында мүмкін болды. Көрме екі ұлтты біріктіретін теңдесі жоқ көрнекті мәдени жоба болып табылады.

Қазақстан мен Америка Құрама Штаттарының арасындағы кең серіктестіктің кішірек моделі ғана болатын көрмеде сөз сөйлеу мен үшін үлкен құрмет. Бұл серіктестік табысты жобалардың бірі ғана емес, одан да маңыздырақ. Ол біздің 2050 жылға стратегиямызға сай, Қазақстанның әлемнің отыз жетекші елінің қатарына кіру мақсатында стратегиялық маңызы бар.

Біздің мемлекеттің пайда болуынан бастап дамуға, гүлденуге, саяси және экономикалық тұрақтылыққа, технология жетістіктеріне, әлеуметтік әл-ауқат пен этносаралық тұрақтылыққа бағытталған күш, біздің ерекше қасиеттерімізге айналды.

Әлемдік дамудың беталысын талқылау 1991 жылдан бастап Қазақстан президенті Нұрсұлтан Назарбаев пен АҚШ президенттері арасындағы тұрақты және жақын диалогқа негіз болды. Екі жақты серіктестік тек қатысушы елдер үшін ғана емес, сондай-ақ, бүкіл әлемді жақсарту үшін де бекемделген.

Қызметі қақтығыстардың алдын алу мен бейбітшілікке бағытталған БҰҰ-ның Қауіпсіздік Кеңесінің уақытша мүшесі ретінде жиырма бес жыл ғана болған біздің жас мемлекетіміздің таңдалуы біз үшін үлкен құрмет.

Қазақстанның табысты стратегиялық серіктестігі тек қауіпсіздік, даму, ғылым мен технологияға ғана емес, сондай-ақ, осы көрме ықпал ететін мәдениет, туризм мен адамзатаралық қатынастарды да қамтиды.

Астанаға және Экспо-2017 көрмесіне келуші мыңдаған адамдарға суреттің әсерлі рухын көрсете алғанымызға ризамыз. Мұны АҚШ-та қолдаған еді. Ғылым да, өнер сияқты бейбітшілік орнатуға көмектеседі. Цифрлық төңкеріс бұрын-соңды елестете алмаған мүмкіндіктерді ашып, энергетикалық парадигманы қалпына келетін энергия көздерінің жағына ауыстыруы миллиардтаған өмірлерді қайта өзгертіп, біздің жершарымызды құтқара алады.

Өнер мен мәдениет көпірлер салатын және қабырғалар мен кедергілерді бұзатын әмбебап тілдер болып табылады. Біз көрмеге таңдаған Рерихтың тамаша жауһарлары бір-бірімізбен бөлісетін ортақ армандарымыз бен жүрек пен жан қалауымызды білдіреді. Олар бізді бөлгеннен гөрі көбірек

біріктіретін үнсіз бірақ айқын ескерту болып табылады. Бұл тамаша көрме жарқын әрі игілікті әлем жасайтын адамзаттың тұрақты ортақ мәдени мұрасын үнемі сезінуді айқындайды. Рерихтың көзқарасы шынайы құндылықтарға – ішкі және сыртқы дүниенің алғышарттарын құрайтын шындыққа, әділдікке, теңдік пен адамгершілікке негізделген.

Сан қырлы дарыны кескіндеме мен философиядан бастап, археология мен басқа да көптеген салаларды қамтыған Рерихтың 37 суретінен тұратын осы топтама діни өзара түсінушілік, сенім мен ізгі ниет платформасы – Әлем лидерлері мен дәстүрлі діндердің Конгресін қабылдаған Астананың Бейбітшілік пен Келісім сарайының тұрақты қосымшасы болып табылады.

Үнемі мәдени мұраның көкжиегін зерттеу мен бейбітшілік орнатуға талпынған Рерих, Қазақстанның бейбітшілік пен тәзімділік туралы дүниежүзілік диалогын дамыту талпынысын нығайта түседі. Аты аңызға айналған бұл суретші шығыс жартышарына саяхат жасаған, оның жұмыстарындағы географиялық ландшафттар, сол өңірлердегі адамдардың дәстүрі мен әр түрлі діни сенімдердің кескіндемелері бұған дәлел.

Сіздерді осы тамаша суреттер шабыттандыратынына сенімдімін, себебі, Сіздер «Бейбітшілікті мәдениет арқылы көресіздер»!

*Елші Қайрат Омаров
Біріккен Ұлттар Ұйымындағы
Қазақстан Республикасының Тұрақты Өкілі*

Николай Рерихтің (1874-1947) суретші ретінде атаққа ие болу жолын түрліше айтуға болады, бірақ тұрақты және болжамды емес. 20 ғасырдың бірінші екі онжылдығында Ресейде өз ұрпағындағы ең үздік суретшілерінің бірі ретінде танылып, одан кейін атаққа ие бола отырып, 1920 және 1930 жылдары Құрама Штаттарында оның жеке басы келесі алты онжылдық бойы хабарсыз болды. Тек кешірек оның әлемдік аукциондарда миллиондаған сомаларға сатылатын жұмыстары қайта орын алды.

Санкт-Петербуркте туып, ол сол уақыттағы көптеген суретшілер сияқты жолын бастаған. Императорлық көркемөнер академиясында оқуын бітіріп, 1900 жылы ол тарихи жанрдағы жүргізуші суретші Фернан Кормоннан сабақ алу үшін Парижге аттанды. Оның жұмыстары бұл кезеңде француз авангардынан бастап Пюви де Шаванның әсем өнерлеріне дейінгі көркем істердің ауқымды әртүрлілігімен әуестенушілік екенін көрсетеді. Оның болашақ әйелі Еленаға деген хаттары ең жоғары тәртіптегі менмендікке толы болды, ол адамдардың барлық бәлелерден құтқаратын панацея болуы мүмкін еді.

Келесі он жыл ішінде ол Парижде, Римде, Лондонда, Брюссельде және Прагада өткен көрмелерге қатысып, әлеуметтік жәнешығармашылық саты бойынша тез көтеріле бастады. Оның бейнесінің негізгі нысаны бірінші кезекте адамның табиғатпен үйлесімді болған және өмір қазіргі уақытқа қарағанда тым рухани болған кездегі, тарихқа дейінгі кезең болды. Сол кезеңдегі үлкен жетістік оның Орыс балетіндегі қойылымға қатысуы болды, әсіресе Ставинскийдің «Весна священная» атты революциялық шығармашылығына байланысты, ол үшін Рерих сахна көрінісі мен костюмдерді қоса, жалпы эстетикалық тұжырымдама құрды.

1918-1920 жылдары Стокгольмде, Копенгагенде, Хильсинкиде және Лондонда өткен жеке көрмесін өткізгеннен кейін Рерих Құрама Штаттарына кетті, мұнда ол екі жарым жыл тұрды. Оның 150 жұмысынан тұратын көрмесін Нью-Йоркты, Бостонды және Сан-Францисконы қосқанда, 20-дан артық қала көрді. Нью-Йоркте онымен Біріккен өнер шебер-институты құрылды, мұнда «барлық өнерлер бір шатыр астында зерделенеді».

Николай Рерих америкалық өмірдің ірі активті стилінің бір бөлігі болғанды жақсы көрді, мұнда ол материалистік емес, әлдебір рухани жағын көрді: «Егер сіз көк тіреген поэзияға назар аударсаңыз; егер сіз ұлттық саябақтардың романтизмін немесе үндіс қонысының терең трагедиясы мен әсемдігін; не тағы да испан атамұрасының қапалы белгілерін көре білсеңіз, сіздің айтатын көп нәрселеріңіз болады және қазіргі заманғы америкалық сана өзге елдердің тұжырымдамасын қайталауға қарсы екенін және өзінің үлкен елінің өзіндік сұлулығын бейнелейтінін түсіне бастайсыз». Оның Штатта тұру кезіндегі ең үздік жұмыстары Мэн штатындағы Монеган аралының, Үлкен арна бейнесі және Нью-Мексиканың табиғи көрінісі болып табылады.

1924 жылдан бастап Рерих саяхатта жүріп, өзінің қалған өмірінің көп бөлігін Гималайда өткізді және соңында Кулу аңғарындағы помещик меншігіндегі жер иелігінде қоныстанды. Сол уақытта өзінің суреттерінде көрсеткен тау ландшафттары оған Тау Шебері атағын бекітті, ол жұмыстары мемлекетпен «Өнердің ұлттық қазынасы» ретінде танылған тоғыз суретшінің арасындағы жалғыз тұрғылықты емес үндіс болған Үндістанда оған құрметпен байқаған. Ол шамамен 2500 сурет, тау бейнесінің эскизін және ұзын-ыргасын қалдырды, олар оның әуесқой құрметтеушілері үшін оның руханилығының белгісі болып табылады.

Рерихтің еңбектері өнер, поэзия және қысқаша әңгімелер саласындағы 4000 жұмыстан, сонымен қатар жол жазбалары бар бірнеше күнделіктен және өмірдің барлық аспектілеріне қатысты жүздеген эсседен тұрады. Ол үздіксіз өзінің Бейбітшілік пактін – соғыс уақытындағы мәдени объектілерді қорғау бойынша халықаралық келісімді жылжытып отырды.

Оның түрлі қызмет салаларындағы айтқысыз шығармашылығының қозғаушы күші не болғанын түсіну үшін, 1917 жылдан бастап Рерих мистик ретінде өмір сүргенін еске түсірген жөн. Оның шығармашылық бастамалары оның нақты және топталған рухани саяхатының жанама өнімі болып табылады. Бұл саяхат оның ішкі өмірінде кідіріс тудырған кезде, бұл құбылыстың жанама өнімі тау ландшафттары болып табылды, олар ерекше бейнелердің формальды көрінісі бола тұра, оның замандастарының абстрактылы өнеріне қарағанда, шын мәнінде абтрактылау болды. Сонымен қатар суретшінің және мәдени қайраткердің сыртқы келбеті ретінде оның жеке басын мистика жасырды, сондай-ақ оның сіреттеріндегі реалистік элементтер өзінің танымал нысандары арқылы терең мәнін жасырады.

Гвидо Трепса,
Николай Рерих мұражайының директоры, Нью-Йорк

Нью-Йорктің делегациясы атынан біз Сіздерді, яғни жергілікті тұрғындарымыз бен халықаралық қонақтарымызды, сондай-ақ Қазақстанның әртүрлі бөлшектерінен келіп отырған қонақтарымызды да Астана ЭКСПО-2017-нің ашылуымен құттықтаймыз. Бұл оқиға бүкіл әлем жүзінен ғаламшарымыздың тағдыры мен болашағын уайымдап жатқан адамдарды осы жерде жинады.

ЭКСПОны қоршаған мәдени іс-шаралардың ішінен «Шамбаланы іздеу: Рерихтер Мұражайынан келген жәдігерлер, Нью-Йорк» маңызды орын алады. Көрмеде 20-шы ғасырда өмір сүрген суретші әрі сәуегей Николай Рерихтің жұмыстары бар.

Николай Рерих, суретші, жазушы, сәуегей, философ және археолог өзінің өмірі барысында әлемдік мұраны сақтау үшін бейбітшілікке ұмтылды. Сонымен қоса, ол Қазақстан Республикасының Астана қаласында орналасқан Ұлттық мұражайда сақталған көптеген туындылар жасаған ғажайып суретші мансабында тоқтаған жоқ. Сондай-ақ, ол 20-шы ғасырдың басында мәдени объектілерді соғыс және көтерілістер кезеңінде қиралыстан сақтап қалушы Рерихтің Пакті- ұлттық келісім шартын жасады. Бұл жаһандық бейбітшілік, қорғау және түсіну туралы миссиясы ядролық қарудан бастартқан ҚР президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың қолдауымен жүзеге асырылып, Әлемдік және Дәстүрлі діндердің Көшбасшылар Конгресін бастады және Бейбітшілік пен Татулықтың сарайын тікті.

Нью-Йорктегі Рерих Мұражайы тарапынан кредитке жасалған көрме ғажайып. Тарихта алаш рет Қазақстан және Америка Қоспа Штаттары олардың алдағы өкілеттіліктері басшылығында, яғни бәрінен бұрын халыққа қызмет көрсетушілер, мәдени диалог құру және ауысы сияқты мүмкіншіліктер жаратты. Мәдениетті мықтылауда, сабрга жетелеуде және түсінуде өнерге тең келері жоқ. Осы ауысу келесі тұлғалардың қатысуы мен қолдауынсыз жүзеге аспауы мүмкін еді: Қазақстан Республикасының мәдениет және спорт министрі Арыстанбек Мұхаммедұлы, БҰҰ Қазақстан Республикасының тұрақты өкілі Қайрат Умаров, Нью-Йорктегі Николай Рерих Мұражайының директоры, Гвидо Тренс, Қазақ ғылыми-зерттеу мәдени институтының бас директоры Андрей Хазбулатов, Ресейлік американдық фонд және SonMar тобы.

Соңы Беккерман және Марина Ковалева,
«Шамбаланы іздеу: Николай Рерих мұражайының жәдігерлері»
көрмесінің жетекшілері

РЕРИХ ПАКТИ

КӨРКЕМӨНЕР МЕН ҒЫЛЫМИ МЕКЕМЕЛЕР ЖӘНЕ ТАРИХИ ЕСКЕРТКІШТЕРДІ
ҚОРҒАУ ТУРАЛЫ КЕЛІСІМ (РЕРИХ ПАКТИ),

1935 жылы 15 сәуірде Ақ Үйде жиырма
бір американдық республика өкілдері қол қойған

I мақала

Тарихи ескерткіштер, мұражайлар, көркемөнер, білім беру және мәдени мекемелер бейтарап болып саналады және соғысып жатқан тараптардың қамқорлығы мен құрметіне бөленеді.

Осындай құрмет пен қамқорлыққа жоғарыда айтылған мекемелердің қызметкерлері де бөленеді.

Осындай құрмет пен қамқорлық тарихи ескерткіштер, мұражайлар, ғылыми, көркемөнер, білім беру және мәдени мекемелерге соғыс кезінде және бейбіт уақытта да көрсетіледі.

II мақала

Алдыңғы мақалада аталған ескерткіштер мен мекемелерге көрсетілетін бейтараптық, қамқорлық пен құрмет, көрсетілген ескерткіштер мен мекемелердің мемлекетке қатысынан тәуелсіз қол қойып, қосылған мемлекеттердің ерікті нысандары ретінде барлық аумақтарда мойындалады.

Тиісті үкімет өз елдерінің ішкі заңнамалық саласында осындай қамқорлық пен құрметті іске асыру үшін қажетті шараларды қолдануға келіседі.

III мақала

I мақалада көрсетілген ескерткіштер мен мекемелерді белгілеу үшін ерекшелендіретін ту (ақ фондағы үш дөңгелегі бар қызыл шеңбер) расталған келісімге тіркелген бейнелерге сәйкес қолданылуы мүмкін.

IV мақала

Осы келісімге қол қойған және қосылған мемлекеттердің үкіметі Пан-Американдық одаққа осы

келісімде қарастырылған қамқорлыққа алынуы тиіс ескерткіштер мен мекемелердің тізімін жолдайды.

Үкіметтердің қол қойған және қосылған тараптар туралы хабарлауы жағдайында Пан-Американдық одақ оларға осы мақалада айтылған ескерткіштер мен мекемелердің тізімін жібереді, және де басқа мемлекеттерге осы тізімдегі кез келген өзгертулер туралы ақпарат береді.

V мақала

I мақалада көрсетілген ескерткіштер мен мекемелер әскери мақсатпен қолданылған жағдайда осы келісімде көрсетілген артықшылықтан айырылады.

VI мақала

Осы келісім ашылған уақытта қол қоймаған мемлекеттер, кез келген уақытта қол қойып қосыла алады.

VII мақала

Қосылу туралы, сондай-ақ, осы келісімді бекіту немесе күшін жою туралы құжаттар оларды алу туралы осы келісімге қол қойған немесе қосылған мемлекетті хабарландыратын Пан-Американдық одақта сақталады.

VIII мақала

Осы келісім кез келген уақытта қол қойған немесе қосылған кез келген мемлекет тарапынан күшін жоюы мүмкін, осы жағдайда күшін жою басқа осы келісімге қол қойған немесе қосылған мемлекеттерге хабарлаған соң, үш айдан кейін күшіне енеді.

Н. К. РЕРИХ ЖӘНЕ Ю.Н. РЕРИХТЫҢ ЖҰМЫСТАРЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ МӘДЕНИ БІРЛІГІНІҢ ФЕНОМЕНИ МЕН МӘДЕНИЕТ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ

Л. Глуценко. Н. К. Рерих атындағы Мәдени Орталық, Алматы қ.

Суретші, ойшыл, ғалым, XX ғасырдың әлемдік деңгейдегі танымал мәдениет пен қоғам қайраткері Николай Константинович Рерихтың идеяларының әлемдік маңызы аңғарылса да, шығармашылық мұрасының маңызы ғылыми қауымдастық тарапынан кең құлаш жайып, толыққанды дәрежеде зерттелмеген. Соңғы жылдары авторлардың бірқатарының Н. К. Рерихтың дүниетанымдық позициясын ғылымның заманауи бағытының бірлескен бастауы ретінде ұсынған «жаңа ғарыштық көзқарас», «ғарыштық шындық философиясы», «XXI ғасыр философиясы» (Шапошникова Л. В. «Рерихтардың мәдени мұрасы тұрғысынан ғарыштық эволюция», Соколов В. Г. «Мәдениет және адамның ғарыштық эволюциясы» және т. б.) атты ғылыми зерттеулері пайда болды. Бірқатар авторлар оның шығармашылығындағы Мәдениет тұжырымдамасын зерттеді. Дегенмен, бұл тақырып кең, көп қырлы және өзекті болғаны соншалық, мақаланың шеңберінде тек Н. К. Рерихтың жекелеген этностардың ғана емес, ұлттардың, мемлекеттік білім берудің, және де бүкіл адамзатты тұтас алғанда Мәдениеттің рөлі мен маңызы туралы бекіткен позициясының кейбір қырларымен ғана түйісе отырып, біз оған қайта келіп жүгінеміз. Н. К. Рерих өзінің осы жөніндегі ойларын көптеген мақалаларында, хаттарында, эсселерінде, күнделіктері мен әр түрлі жылдардағы көпшілік алдында сөз сөйлеуінде қалдырып кеткен. Ерекше атап өтетініміз, ол «Мәдениет» сөзін ылғида бас әріппен жазатын.

Бұл жазу үлгісін біз де сақтаймыз. Нағыз Мәдениеттің терең мағынасын түсінуге Николай Константинович ерекше мән берген. Ол бұдан Жер шегінен алысқа, ғарыш кеңістігіне шыққан адамзат дамуын көрген. Оның көптеген қысқа анықтамаларында берілген Мәдениет ұғымында біз үшін өмірлік маңызы бар пәлсапа жатыр, оны Рерих өзінің қызметі арқылы замандастары мен болашақ ұрпаққа ашып, жеткізуге талпынған.

Очерктерінің бірінде ол былай жазады: «Мәдениет Нұрды құрмет тұту. Мәдениет адамды жақсы көру. Мәдениет жұпар йіс, өмір мен Сұлулықтың үйлесімі. Мәдениет асқақ және нәзік жетістіктердің синтезі. Мәдениет Нұрдың қаруы. Мәдениет құтқару. Мәдениет қозғалтқыш. Мәдениет жүрек [1, 416.]. Келтірілген формулалар, яғни дәлдігі және қысқалығы арқасында бұл анықтамалар формула болып табылады, ендеше оны жоғары филологияның тұрғысынан ғана емес, сондай-ақ нәзік энергиялар саласындағы қазіргі физиканың жаңалықтары тұрғысынан да ұғыну қажет. Сол кезде «Нұр» біздің көз алдымызға елестете алатын барлық кемелді бойына жинайды, жарқыраған және нұр шашқан материяның ерекше

күйінде алдымыздан шығады. Нұр қырлары формалардың Сұлулық деп аталатын кемелденуі екенін аңғарайық, дәл осылар кемелденбеген біздер үшін жердегі адамзат дамуының мақсаты ретінде белгіленген. Сонда, не себептен «Мәдениет құтқару» және «Мәдениет қозғалтқыш» екені түсінікті болады.

«Францияға сәлем» мақаласында Н. К. Рерих былай жалғастырады: «Біз басқа бір жаңа идеализм, бұлыңғыр алаңдаушылық емес, рухқа күнделікті нәр беру туралы айтамыз» [1, 40б.]. Яғни, күнделікті өнерде, табиғатта, еңбекте, ой толғауда, әңгімелерде, кітаптарда, шығармашылықта көрініс тапқан қандай да болмасын формадағы әсемдікпен, Сұлулықпен жанасу жайында. Бұл қарым-қатынас адам табиғатын, оның ойларын және салдар ретінде ісін құнарландырады.

«Синтез» мақаласында оқитынымыз: «Мәдениет туралы өткен мақалаларымда Мәдениетті Нұрды құрмет тұту деп атауға мәжбүр болдым. Нәтижесінде біз бұл ұғымнан алшақ кетпейміз. Табынушылық әрқашан игі бастаманы құрмет тұту болып қалады, ал Ур сөзі бізге Нұрды, Отты білдіретін ескі шығыс түбірін еске салады». Және, ары қарай Николай Константинович «Мәдениет ұғымымен рухтанған» жалғыз ол ғана емес, сондай-ақ, тіпті, сөздіктер мен энциклопедиялардың прозалық анықтамаларында Мәдениетті «жақсару мен даму әрекеті», оқыл-ой және моральдық тәрбие, тәртіп, ағартушылық, талғамдылық деп анықталатынын айтқан. Ол танымның эмпирикалық тәсілінің негізін қалаушы ағылшын философы Френсис Бекконның арқасында дүниеде «мәдениет» териміні мен мәдениет философиясының пайда болғанын есімізге салады. Этиканың Үлкен Энциклопедиясында да «мәдениет ұғымы адамның рухани өмірінің барлық формаларын кеңінен көрсетеді – ойшылдық, діни, этикалық, ол адамзаттың өз ішкі болмысын нығайтудың жоғары талпынысы» [1, 109-110б.].

Нағыз Мәдениеттің мәнін түсіну және оның өмірдегі көрінісін тек ақсүйектік элитаға енгізу ғана емес, қалың бұқара топтарына енуінің қажеттілігі туралы Н. К. Рерих әр мүмкіндік туғанда талмай жазып айтады. «Отты бекініс» мақаласында: «Мәдениеттің маңыздылығын миға әбден жеткенше қайталау керек. Әрбір жаста, әрбір жағдайда, әрбір халық қайталау керек... Әсемдік пен Мәдениеттен әрбір теріс айналу күйзеліс пен азғындыққа әкеледі. Керісінше, мәдени құрылысқа жүгіну Қайта өрлеудің тамаша дәуірін жасайтын еді..., Лашықта болсын, сарайда болсын Мәдениет кезек күттірмейтін әдетке айналуы керек. Бұл тазартылған ой арқылы ең қажетті анықталып, келіп-кеткен толқындардың көбігі қайда жатқаны көрінеді...Көмескі тартқан бұлыңғыр оккультизм мен мистицизм емес, бірақ Мәдениеттің ағаруы таралған жерде Ұлы Шындықтың Нұры төгіледі [1, 83б.].

«Түнекті өртеуде» Рерих Мәдениеттің көп қырлы көрініс табуы туралы айтады. Ал «Жаңа заман» очеркінде былай жалғастырады: әр түрлі халықтардың даралығын анықтау әртүрлі формаларды талап етеді. Бірақ, мұнымен бірге, бір ереже міндетті түрде сақталуы керек – барлық

мүшелердің мемлекеттегі жағдайы тек өркениетті болып, сондай-ақ Мәдениет белгілері көрінуі тиіс. Әйтпегенде, нағыз Мәдениетті жалған мәдениетпен алмастыруға жағдай жасалады [1, 276].

Бірақ, міндері мен кемістіктерін Рерихтың түсінігіндегі жоғары рухани «қасиетті» ұғыммен жасыратын жалған мәдениеттен нағыз Мәдениеттің айырмашылығы неде? Бұл сауалға да жауап табамыз, «Мәдениет туралы шақыру» – бұл көптеген ұйымдар мен мүшелері Рерихтың мүдделестері болып, оның жобаларын алдыға жылжытуда белсенді көмектескен Мәдениет достары қоғамдарының біріне үндеу. Мұнда бекзат Сұлулық – рух ерлігі. Ол барлық асқақтықтың асыл қазынасы. Ол адамның шынайы кемелденуінің жолы, нағыз дамудың жолы. Ол жасампаздық, бейбіт ынтымақтастық, әралуан жиынтық, шыдамдылық, өлшемдестік, Ол білім. Ол синтез. Ол бұзылмайтын Қамал сынды қазіргі өмірдің қиындықтары арасында бой көрсетіп тұрады. Ол мәңгі және мызғымас [1, с. 35–37]. «нағыз Мәдениеттің негіздерін жақыннан түсіну өмірді бүтіндей өзгертеді және адамзатқа тиесілі барлық жарқын жаңалықтарға ерекше жағдай жасайды». – деп Рерих «Жаңа заман» мақаласында жалғастырады [1, 276].

Бір мезгілде Н.К. Рерих ғылыми және қоғамдық ортада кеңінен байқалған Мәдениет пен өркениет ұғымының ауысуы, бірінің екіншісінің орнын басу беталыстарының қауіпіне алаңдатушылық танытқан. Жоғарыда аталған «Синтез» очеркінде ол былай жазады: «Өз түбірімен санаға бекіген ұғымдардың қайтадан түсінік беріліп, бұрмалануын көру таң қаларлық жайт. Мысалы, көптеген адамдар Мәдениет сөзін өркениет сөзімен ауыстыру орынды деп санайды. Осы ретте, түбірі Культи латын сөзінің өте терең рухани мағынасы бар екені, ал өркениет сөзі өз түбірінде азаматтық, қоғамдық өмір құрылысынан хабар беретіні мүлдем есепке алынбайды. Әр ел қоғамдану деңгейінен өтетіні белгілі, сондай-ақ, жоғары синтезінде мәңгілік, мызғымас Мәдениет ұғымын жасайды. Көп мысалдарда көргеніміздей, өркениет құруы мүмкін, мүлдем жойылып та кетуі мүмкін, бірақ, Мәдениет мызғымас рухани тақтада болашақ жас өркенге нәр беретін ұлы мұраны жасайды» [1, 108–109б].

Рерих «Франция» мақаласында былай жалғастырады: «Мәдениет мағынасына өркениет немесе прогресті қолдану қате болар еді. Өркениет пен прогресс Мәдениеттің тек жеке жағдайы болып табылады» [1, с.40]. Сонда да келтірілген дәлелдерге қарамастан, кейбіреулер крахмалданған жаға немесе сәнді киім бекіген өркениет қана емес, сонымен бірге Мәдениеттің кепілі болып табылады деп санайды [1, 122б].

Н. К. Рерихтың Мәдениет пен өркениет ұғымындағы түбегейлі айырмашылығы жайында көптеген пікірін жинақтап, Рерихтар отбасының шығармашылығының танымал зерттеушісі Л. В. Шапошникованың біз белгілеген тақырыпты қарастыратын «Ғарыштық дамудың Грааль Кесесі» мақаласына жүгінейік, Оның айтуы бойынша: Мәдениет пен өркениетті «рух пен материяның өзара әрекеттесуі тұрғысынан қарастыру керек, себебі, Мәдениет заңдылықтарға сәйкес әрекет ететін ерекше нәзік энергия

түріндегі рухтың көрінісі». «Егер Мәдениет адамның шығармашылық әрекетінің рухы болса, онда өркениет немесе адам өмірін орнықтыру барлық материалдық, азаматтық қырынан бұл әрекеттің материясы. Бұл екі қызмет түрі бір-бірімен өте тығыз байланысқан, олардың пайда болуының әртүрлі көздері бар, және өзінің табиғаты мен белгілеуінің әртүрлі мағынасын қамтиды. Ал Мәдениет пен өркениетті сәйкестендіру негізгі ұғымдарды шатастыруға, адамзат тарихындағы рухани факторды бағаламауға алып келеді. Бір ұғымды екінші ұғыммен ауыстыру жиі кездеседі, соның нәтижесінде Мәдениетке оған тән емес қызметтерді жатқызып, өркениетке одан тыс сипаттамаларды қосып қояды».

Барлық кезеңдер мен халықтардың ең үздік адамзат өкілдерінің шығармашылығы арқылы рухани сала формаларының көрініс табуы ретінде Мәдениеттің материалды нысандарының маңыздылығын түсініп, Н. К. Рерих оларды күзету мен қорғау бойынша халықаралық қозғалысқа бастамашы болды. 1935 жылы Панамерикандық Одақ (1889 жылы құрылған) елдерінің бір қатары тарихқа Рерих Пактісі деген атпен енген құжатқа қол қойды. Алғаш рет әлем тарихында халықаралық қауымдастық халықаралық құқық негізінде Мәдениет нысандарының құндылық сипаттарын тұжырымдады, соның нәтижесінде оны күзету мен қорғау қажеттілігі туды. Маңызды деген халықаралық жобаның қазіргі жағдайы мен жылжыту негізі Н. К. Рерихтың «Бейбітшілік Жалауы» жинағында баяндалған. [3].

Өзінің очерктерінің бірінде («Ғасыр баспасы») Н. К. Рерих дүниежүзі тарихы мен өнерді зерттегеннің барлығына таныс тарихи феномен ғаламшардың ең шеткі бөліктеріндегі адам өмірінен көрініс беретін «әр ғасырдың ерекше баспасы» туралы айтады. Еуропадан, Мысырдан, Америка, Азиядан табылған Тас дәуірінің көне кезеңіндегі олжалар ұқсастығымен таң қалдырады. Оларды жасағандар ата-бабалар сынды «бір жолмен ойлаған, олай болмағанда сол формаларды құрастырып, барлық ерекшеліктерін сақтай отырып дәл осы техниканы қолдана алмас еді». Бұл феномен қола дәуірінде табылған заттарда, роман стилінде, готикада да кездеседі. Ал Қайта өрлеу дәуірі «өз формаларының көптүрлігімен» «тек христиан ғана емес, мұсылман әлеміне және өзгелерге де» жайылып өтті [1, 1056].

Бұл феномен Еуразия кеңістігінде халықтардың ұлы көші арқылы ерекше айқын көрінді. «Халықтардың ұлы көші кездейсоқтық емес. Әлемде үнемі болатын құбылыстарда кездейсоқтық болуы мүмкін емес. Бұл ерекшелік арқылы халықтардың ең жанды күштері шынығады. Жаңа көршілермен қарым-қатынас арқылы сана кеңейеді, жаңа ұлттардың түрлері жасалады. Сол себептен де, жанды қозғалыс даналық нысандарының бірі». Және ары қарай: «Азия түкпірінде – рухани және жасампаз қозғалыстардың бесігінде – ескі замандардағы көш білім алудың аяқталуы деп қарастырылды... Бұл алыс өңірлерде сыйлыққа кітап немесе киелі заттарды беру игі рухтың жоғары белгісі ретінде саналады. Ұлы қоныс аударушылар осындай тамаша өсиеттерді таратып, жолай өнер мен өмірдің ұлы стильдерін жасаған» [1, 47–486].

Еуразиялық Мәдениеттің біртұтас тамырының көптеген белгілері академик Н. К. Рерихтың танымал Орталық-Азиялық экспедициясының барысында аталып өтті. Олар туралы және олармен байланысты толғауларын өзінің жол күнделіктеріне жазып отырған [4, 5].

Көшпенді Орталық Азияның мәдени бірлігін анықтайтын қайнар көзді іздеу Н. К. Рерихтың және оның үлкен ұлы дарынды лингвист пен шығыстанушы Юрий Николаевич Рерихтың ғылыми қызметінің жетекші бағытына айналды. «Азияның мәдени бірлігі» танымал мақаласында б.д. X ғасырына дейінгі кезеңде буддизмде қалыптасқан біртұтастықтың негізгі жол бастаушысы туралы жазады. «Дәл буддизм ғана өзінің пайда болуынан бастап ұлттық және саяси кедергілерді аттап өтіп, адамзат біртұтастығын ұлтқа қарамай насихаттай бастады. Кезінде буддизм кіріп кеткен көптеген елдерде ол басқа діндерге басымдық берді және оның өз атауы ұмытылып кетті, бірақ оның мәдени мұрасы сақталды, дегенмен, көбіне жаңа үлгіде» [6, 206].

«Орта Азия тарихы» атты өзінің іргелі жұмысында Юрий Николаевич тарихи зерттеулерінде алғаш рет Орталық Азияның кеңістігін біртұтас табиғи, әлемдік тарих контекстінде мәдени-тарихи тұтастық, ал мәдени бірлікті – аймақтың дамуы мен әлемнің тарихи бірігуі ретінде қарастырады [7].

Әке мен бала, заманауи ғылымның дамуына баға жетпес үлес қосқан ғалымдар Н. К. Рерихтың және Ю. Н. Рерихтың жұмыстарындағы концепцияның қысқа шолуының нәтижесін қорытындылай келіп, келесіні атап өтейік.

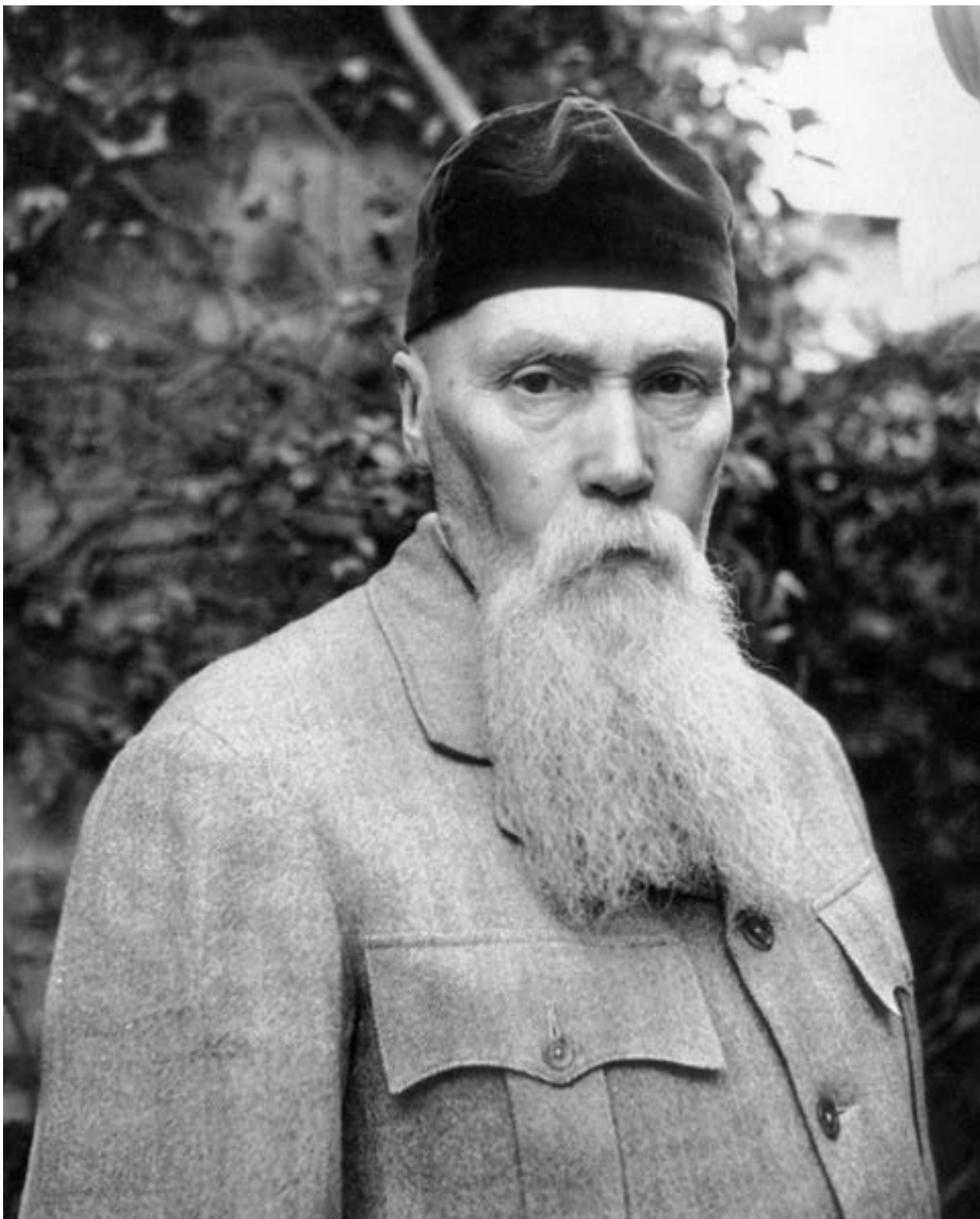
1. Мәдениет қоғамның рухани құрамдас бөлігін құрайды, яғни энергетикалық құрамдас бөлігін, сол себептен оның жойылмайтын табиғаты бар. Өз ішінде жоғары идеалдар мен адамзат дамуының бағытталған векторларын қамтиды.
2. Барлық тарихи және заманауи нысандар мен Мәдениет заттары Мәдени идеяларды тасымалдаушы болып табылады, олармен жанасу адамзат ұрпақтарының санасын байытқан және байыта түседі, тәрбиелеу үрдісі көзге көрінбей іске асты және іске асады.
3. Осыған байланысты Мәдениеттің материалды нысандары мен құбылыстары маңызды әлеуметтік мәртебеге ие болады, өз негізінде қоғамның дамуы мен тұрақты өмір сүруі үшін маңызды мәнге ие.
4. Мәдениет мемлекет құруда маңызды, ол этностарды, діндер мен олардың әралуандығынан көрініс беретін жоғары идеалдарға талпынысты біріктіреді.
5. Мәдениеттің дамудағы ерекше рөліне байланысты оны жоюда көрінетін дамуға қарсы күштердің әрекет ету үрдісі орын алмай қалмайды.
6. Сол себептен, кез келген мемлекеттің тұрақты даму үрдісін ұйымдастыруда Мәдениеттің рөлі мен стратегиялық мәнін қоғамның алдыңғы қатарлы бөлігінің түйсінуі шешуші маңыздылыққа ие.

7. Дәл мәдениет қана жүйе жасаушы негіз болатынын анық айтуға болады. Басқа мемлекеттер мен Қазақстанның тұрақты дамуының әлеуметтік-саяси факторларын Мәдениет қалыптастырады.

Дереккөздер:

1. Рерих Н. К. Культура и цивилизация. Серия «Малая рериховская библиотека» // Международный Центр Рерихов. – М., 1994.
2. Шапошникова Л. В. Мудрость веков. Серия «Рериховская научно-популярная библиотека» // Международный Центр Рерихов. Мастер-Банк. – М., 1996.
3. Знамя Мира: Сборник (Серия «Большая Рериховская библиотека») // Международный Центр Рерихов. – М., 2005.
4. Рерих Н. К. Алтай – Гималаи. Путевой дневник. – Рига. 1992.
5. Рерих Н. К. Сердце Азии. – Алматы, 2007.
6. Рерих Ю. Н. Тибет и Центральная Азия: Статьи, лекции, переводы. – Самара, 1999.
7. Рерих Ю. Н. История Средней Азии. В 3-х томах // Международный Центр Рерихов. Мастер-Банк. – М., 2004 (2007, 2009).

Мақала «Қазақстан мәдениетінің интеграциясы әлемдік мәдени кеңістікте: динамикасы және бағыттары», – Алматы, 2013 ж. Халықаралық-ғылыми тәжірибелік конференция материалдарының жинағында жарияланған

Николай Константинович Рерих

Н.К. РЕРИХ

ҚЫСҚА ӨМІРБАЯНДЫҚ ОЧЕРК

Николай Константинович Рерих 1874 жылы 9 ақпанда Петербургте танымал нотариус Константин Федорович Рерихтың отбасында дүниеге келді. Жастайынан оны Шығыстың кескіндемесі, археологиясы, тарихы мен мәдениеті қызықтырды. 1893 жылы Карл Май гимназиясын бітірген соң, ол Петербург университетінің заң факультетіне түседі (1898 ж. тамамдайды). Ал 1895 жылдан бастап бір мезгілде Императорлық көркемөнер академиясында әйгілі суретші Архип Иванович Куинджидің шеберханасында білім алады. 1897 жылы Н.К.Рерих Петербург көркемөнер академиясын бітіреді және оның «Қуғыншы» деп аталатын дипломдық суретін орыс өнері туындыларының танымал жинаушысы П. М. Третьяков сатып алады.

Осы жылдары Рерих сол заманның белгілі өнер қайраткерлерімен тығыз қарым-қатынаста болады – олар В.В. Стасов, И. Е. Репин, Н. А. Римский-Корсаков, Д. В. Григорович, С. П. Дягилев. 24 жасында-ақ, Николай Константинович Императорлық көркемөнерді дамыту қоғамы директорының көмекшісі болып, қатарынан «Өнер әлемі» көркемдік журналының редактор көмекшісі қызметін атқарады.

Ол 1899 жылы адал серігі және рухани пікірлесі болған Елена Ивановна Шапошниковамен кездеседі. Өмір жолын олар қол ұстаса, бір-бірін шығармашыл және рухани толықтыра жүріп өтеді. Елена Ивановна Николай Константиновичтың барлық талпыныстары мен бастамаларын бірге бөліседі. 1902 ж. олардың отбасында ұлы Юрий, болашақ ғалым-шығыстанушы дүниеге келеді, ал 1904 ж. – әкесінің жолын қуған Святослав дүние есігін ашады. Рерих Елена Ивановнаны «шабыт беруші» және « рухани жан жолдасым» деп атаған.

1903–1904 жж. Н.К.Рерих жұбайымен бірге Ресейдің ежелгі қалаларына саяхат жасайды. Олар өзінің көне ескерткіштерімен танылған 40 аса қалада болады. Бұл «ескі заманға сапардың» мақсаты орыс мәдениетінің тамырларын зерттеу болған еді. Саяхаттың нәтижесі тек суретші суреттерінің үлкен топтамасымен шектелген жоқ, сондай-ақ, Н.К.Рерих алғашқы болып ежелгі орыс икон жазуының және архитектурасының зор рухани құндылығы туралы мәселені өз мақалаларында көтерді.

Осы кезеңге суретшінің христиан тақырыбына арналған ресейлік храмдар үшін салған көркем жазуы мен мозаика эскизі түріндегі жұмыстары жатады.

Николая Константинович Рерихтың сан қырлы дарыны оның театрлық қойылымдарға арналған жұмыстарында айқын көрінеді. Олар С. П. Дягелевтің

Елена Ивановна Рерих (1900-жылдар)

әйгілі «Орыс маусымдары» кезінде Н. К. Рерихтың безендіруімен А. П. Бородиннің «Князь Игорьден» алынған «Қыпшақ биі», Н. А. Римский-Корсаковтың «Псковтік қыз», И. Ф. Стравинскийдің музыкасына жазылған «Қаситетті Көктем» балеті.

Шығыс философиялық ойларымен танысу көрінісі де Н. К. Рерихтың шығармашылығында орын тапты. 1900 жылдардың ортасынан бастап Үндістан мен Шығыс тақырыбы оның кенептері мен әдеби туындыларында жиі байқалады.

1917 жылдың мамырында ауыр өкпе ауыруынан Н. К. Рерих дәрігерлердің талабы бойынша отбасымен бірге Финляндияға (Сердоболь), Лодож өзенінің жағасына келеді. 1917 жылғы революциялық оқиғалардан кейін Финляндия Ресеймен шекараларын жауып тастады, осылайша Н. К. Рерих отбасымен Отанынан жырақта қалды.

1919 жылы, Швециядан шақыру алып, Николай Константинович көрмелермен бірге Скандинавия елдеріне барады. Сол жылы күзде ол С. П. Дягелевтың Лондондағы М. П. Мусоргский мен А. П. Бородиннің музыкасына жазылған орыс операларын безендіруге шақыруын қабыл алып, отбасымен бірге Англияға жол тартады.

1920 жылы Н.К.Рерихке Чикаго өнер институтының директорынан АҚШ-тың 30 қаласына үлкен көрмелік сапар ұйымдастыру ұсынысы түседі. Николай Константинович осы ұсынысты қабылдап отбасымен бірге Лондонды артта қалдырады.

АҚШ-та Н. К. Рерих мәдени-ағартушылық қызметін кеңінен өрістетеді. 1921 жылдың қарашасында Нью-Йоркте Біріккен Өнердің Шеберлік-Институтын ашады, оның басты мақсаты мәдениет пен өнер арқылы халықтарды біріктіру болып табылады. Сонымен қатар, Чикагода «Cor Ardens» («Жалынды жүректер») суретшілер бірлестігін, ал 1922 жылы – «Corona Mundi» («Әлем тәжі») Халықаралық мәдени орталығын орнықтырады. Ал 1923 жылдың қарашасында суретшінің бай сурет коллекциясын америка халқына сый ретінде табыстаған Николай Рерихтың нью-йорктік мұражайы өз есігін айқара ашқан еді. Рерих іргесін салған мекемелер өз айналасына өнердің көзге түсетін қайраткерлерін біріктіріп, америкадағы ірі мәдениет ошақтарына айналды.

Сол уақытта, 1923 жылы шебердің ардақты тілегі орындалып – 2 желтоқсанда Н. К. Рерих және оның отбасы Үндістанға келеді. Осы жерде ұлы суретшінің өміріндегі ең маңызды саяхатқа дайындық басталады – ол Орта Азияның жетуі қиын аудандары еді. Бұл аудандар бұрыннан Рерихтың назарын суретші ретінде ғана емес, сондай-ақ, ежелгі халықтардың әлемдік көші мен еуразиялық мәдениеттің ортақ көзін іздеумен байланысты оны ғалым ретінде де еліктірген еді.

Экспедицияның қиын бағыты Сикким, Кашмир, Ладак, Қытай «Синцзян»), Ертіс өзені үстімен Қазақтан, Мәскеуге қысқа сапар жасап және ары қарай – Алтай, Моңғолия, Тибет, Трансгималайдың зерттелмеген аймақтары арқылы өтті. Бұл бірегей экспедицияның маңызы мен нәтижесін қазіргі географиялық ғылым тиісті бағалаған жоқ. Ал осы ретте, Н. М. Пржевальскийдің және П. К. Козловтың арманын орындаған Николай Константинович Рерихтың

Елена Ивановна Рерих (30-жылдар)

Орталық Азияға жасаған экспедициясы орыс зерттеулерінде триумфқа айналды. Бағыттардың бірегейлігі мен жиналған материалдар негізінде ол ХХ ғасырдағы ірі экспедициялар арасында ерекше орынға таласуға заңды негізі бар еді. Саяхат 1923 бастап 1928 жж. дейін жалғасты. Карталарда ондаған жаңа тау шыңдары мен асулар белгіленді, археологиялық ескерткіштер ашылды, сирек кездесетін манускрипттер табылды. Зор ғылыми материал жиналып, суретші құпия, атағы шыға қоймаған Азия бейнеленген жүздеген суреттерді салды. Күнделік жазбаларының материалдары бойынша «Алтай-Гималай таулары» және «Азия жүрегі» кітаптары басылып шықты.

Экспедиция аяқталған соң 1928 ж. шілдеде Н. К. Рерих «Урусвати» Гималайлық ғылыми-зерттеу Институтының негізін қалады. «Урусвати» санскриттен аударғанда «Таңғы жұлдыздың нұры» дегенді білдіреді. Сол жерде, яғни Үндістандағы Кулу алабында Николай Константинович отбасымен бірге қоныс тепті.

«Урусвати» Еуропаның, Американың, Үндістанның көптеген ғылыми орталықтарымен бірге қызмет атқарды. Институтта медициналық, зоологиялық, ботаникалық, биохимиялық зертханалар жұмыс істеген. Директордың міндетін үлкен ұлы тамаша тарихшы, шығыстанушы және лингвист Юрий Николаевич Рерих атқарды.

1934-1935 жылы Николай Константинович Рерих Ішкі Моңғолия, Маньчжурия және Қытай аймақтарына құрғақшылыққа төзімді өсімдіктерді зерттеу мақсатымен АҚШ Егін шаруашылық министрлігі ұйымдастырған экспедицияны басқарады. Сол уақытта Николай Рерихтың Нью-Йорктік Мұражайының президенті және сенімді өкілі американдық кәсіпкер Луис Хорш құжаттарды қолдан жасап және Николай Константиновичке жала жауып Музейге тиесілі акциялар пакетін иеленеді, өзін оның иесі етіп жариялайды. Ол суреттердің жартысын өзіне қалдырып, жасырын елден шығарады. Кенептің көбі қас пен көздің арасында сатылып, күні бүгінге дейін американдық коллекционерлердің жеке жинақтарын көріктендіріп тұр. Біраз уақыттан кейін, Рерихтарға адал болып қалған қызметкерлер Мұражай үшін жаңа үй-жай мен суреттердің көп бөлігін қайта сатып алды. Осылайша Рерихтың қазіргі Нью-Йорктік Мұражайының негізі қаланды.

Еуропадағы ауқымды соғыстың қаупін және болашақ апатты алдын ала болжаған Н. К. Рерих соғыс кезінде және бейбіт уақытта мәдени құндылықтарды сақтаудың Халықаралық Келісімін жасауға бастама береді, мәдениетті ең маңызды адамзаттық құндылық деп жариялап, өркениет алдында мәдениет басымдықтарын бекіту бойынша белсенді қоғамдық қызмет атқарады. Келісімге 1935 жылы Вашингтондағы Пан-Американдық Одақ елдері қол қойған соң, тарихқа Рерих Пактісі ретінде кірді. Пактпен қатар Николай Константинович Рерих мәдениет объектілеріне арналған айрықша белгі – мәдениеттің өзіндік Қызыл айы Бейбітшілік туын ұсынды.

«Мәдени қазынаны қорғауға арналған Пакт ресми орган ретінде ғана емес, сондай-ақ, мектеп табалдырығынан бастап жас ұрпақты адамзаттың шынайы құндылықтарын сақтау туралы игі идеялармен тәрбиелейтін білім беретін заң ретінде қажет» - деп жазды Рерих. Оның мәдени бастамасы әлемдік қоғамдастықтың ең қалың қауымында қолдау тапты. Суретшінің идеясын Ромен Роллан, Бернард Шоу, Рабиндранат Тагор, Альберт Эйнштейн қолдады.

Николай Константинович Рерих ұлдарымен бірге

1954 жылы, Гаганың мәдени құндылықтарды қорғау туралы Конвенциясы Рерих Пактісінің негізінде жасалды. Ал мәдениеттің барлық қазыналарына қол тигізуге болмайтынын жариялайтын Бейбітшілік туының бүгінгі күні аты әлемге жайылып, жер шарымыздың мәдени және ағартушылық мекемелерінің төбесінде жазыла желбіреп тұр.

Екінші дүниежүзілік соғыстың бірінші күндерінен бастап Николай Константинович Рерих жырақта жүрсе де, Отанына көмектесу үшін барлық мүмкіндіктерді қолданды. Ол кіші ұлы С. Н. Рерихпен бірге көрмелер мен суреттерді сатуды ұйымдастырды, ал барлық жиналған ақшаны Қызыл Армияның қорына аударады. Газет беттерінде көптеген мақалалар жазылып, кеңес халқын қолдау үшін радиодан көптеген сөздер айтылады. Рерихтың жұрт алдындағы қызметінде бұл жылдары қамығу мен абдыраудың ешбір белгісі көрінбейді. Тіпті, соғыстың ең сұрапыл кезеңдерінде кеңес халқының фашизмді жеңуіне деген сенімі ғана сезіледі. Суретші жеңістің орнығуы туралы бірқатар суреттерді жасайды – «Князь Игорь», «Александр Невский», «Партизандар», «Жеңіс» және т.б.

Бұл кезеңдегі Николай Константиновичтің очерктері мен хаттары адамзаттық бірлік пен ынтымақтастыққа ерекше шақырады. Ең бастысы, Николай Рерихтың айтуы бойынша біздің ішімізде жатыр, ол біздегі рухтың күші, негізі жүректің адалдағы, білімге талпыну мен Сұлулықты құрметтеу болып табылатын ішкі мәдениетімізде. Рерих ұғымдардың ерекше рухани мағынасын айқындай отырып, Сұлулық пен Мәдениет сөзін ылғида бас әріппен жазатын.

Н. К. Рерихтың ауқымды ғылыми, мәдени, бітімгерлік және қоғамдық қызметі бүкіл әлемді мойындатты. Жүзден аса институт, академия, ғылыми корпорациялар, мәдени мекемелер оны өзінің құрметті және іс жүзіндегі мүшесі ретінде сайлады. Үндістанның өзінде де суретшіге үлкен құрметпен қарады – Николай Константиновичпен үндістандық танымал философтар, ғалымдар, жазушылар мен қоғам қайраткерлері, ел басқарушылары бетпе-бет таныс болды. Қарапайым Үндістер оны ұлы дана ретінде құрмет тұтты.

Көп жылдар бойы отанынан алшақта тұрғанына қарамастан Н. К. Рерих ылғида өз отанының елжаны болды және оралу туралы ойлар ешқашан оның есінен шықпады. Соғыс аяқтала салысымен суретші Кеңес Одағына шығу үшін визаға тапсырыс берді. Дегенмен, оның ниетінің орындалуы жазылмапты – қызу дайындық үстінде, 1947 жылы 13 желтоқсанда ол визаға рұқсат берілмегенін біліп үлгермей, өмірден өтеді...

Үндістанның дәстүрі бойынша оның денесі отқа өртеңді. Жерлеу алауының орнында «1947 жылы 15 желтоқсанда осы жерде Үндістанның ұлы досы орыс – Махашири Николай Рерихтың денесі отқа берілді. Бейбітшілік орнасын» деген жазу қашалған үлкен тікбұрышты тас орнатылған еді.

XX ғасырдың тарихына Н. К. Рерих гуманист, ағартушы, бейбітшілік үшін күрескер ретінде кірді. Ол адамзаттың жарқын болашағы үшін өмір сүріп, қызмет еткен әлем мәдениетінің аса көрнекті саңлақтарының қатарына жатады.

Әбілхан Қастеев атындағы ҚР МЕМЛЕКЕТТІК ӨНЕР МҰРАЖАЙЫНЫҢ ЖИНАҚТАРЫНДАҒЫ Н.К. РЕРИХТЫҢ СУРЕТТЕРІ

Г. Сырлыбаева,
Ә.Қастеев атындағы ҚР МӨМ шетел классикалық өнерін зерттеу орталығының жетекшісі

Мұражай топтамасында ұлы суретшінің төрт туындысы бар. Олар суретші шығармашылығының ерте кезеңінде – 1900 жылдың басы, 1910 жылдың ортасында, яғни «орыс кезеңі» деп аталған уақытта, суретшінің 1918 жылы шетелге сапарға шығуына дейін орындалған.

МӨМ жинақтарындағы Николай Рерихтың барлық жұмыстары «Рерих ғасыры» Халықаралық көрме жобасына қатысып, 2017 жылы Санкт-Петербургте экспонатталған, 2010 жылы каталогта жарияланды.

Қаһарлылар

Николай Рерихтың зор шығармашылық мұрасын зерделей отырып, оның кейбір ерекшеліктерін айқын байқауға болады. Соның ішінде, сүйіспеншілік пен кейбір тақырыптарға уақыт өте келе басылмайтын қызығушылықты атауға болады. «Қаһарлылар» суретінің сюжетімен де дәл осылай болған. Суретші бұл тақырыпқа бірте-бірте келе бастады: әр жылдары қарғалардың, мүк басқан тастардың этюдтарын салған. Сюжетке қысқалығы мен бейнелілігін арттыру жолында дамыған композициялық шешім беруге әрекеттенген. 1901 жылы суретшінің ойы Қазақстан мұражайында орналасқан эскизде іске асты. Соңғы нұсқасы – Санкт-Петербургтегі Мемлекеттік орыс мұражайының жинағында орналасқан. Сурет Ежелгі Русь туындыларының циклы – «Русь бастауы. Словяндарға» кірді және суретші аз ғана уақыт оқыған Кормона академиясы орналасқан Парижден оралғанынан кейін көрсетілді.

Қазақстандық мұражайдағы эскиз сюжеттің аяқталған нұсқасына көлемі жағынан орын береді. Мұнда негізгі түс қатынасы мен кенептің композициялық құрылымы табылған еді. Түннің батуына дайындалған толқын көбігінің жұқа сары жолағымен бөлінген теңіздің жағасында, сұр тастардың үстінде, қас қарайған шақта сұлбасы әзер-әзер көрінетін үрпиген қара құстар отыр. Мойынын бұрып тұрып, ілгектей тұмсығын ашқан құстардың бірі көмейден шыққан жалғыз айқайымен орнаған тыныштықты бұзады. Эскизде идеяның анық көрінетінін жиі байқауға болады. Композиция ортасының айналасында бос кеңістіктің болмауы көрерменнің зейінін құстарға шоғырландырып, болашақ туындының эмоционалды жағдайын

көрсетушілерді анықтайды. Орыс мұражайының кенебі көлденеңінен созылық келеді. Теңіз жағалауының бейнеленуі көрермен көзін жасыл белестері бар шексіз алысқа апарады, қараусыз қалған иен дала мен жалғыздық сезімін тудырады. Бұл әдіс арқылы пейзаждың эпикалық әуені күшейе түседі. «Қазақстандық» эскизде алдын ала сезінуге, алаңдаумен күтуге, символдық-мистикалық бастау басымырақ. Қарғалар мен тастар ірі берілген, көрерменге жақындатылғаны соншалық пропорциялардың шындыққа сәйкестігі бұзылады. Құстар алып, қара тіршілік иесі болып қабылданады. Қарғалардың символикасы, қаһарлы оқиғаларды болжаушы бейнесіндегі құстар – қатал, түске сараң солтүстіктің табиғатымен үндеседі. Белгілі бір дәрежеде суретші тар ұлттық орыс пейзажының шегінен шығып, суретке пәсапаға жақын әмбебап мағына береді.

Жеке бет, тіпті бет емес, Николай Рерихтың шығармашылығындағы толық тарау – оның музыкалық театрға арналған жұмысы. А.П. Бородиннің операсындағы «Князь Игорь» қойылымына суретші екі рет жүгінген. Декорациялардың алғашқы топтамасы «Орыс маусымы» кезінде 1909 жылы Париждегі Шатле театры үшін дайындалған болатын. Бірақ, өкінішке орай, костюмдердің эскиздері мен декорациялар тек қыпшақ биіне ғана пайдаланылған еді. Осылайша айналасында би әрекеті орын алған «Қыпшақ әскерінің» нұсқалары пайда болды. Екінші қойылым 1914 жылы Лондон театры «Ковент-Гарденда» көрсетілді. «Қыпшақ әскері» тақырыбына арналған эскиздердің көбіне ортақ ерекшелік – картонның үлкен бөлігін алып жатқан үлкен биік аспан, даланың шексіз жазирасы мен көшпенділердің киіз үйлері, олар шексіз кеңістікке қонған жатғаламдық ғарыш кемелеріне ұқсап қалғандай көрінеді.

Қыпшақ әскері

Бірдей мазмұндағы эскиз қазақстандық мұражай коллекциясына күні қойылмай түсті, дегенмен МОМ қызметшісі Е. Яковлеваның ойы бойынша оның жарыққа шыққан уақыты Лондондағы екінші қойылымға жатады. Сондықтан 1914 жыл деп күні қойылған. Мұнымен келісуге болады. Оны 1908-1909 жылдардағы танымал декорациялармен салыстырғанда, кескіндеме жағынан да, бөлшектерінен де, киіз үйлерді композициялық орналастыруда да айырмашылық анық көрінеді. Екі әлем – түнге оранған ұйқыдағы дала мен аспан, жаңа күннің тууынан хабар беретін жарқыраған нұрдың жолағымен бөлінген. Екі күштің көлденеңінен созылуына тігінен тұрған төбелер, ұшында жылқының бас сүйегі орнатылған күзетшілердің найзалары қарсы тұрады, композицияны екі қапталдан да, оң жағы мен сол жағынан киіз үйлердің төбесінен көтерілген түтіннің көмескі тартқан бейнесі толықтырады. Қараңғыда күзетшілердің сұлбасы далалық сақтардың тас ескерткіштері сынды қатып қалған. Басымырақ жасыл түстердің үйлесіміне алыстағы су бетіне күмістей төгілген ай нұрына шомылған киіз үйлердің қырлары жарқын қоңырқай түспен кіреді.

Мехески – ай халқы

Нақыш өнеріне жүгіну Рерих шығармашылығында соншалықты жиі емес, сондықтан қазақстандық жинақтың литографиясы өте құнды. Осы литографиялардың бірі «Мехески – ай халқы» (1915). Осы тақырыптағы осыған ұқсас акварель мен мақам MOM-да да бар. Литография композициясы сюжеттің кескіндеме нұсқасын толығымен қайталайды, ол алдыңғы планында үй-мұнара бейнеленген суретті санамағанда Татарстан Республикасының (1915) МБӨМ орналасқан. Нақышта ол екі қабатты болып ұсынылған, суретте – тек жоғары қабат, төбесінде – ғибадат еткен қалыпта отырған екі адам бейнеленген. Нақышта қала пейзажы елсіз. Мұражайға қабылданғанда парақ «Мехески-ай халқы» атымен рәсімделгеніне қарағанда бұған себеп осы болуы керек. Сюжет негізінде – Айға табынатын Мехески тайпасының өмір сүруі туралы көркем әңгіме жатыр. Бұл халықтың өкілдері өздерін Айдан көшіп келгендер санаған. Толған ай, алыс, бірақ, тартымды көрініп, халық отанының шақыруына бағынып түнгі шыраққа дұға оқыған. Ғажайып орнап: күндердің күнінде аспаннан баспалдақ түсіп, олар өз үйіне қайтады деген арманы болды. Литографияның кескіндеме кенебінен айырмашылығы сюжеттік желінің екінші орынға түсуі. Пейзажға, соның ішінде ежелгі қаланың өзгеше сюжетіне ерекше көңіл бөлінген.

Ондаған жылдардан кейін Рерихтың суреттерінде Гималайдағы саяхатында көрген шынайы монастырлер мен қалалардың бейнесі пайда болады.

1970 жылдары суретші-ғалымның Гималайға жасаған экспедициясын қайталаған Л. В. Шапошникова өзінің «Ұлы саяхат» кітабында (М., 1999), Ле қаласына келуін былайша сипаттап жазады: «Қала мен айналадағы таулардың төбесінде ай тұрды және оның нұрында Ладакх жотасының ирек жолдарында көкшіл қар жылтырап жатты, уақыт өте ескіріп кеткен ұйқыдағы қамалдар мен батпандай күзет мұнарасы күмістей жарқырады. Айлы түндегі самал жел таулардың шыңындағы түсті жалаудың оттарын тербеп, бойында жалпақ төбелі шаршы үйлері бар тар көшелерді кезді. Олардың біріне күлгін түсті түбекті қалпақ киген адам көтеріліп, тоңғаннан шекпенге оранып, қаланың төбесіндегі көгілдір айға көз алмай қарады. Айдың сиқырлы оғаш нұрымен тартылған ол, тастан қашалғандай қозғалмады және маған біреуді еске салды. Менің есіме, бұл дүниелік емес қала бейнеленген Рерихтың кенебі түсті, ол мен терезеден көріп тұрған қалаға қатты ұқсайды. Тастардан салынған сол үйлер, тар көшелер, батпандай қабырғалардағы өткелдер тұр. Рерих суретті 1915 жылы Ресейде салып, «Мехески – ай халқы» деп атаған. «Түрлі түсті таулардың ортасында алып сарайлардың қирандылары бұл бейнелі үйінділердің алдында бозарады, – деп суретші жазады. Төбелердің мұндай биік террасаларын қай жерде кездестірдік? Мұндай қираған тұйық көшелермен қайда жүрдік? Бұл «Мехески – ай халқы» суретінде. Иә, дәл осы мұнаралар». Бұл сәйкестікте тек Ле қаласының ғана емес, сондай-ақ, суретшінің құпиясы жатыр».

Рерих шығармаларында жиі кездесетіндей, парақтың көп бөлігін маржан бұлттармен көмкерген аспан алып жатыр. Бұлттар сейілгенде нұрымен айналаның барлығын түрлендіретін толық ай көз алдымызда жарқырайды. Айдың өз түсі бар – таза ақ қағаздың түсі. Суретші оны бояусыз қалдырады. Түстердің кереғарлық қағидасы мұнда да бар. Парақтың жеңіл, динамикалық жоғарғы жағы салмақсыз бұлттар формасымен толтырылған және төменгі жағы – статикалық, аласа, жерде тұрған тұрпайы сәулетпен соғылған. Ескі сәулет формалары астыдан жоғарыға қарай қорғалысты тек сызып көрсетеді. Алдыңғы планда өзгеше үй-мұнара тұр. Арка формасында ойылған қара кіреберіс белгіленген, жоғарғы қабатта екі дөңгелек терезе, сиқырлы екі көз іспеттес үй сәулетін «жанды», айналаны «бақылаушы» етіп көрсетеді.

Сюжеттің өзгешелігі парақтың өзіндік түс шешімімен іске асады: аспан мен әр түрлі қарқындағы сұрғылт-жасыл түсті көлеңкелер, бұлттар мен ай нұрына шомылған үйлердің қабырғалары – күңгірт тартқан алқызыл түске боялған.

Қазақстандық жинақтағы екінші литография – «Алып әйел Кримгердта» (1915) суретші, жағасы теңіз толқындарымен жырылған теңіз шығанағын бейнелейді. Су айдыны көптеген тас аралшалармен әсемделген. Ортасында жатылай суда жасырынған әйел бейнесіне ұқсас алып тас орналасқан.

Рерихтың көптеген туындылары ежелгі халық аңыздары мен дініне, ертегі-әңгімелеріне, халық эпосына негізделген. Литографияның сюжеты «Үлкен Эдда» атты ежелгі исландық эпикалық поэзия ескерткішінен алынған. Эпоста алып адамдар жер асты әлеміне жатады және атып келе жатқан таңның шапағынан олар тас болып қатады. Дұшпандардың қаскөйлігінен алып әйел күннің алғашқы сәулелерін байқамай мәңгіге тасқа айналады. Бұл литографияда динамика мен статика бәсекеге түседі: мұны монументтілік, алып әйелдің сырттай байыптылығы және жағаға соғылған толқындардың дірілі мен қайықтағы адамдардың мазасыздығынан көруге болады. Парақ суық жасылдау-көкшіл колоритте салынған.

Алып әйел Кримгердта

Г. Н. Сырлыбаеваның мақаласы біраз қысқартылған күйі республикалық иллюстрацияланған «NOMAD. KAZAKHSTAN», журналының № 2, 2010 ж., 8-14 б. жарияланған.

ΚΑΤΑΛΟΓ

С. Рерих
Николай Рерихтың портреті

1937, кенеп, темпера
137.5 x 122 см

Н. Рерих

«Таң әуені» декоративті панелі «Даналық түстері» топтамасы

1920, кенеп, темпера
235.2 × 122 см

Суретші "Сны мудрости" сюитасын 1920 жылы жазған, дәл Рабиндрат Тагор Рерихтерге қонаққа келген кезінде. Жанның құдайға ұмтылған жоғарғы көрінісін білдіретін, ғашығына деген сарылуын көркем бейнелер тілімен жеткізетін тоди-рагини әуенді жанрдағы «Наика(героиня) и олень» мәнерлі миниатюрасы Николай Рерихті «Песнь утра» туындысын жазуға шабыттандырған.

Бар тіршілік өз әуенін айтады- тау ағыны және ай, «алыстағы әлемдер әні шырқалады» және «бейтаныс әнші» «жүректі үмітпен толтырады».

«Біздің бақша маңына бейтаныс адам қоныстанды. Әр таңда ол гуслиде ойнап, ән шырқайды. Біз кейде ол әнін қайталап айтады деп ойлаймыз, алайда бейтаныстың әні үнемі жаңа...»

Н. Рерих

Әдетте тоди-рагини түнгі уақытта орындалады, алайда, Николай Рерихке идеяның өзі ғана маңызды болған, және біз кейіпкерде (миниатюрадағыдай) қайғылы көзқарас байқамаймыз, керісінше оның көзқарасында қуаныш пен нәзіктік сезіледі, ол қайғысын көрсетіп отырған жоқ, керісінше бұғымен ойнап отырған тәріздес. Кейіпкер қызды суретші алқызыл көйлекте, сұңғақ бойлы етіп бейнелейді, сондай-ақ бұғыға бағытталған бұрылысын әсем етіп көрсетеді. Үйдің ернеуінде үнді миниатюраларында жиі кездесетін – павлин отыр. Миниатюрадағыдай, алыста муссон болатын сыңай білдіретін жауын бұлттары көшеді. Алайда, олардың кейбірі атқан күннің сәулелерімен көмескі жарықтанған, олар бедерлеу, және миниатюрамен салыстырғанда дереу, қатты жауын жау қаупін көрсетпейді. Миниатюрада бейнеленген құрғап солған дала орнына, біз артқы жағында жасылды-көк өсімдікке бай және ашық аспанды бейнелейтіндей көгілдір-сұр түсті өзені бар Карелияны еске салатын табиғат көрінісін көреміз.

«Азан сайын біз күнге қуанамыз. Және көктемгі жел өзінің лебін қайталайды...».

Н.Рерих

Н. Рерих

«Сарқырама әуені» декоративті панелі «Даналық түстері» топтамасы

1920, кенеп, темпера
235.2 × 122 см

«Сны мудрости» сюитасынан алынған бұл алып шығарма Үндістанға арналған және сәндік фактура элементтерімен қаныққан, матаны елестететін барқытты жоталар өздерінің сызықтарында кейіпкер қыздың киіміндегі және әшекейлеріндегі суретпен, шаш үлгісінде лотостармен үйлесіп тұр, театр шымылдығына ұқсас өрнекті жартастар және бұлттар, шұбар таулар және селдер ағыны бейнеленген.

Суретші саналы түрде дәстүрлі иконографияны пайдаланады. Ол үнді персонажы тек Үндістанда ғана болуы мүмкін деп есептейді. «Радость искусства» эссесінде ол, «көненің өзіндік көрінісін» өзіңше бұрмаламай, түпнегізді ғана алу керек деп есептейді».

Қаралып отырған туындыдағы кейіпкердің түпнегізі ретінде бесінші ғасырдағы бодхисаттвы Падмапани (Авалокитешвары) серігінің бейнесі алынған, кейбір зерттеушілер ол жерде оның әйел функциясын көреді. Ол сондай-ақ Тараны да орындайды. Тәж киген, бөксесінен бастап ақшыл матамен оранған және тобығына дейін аяғын жапқан, білезіктермен, алқалармен, баулармен әшекейленген, Бодхисаттвтың сол қол жағында трибханга кепінде әйел құдай немесе патша қаны бар әйел тұр. Оның дене бітімінің нәзік иілуі Падмапанидің кейпіне ұқсас. Олардың әрқайсысы оң қолында әлемдегі шығармашылық қуатын білдіретін лотос гүлін ұстап тұр.

«Песня потока» суретінде Н. Рерих үнді көркем суретіндегі кейіпкер бейнесімен қатар, Поталака тауында сарқырымалар мен селдер арасында бодхисаттва Гуань-иньмен (Каннон-яп.) сырт киімді еске алатын табиғат көрінісін жасай отырып, қиыр шығыстық көркем өнерге ұқсас стильді пайдаланады. Мүмкін, Аджантадағы бейнемен суретші Гуань-инь бейнесін салыстырған шығар, оның үстіне, бұл бодхисаттва Авалокитешвараның қытай баламасы.

1906 жылы, аспан тәңіршісінің алғашқы бейнесін жасау кезінде, Рерих оны Иса пайғамбардың анасы Мария ретінде емес, планеталық ауқымдағы жалпылама әйел құдай ретінде бейнелеген.

Бұл «Мать мира» суретіне жол үстінде «Песнь утра» және «Песнь потока» суреттерінде суретші теософтық бағыт бойынша таңғажайып нәзіктік бейнесін ұғына бастағанын болжалауға мүмкіндік береді. Бұл болжамды дәлелдейтін дерек ретінде, дәл осы кезеңде Николай Рерихтің Теософтық Қоғамға кіруі және теософия мен теософтармен белсене таныса бастауын айтуға болады.

Н. Рерих

Қыранның хабары

1927, ағаш, темпера, майлы бояу
31.7 × 41 см

Бүркіт буддизмде Будда Амогхасиддхидің мініс құсы болып табылады. Бүркіт гаруда секілді жарық жолмен жүретін ақыл-парасатты білдіретін. Көптеген мәдениеттерде бүркіт хабаршы ретінде көрсетіледі, ал Н. К. және Е. И. Рерих шығармашылығында бүркіт Матрейи жаңа дәуірдің орнауын білдіреді, Николай Рерих оны «Приказ Учителя» суретінде бейнеледі. Мүмкін, бүркіттер мен күшігендер ұшып жүрген буддизмдік үңгірлер көрінісі суретшіге сурет желісін ойға салған шығар.

«Біз Хотанға апарар таулы жолдарда буддизмдік тақуалардың тұрағы болған бірнеше үңгірлерді көрдік. Олардың қараңғы саңылаулары кейбір жерлерде тік жартастарда көтеріліп тұрды, сондықтан олардың маңына да жолай алмайсың. Зілзала және тастардың құлауынан барлық баспалдақтар жойылған, және енді бұл жасырын орындар ауада қалған, ол ұшып жүрген бүркіттер мен күшігендермен ғана өз құпияларымен бөлісе алады».

Н. Рерих. Қалдықтар

Суретте біз гелуг мектебі ұстазының бірін көреміз, бұл тостағанмен медитацияда отырған Атиша немесе Цзон-Капу болуы да мүмкін.

Н. Рерих

Римский-Корсаков «Ақшақар» операсына арналған «Ақшақар мен Лель» костюм дизайны

Чикаго операсының қойылымы үшін, 1922

1921, картон, темпера
52 × 31 см

1921 жылы, «Ақшақар» қойылымымен жұмыс жасап жатып, Николай Рерих Ақшақар мен Леля бейнесін бұрынғыға қарағанда жалпыланған түрде, бірақ та баяғыдай славян символикасымен жаза бастайды. Ақшақар шаруа қызына көбірек ұқсатылған ертегі персонажын еске түсіреді, ал Леляның бет әлпеті (флейтада ойнаған) Кришна Венугопала иконографиясына негізделген, оның түп-тегі шығыстан екендігі көрініп тұрады.

«Одеяния духа» очеркінде суретші былай деп жазады: – «Ақшақар» аңыз-ертегісі Ресейдің шынайы бір бөлігінің әдемілігін көрсетеді. Реалист-драматург Островский, өмірінде бірінші рет шабытын ертегіге берді, Римский-Корсаков «Ақшақарға» жас күш қорын берді. Және аңыз өзінің төлтума дастанымен сендіреді. Ресейге ықпалының барлық элементтері «Ақшақарда» көрсетілген.

Ертегідегі кезең – славяндардың табиғат күшін дәріптеген поэтикалық уақыт, бұл жерде табиғат шаттануының таза атмосферасын көрсетеді. Біз Шығыс элементтерін көреміз:... атақты Леля бақташының типі үнді Кришнасының бейнесіне өте жақын. Және де біз Солтүстік элементтерін де көреміз. Орман сиқырының элементтері. Шаман патшалығы: аяз, орман перілері және Ақшақар...

Архитектураның бар жан-жақтылығы және бар орыс өмірі костюмның жан-жақтылығына себепші болады, жалпы адамзаттық ынтымақтастық кезінде жалпы адамзаттық ақыл-парасат та қиысады.

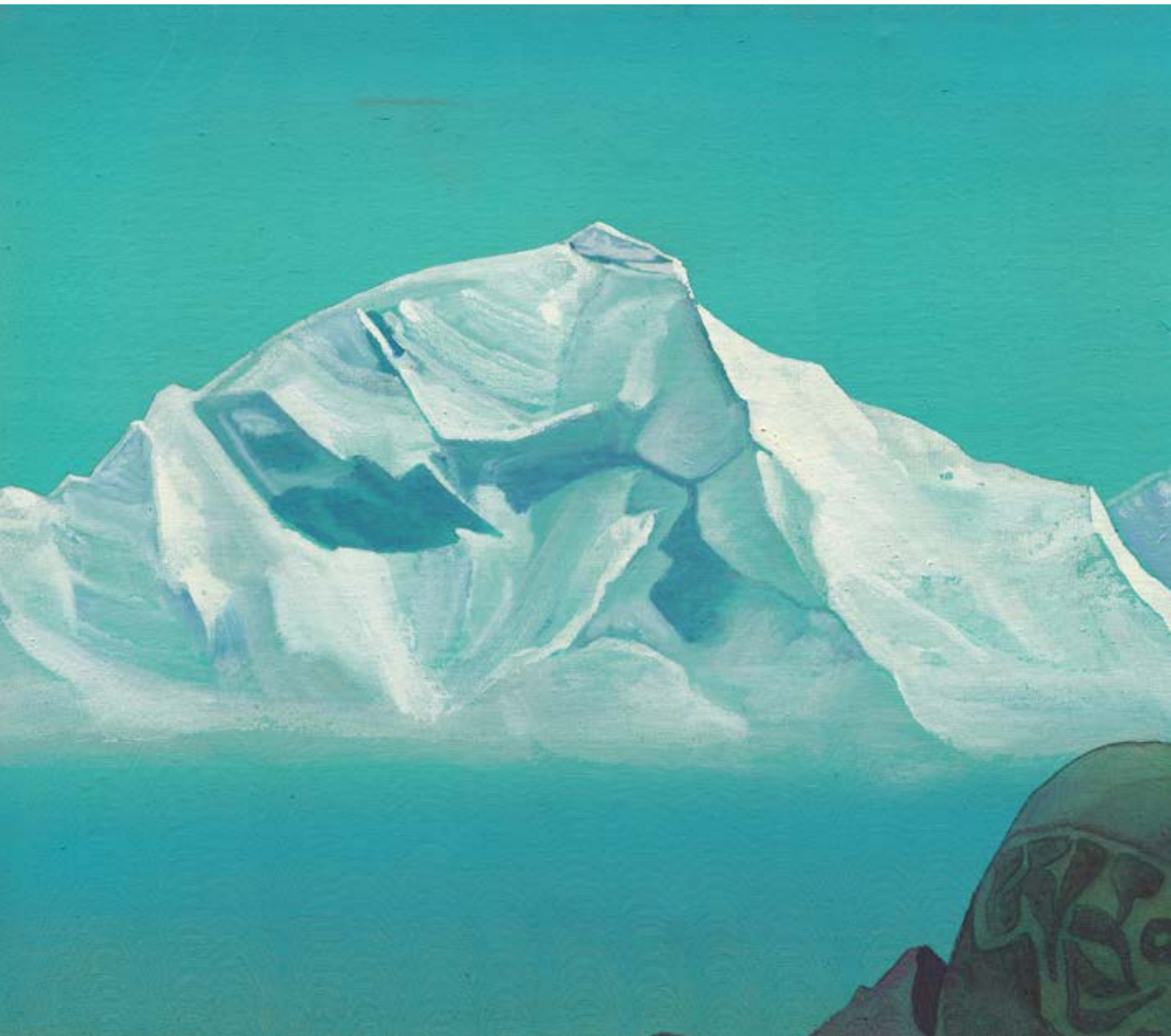
Н. Рерих

Гесэр ханның иесі

1931, кенеп, темпера
91.5 × 137.2 см

«Тибетте бірнеше рет болған Александра Давид-Ниль Гесэр-хан туралы мифті атап өтеді. Аңызға айналған оның аты Ригден-Джапомен қатар аталады және онымен тығыз байланысты. «Приход Северного героя» мақаласында Давид-Ниль ханым: «Гесэр-хан – бұл батыр, солтүстік Шамбалада ол жаңа түрге енеді. Ол жерде, ол өткен өмірінде серіктес болған барлық өзінің қызметкерлері мен көсемдерінің басын қосады. Ерекше мәртебеге иелер ғана еститін тылсым дауыстар немесе Әміршілерінің тылсым күшінің арқасында Шамбалаға келген олар да, жаңа түрге енеді». Әмірші Гесэр-хан өзінің жеңімпаз әскерімен зұлымдықты жойып және жер әлемге әділдік пен дәулеттілікті орнатуға келе жатыр» – деп баяндаған. Бұл аңыздың қаншалықты кең тарағандығына Тибетте көзіміз жетті. Бізге Кхамдағы Гесэр-ханның сарайы туралы айтқан. Ол жерде бұл сарайдың бөренесі қызметін атқарған жауынгерлер семсерлері жиналған. Жебе – Гесэр-ханның белгісі. Жебе – бұл найзағай, және ұрыс даласында табылған жебенің ұшын қатқан найзағай жебесі деп есептеген. Жебе жіберу арқылы соғыс жарияланған, және бірде біз қызыл жібекпен көмкерілген жебе үшін әскер жұмылдырылуын көрдік. Гесэр-ханның отаны болып табылатын Ладака астанасы Лехада ол және Шамбала туралы көптеген аңыздар бар, батыр және оның жары Бругума жайында көптеген әпсаналар айтылып, әндер шырқалады. Егер биік жартаста ақ таңба байқасаңыз, сізге ол Гесэр-ханның сарайына апаратын есік деп айтады. Басқа жартаста үлкен арыстанның бейнесін көресіз, ол да сол батырға арналған.

Н. Рерих. Священная земля

Н. Рерих

**Кайласқа жол
«Киелі таулар»
топтамасы**

1933, кенеп, темпера
46.3 × 78.9 cm

«Гималаидің маңғаз сәулеттілігінде барлық халықтарға құнды білім берген қайнар бұлақ жасырынған. Әр елде ол туралы өзінше айтады, біреулері Қасиетті Жер десе, біреулері Даналық Тұрағы дейді. Және, құдай бергеннің отаны – Үндістан, осы керемет жерлердің ортасында өзінің рухын нығайтатын ежелгі Риши туралы біледі...

Кайлас әулие-әнбие үңгірі-ғажайып кіреберісі. Барлық жоғарғы рухани білімдерді және жетістіктерді Гималаи ықпалымен байланыстыратын халық даналығы, бұл биіктіктерге ең үнді және әсем аттар берген: «Канченджанга» (Ұлы қардың бес қазынасы); «Джомо-кангкар» (Ақ қар ханшайымы), Эверест деген атпен белгілі; «Джо-мо Лха-ри» (Ханшайымның таңғажайып шыңы); «Канг Ринпоче» (Асыл қар), Кайлас деген атпен белгілі; «Ночин Канг занг» (Дэв құдай берген қарлары); «Гон-по-ри» (Қамқоршы шыңы). Барлық қаһармандықпен, әдемілікпен шабыттанған адамдар осындай үнді аттарды берген. Памирден Лхасыға дейін, Куньлуннен Брахмапутрыға дейін Гималаи туралы аңыздар естисің».

Н. Рерих. Священная земля

Н. Рерих

**Падмасамбхава
«Шығыс жалаулары» топтамасы**

1924, кенеп, темпера
73.8 × 117 см

«Буддадан кейін Мың екі жүз жылдан соң ұстаз Падма Самбхава жерге құдай берген ілімді түсіреді... Падма Самбхава қайтыс болған жоқ, ол тек басқа елдерді үйретуге кетті. Ол кетпесе әлемге қауіп төнетін еді».

«Ташидинга жанында, Кандро Сампо үңгірінде, ыстық бұлақтар маңында Падма Самбхава өмір сүрген... Енді бұл үңгірде Падма Самбхаваның мүсіні тұр, артында тас есік. Ұстаз осы есік артына құдыретті құпияны жасырғанын білеміз, алайда оның уақыты әлі келмеді.

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

Сиккима монастырына сапар кезінде Рерихтер Кхадро Сангпуг үңгірін көре алды. Ол жерде аңыз бойынша Падмасамбхава әйелімен бірге медитация жасайтын. Үңгір айналасында ыстық бұлақтар бар, олар сопы Ринпоче осы үңгірді мекендеген ракшасиды жеңгеннен кейін пайда болған. Сондай-ақ, Падмасамхава бұл үңгірде торманы (киелі жазбалар мен мүсіндер) жасырған дейді. Уақыты келгенде олар табылады.

Сиккимде Николай Константиновичке «Деяния Падмасамбхавы» деген сирек кездесетін тханка кездесіп қалды және де Рерихтер бұл еңбекті сатып алады. Бояуы мен стилі бойынша сурет Тибет көркем суретіне жақын техникада бейнеленген. Сопы Ринпоче бейнесі законичті. Табиғат суреті сарқырама, бұлақтар және таулар сияқты егжей-тегжейлерімен Кхандро Сангпуг үңгірінің маңына сәйкес келеді. Суретші, тханкада Ұстаздың аса зор тау перісімен әңгіме көрінісін бейнелеген.

«Әлдебір алып Тибетке өткел салу арқылы Киелі Елге өтуге талпынған. Сонда ізгі Ұстаз орнынан көтеріліп, оны талқандаған. Осылайша алып құртылған».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

Н. Рерих

Өлілер қаласы

1918, ағаш, майлы бояу
44.5 × 67.2 см

Бұл 1914 жылы, соғыстың жақындағанын алдын ала сезінгенде жазылған «Град обреченного» тақырыбының жалғасы ретіндегі туынды. Бұл жерде біз апаттың орын алғанын көреміз. 1914 жылғы суреттегі «душар болушылық» ретінде бола тұра, ақ түспен көрсетілген тіршілігі бар қалалар, әлі де түн баспаған көк түсті аспан мен суды суреттеу арқылы сәл де болса үмітті көрсетсе, «Град умершего» суретінде, біз көңілсіз қара түнектегі көмескі жасыл шұғылалы, толықтай қираған қаланы көреміз. Жалғыз жанған жұлдыз жарығында, жанып біткен өрттің жалынсыз шоқтарына ұқсаған отты жыланның өлген градты жауыздық ұмтылысында шығыршықтап қысуы – бар тіршілікті жоятын, пейіл мен мәдениет төмендеуінің аясындағы соғыс белгісі.

Н. Рерих

Шамбале Дайк

1931, кенеп, темпера
91.3 × 126.5 см

«Шамбала бәрін біледі. Бірақ Шамбаланы жақсы қорғайды. – Лама, Шамбала құпиясы қалай сақталады? – Шамбала қызметкерлері өте көп деп сендіріледі, дүниежүзі бойынша көптеген хабаршылары бар. – Олар сеніп тапсырылған құпияны қалай сақтай алады? – Ұлы құпия ұстаушылары өз жұмысын кімге тапсырғанын және кімге күрделі тапсырма бергендерін мұқият бақылайды. Егерде олармен келеңсіз жағдай болса, сол мезетте оларға көмек көрсетеді. Сеніп тапсырылған құпия қорғалады.... Ең қысқа жол Шамбала арқылы, Калачакра арқылы деп айтылса, Ол, жетілгендік қол жетпес арман емес екенін білдіреді, осы жерде және осы түрде ынталы және таза ниетті ұмтылу арқылы оған қол жеткізуге болады. Шамбала ілімі осындай. Шындығында, әрқайсысы оған қосыла алады. Шындығында, әрқайсымыз Калагия сөзін ести аламыз! Бірақ, бұған қол жеткізу үшін, адам өзін толықтай жасампаз еңбекке арнау керек».

Н. Рерих. Шамбала Сияющая

Н. Рерих

Өсиет тақталары

1931, кенеп, темпера
80.6 × 124.5 см

Туынды Иерархия кітабының жазбалары бойынша жазылған. Агни-йога. «Уақыт өте ұлы! Есте сақтаңыздар, Моисей тау басында сөйлегенде, төменде халық ессіздікке салынған. Бірақ Жоғарғы Өсиет алдында байлық заңсыздығы талқандалды!» «Моисей қол қоюын немесе Құтқарушы түкірігінің қадірлі сапасын кім бағалайды? Адамдар отты жүректі бағалауға үйренбеген». Бір жағынан, суретші Гималаи табиғатының шын көрінісін бейнеледі, алайда ол жерде ескі иконалар мен фрескаларда көруге болатын Синай таулары-«бедерленген» жартас бейнесіндегі иконографияның кейбір элементтері бар. Моисей бейнесінің өзі қайта өркендеу дәуіріндегі фрескалардағы бейнеге ұқсайды, соның ішінде Сикстин капелласы.

Н. Рерих

Тибет. Гималаи

1936, картон, темпера
30.6 × 45.8 см

1936 жылы Н. К. Рерихтің Гималаи этюдтерінің көпшілігі ашық күлгін және жоса түстерін қиюластыру арқылы жылы түстерде салынған, сонымен қатар қарлы тізбек аясында нәзік реңдегі күн бату бояуларымен өрнектелген бұл туынды да – гомпа құрылысы. «Тамаша бояулар! Артта – ақ алыптар және де біздің ол жерден түскенімізді елестету қиын. Сол жақта – көптеген өткір ұшты таулы шыңдар және сары жоталар... күлгін және барқыт-қоңыр түсті жартастар».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

«Тибек жаугершілігі Қашқар мен Кукунорға да жеткенін еске алайық. Әділетті түрде Ұлы деп аталып кеткен бесінші Далай Лама бұл елдің айтарлықтай өркендеуіне әкеліп, Потало деген ғимарат салдырды. Ол әлі күнге дейін Тибеттегі жалғыз ғимарат болып табылады. Бүтін қатар Таши-ламалар көптеген ағарту ескерткіштерін қалдырған және дәл осы Таши-ламалар Шамбала ұғымымен біріктірілгендігін ұмытпаған жөн. Уақытша түнек өтеді, және кезінде тау шыңында бүркіт ұясын салуды білгендер, қайтадан Тибеттің жарқын күндерін еске алады және бүгінгі заманға сай шешімін табады».

Н. Рерих. Сердце Азии

Н. Рерих

Асу. Дауыл

1936, картон, темпера
30.7 × 45.9 см

«Каракорум. Барлығы қайта қатып қалды. Таң тікенекті бораннан басталды, барлығын түнек басты. Не сурет сала алмайсың, не түсіре алмайсың. Анда-санда Каракорум қара тақиясы көмескі бұлдырап көрінеді. Кешегімен салыстырғанда бүгін ештене көрінбейді. Сұйытылған ауамен 7 ден 2 сағатқа дейін ызғарлы жел астында осылай жүріп отырдық. Өткелдің өзі кең, қиын емес. Жаяуларға қиындау; таңғаларлығы, аз жүрсең де еңтігіп қаласың.

Өткел бұйратында кішкене тастардан пирамида тұр. Адамдар еңтіккеніне қарамай бір-бірін аман-есен өткендерімен құттықтап жатыр. Түсу аса тік емес, алайда жел қатая бастады. Бетті бірдемемен байлау керек, осындай кезде саяхатшыларға арналған тибеттік жібек бетперденің қажет екенін түсінесің.

Күн ортасында қар тоқтады, және керемет қарлы панорама көрінді. Құстар да көрінбейді. Сағат алтыда өзеннің кең арнасында тоқтадық. Айнала тып-тыныш, қарлы таулар амфитеатры. Басымыздан өткерген қиыншылықтарды еске алдық: Гульмаргадағы үштәуліктік найзағай, Дарджилингтегі менің басымның жанынан өткен шар тәріздес найзағай, Нимадағы түсініксіз көк түсті от, Тангмаргтегі алты сағат бойы револьвермен жүргеніміз, Ташидингтегі бамбукті көпір, Сассер глетчері, даотая Ма өліктің ақсиюы және т.б. және осы боран, және әр найзағай, әр үскірік қайталанбас түс секілді».

Н. Рерих. Алтай-гималаи

Н. Рерих

Гималаи. Сандахпу маңында

1936, картон, темпера
30.2 × 45.7 см

Сандахпу Рерихиге алғаш рет Сиккима монастырь сапарынан кейін, 1924 жылы барды. Бұл шың (хребет Сингалила) Батыс Бенгалия, Илам аймағындағы ең жоғарғысы болып табылады, және Непалмен шекараласқан жерде орналасқан. Ол Сингалига ұлттық саябақта орналасқан, оның төбесінен Эверест, Макалу, Лхотзе и Канченджангуға керемет көрініс көрінеді. 1936 жылы Николай Рерих ашық күлгін түске боянған, күншығыстағы тауларды суреттеген көптеген сиккимдік түрлерін жазған.

Н. Рерих

«Гималаи» альбом парағы

1933 немесе 1934, қағаз, темпера
22.8 × 31.4 см

«Бұл жерде бәрі кең және пәрменді. Алдымызда алыста ескі қытай табиғат көрінісіндегідей ақ түсті сұлбамен шимайланған таулар... Бір топ бұлттар қабағы түйілген қараңғылықты жабады.

Бұл аяқталған суреттен кейін жаңа бұлт үсті құрылымын көру таңғаларлық. Ымырт үстінде, бұлттар толқыны үстінде жарқыраған қар нұр шашады. Шығуы қиын, көз шағылыстыратын шексіз шыңдар биікке ұмтылады. Қараңғылықпен бөлінген екі бөлек әлем... Адам қабілетінен тыс байланыстар дана. Жоғарыдан жақсы көрінеді. Ұсақ ұрыстар мойындамауының орнына, тарих бізге шындығында халықаралық байланыстарды еске салады. Моңғол Богдаханы Қасиетті Николай күшімен еделгендігін тарихи факт көрсетеді. Білімдері және руханилығы өте жоғары саналатын моңғол хутухтылары осыны көрсетеді. Барлығы белгілерге толы. Өткізіп алмасаң болды. Қуанышты және жіті қараңдар. Және жылжымалы».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

Н. Рерих

«Гималаи» альбом парағы

1934, қағаз, темпера
25.2 × 36.7 см

«Арктикалық мүлде тыныштық. Глетчер және қар шыңдары – ең әдемі жерлер. Бұлт толқындары аунап түсіп, жаңа, шексіз космостық құрылысты тәсілдерін ашады. Кең сызықтар, бар оюлар және өрнектер түсірілді... Қандай әдемі! Таулар алқызылданды. Ашық қызғылт түсті тұман көтеріле бастады».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

«... мұндай ерлік үшін айналадағы әсемдік қажет, өзінің сөзсіз сан алуандығымен, айтылмаған жарықтығымен керемет таулардан маңғаз не болуы мүмкін?»

Н. Рерих. Гималаи

Н. Рерих

«Гималаи» альбом парағы

1934, қағаз, темпера
25.3 × 36.4 см

«Қоңыр-барқыт жартастар... Содан соң ағаш ұштарынан таулар көрінді... және жол бойы сол жанымыздан көрініп тұрды. Және бәрі де боялды: – өзендер мұзда және көк түсті келдер, құзды таулардың көк түсі аясында қоңыр төбелер. Тауларды өте жақсы көреміз. Біздің жеке жер шарымыз болса, ол таулы болар еді!»

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

«Барлық қиыншылықтарды жеңіп, адам осы биіктіктерге шыққанда, оны алға сүйреп, ырық бермейтін, шақыртушы рухпен толасады. Және кейбір уақытта өте қауіпті қиыншылықтардың өзі тек ең қажетті және ең күткен баспалдақ болып, жер шарттылығын еңсеру қадамдары жасалады.

Гүрілдеген тау тасқынынан өтетін барлық қауіпті бамбук өткелдері, апатты құздардан өтетін тайғанақ ғасырлы мұздық баспалдақтары, келесі көтерілу алдындағы шарасыз түсе берістер, құйын және аштық, және суықтық, және аптаған ыстық – мұның бәрін табу тостағаны толы болғанда жеңіп шығуға болады».

Н. Рерих. Гималаи

Н. Рерих

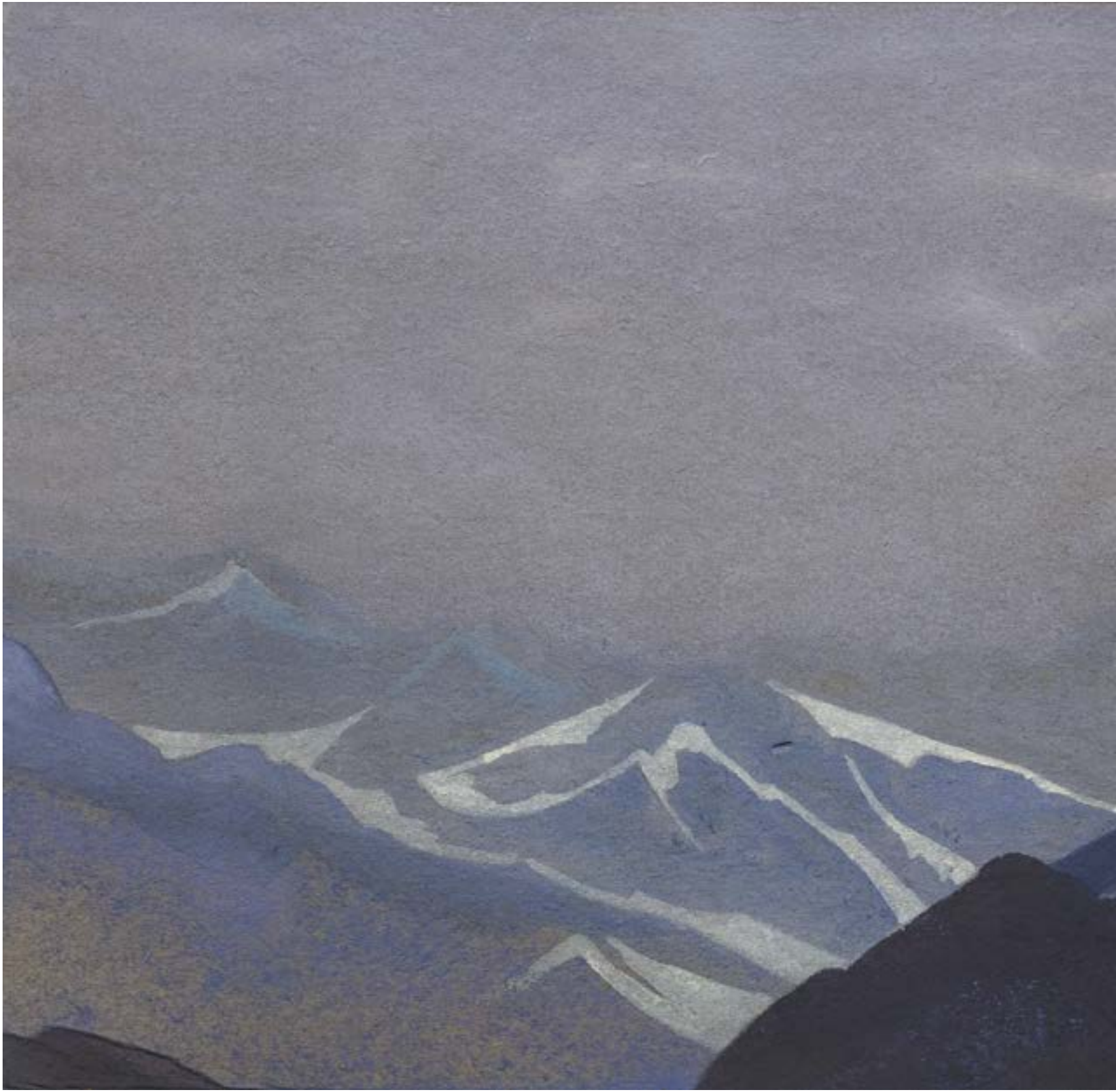
«Гималаи» альбом парағы

1934, қағаз, темпера
25.2 × 36.5 см

«Гималаи тауларында ғана туындаған керемет аңыздарды ойша ұғынып көрейік. Бұл мұралардың таңырқарарлық әртүрлілігіне біз қайран қаламыз. Шынымен, көптеген тайпалық қабаттардан туындаған бұл байлық көптеген мыңжылдық жомарттығынан одан бетер тамаша болады және ең мықты шындық іздеушілердің жеңістерімен аяқталады... Салтанатты маңыздылыққа ойша болса да араласу ең қуатты дәрі-дәрмек болады. Өйткені барлығы өзінше әсемдікке ұмтылады.

Әркім сұлулық туралы ойланады және қалай болғанда да, ол туралы міндетті түрде айтқысы келеді. Сұлулық туралы ойдың күштілігі және жылжымалығы соншалықты, ол туралы адам айтпай тұра алмайды және де оны сөзбен жеткізуге тырысады.»

Н. Рерих. Гималаи

Н. Рерих

Сугет асуы

1936, картон, темпера
30.6 × 45.7 см

«Күн тыныш басталды». Сағат жетіден бастап Сугет-Давана жотасымен жүріп келеміз. Көтерілу байқалмайды, және көптеген скелеттер мен тұлға сүйеніштерді көруіміз үрейді шақырмайды. Табиғат тыныштығы биіктікті ұмыттыртады. Жол бойында үлпілдек жүнді ит жатыр, тіпті тірі секілді. Сағат үшке таман өткел тұсына келіп жеттік. Өткелдің солтүстік жағын сұрап білген пайдалы, ол жағы қатты суық болады. Осы жерде де солай болды. Тегіс, жеңіл жол аяқ асты өркешті құламамен жалғасты. Алыста қаралыққа толы суреттей ақ және ашық күлгін түсті таулар созылып жатыр. Жел ұйтқып, қар шаңының ортасында тіпті қара-көк аспан аяусыз шыңылдай бастады. Жол жабылды».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

Н. Рерих

**«Қыпшақ биіне» арналған
«Тұтқын әйел» костюм
дизайны (И. Бородиннің
«Князь Игорь» операсынан)**

Массиннің қойылымдары үшін

1943, картон, темпера
30.5 × 45.7 см

Н. Рерих

Асығыс

«Оның елі» топтамасы

1924, кенеп, темпера

89.5 × 116.4 см

Хабаршы тақырыбы Н. Рерихтің шығармашылығындағы маңызды тақырыптардың бірі еді. Асыққан – «хабаршы» суретшінің пікірі бойынша бұл тақырыпты ашады.

Сиккимге келген Рерих Бутаннан шыққан атақты сопы – Томо Геше Римпочемен танысады, ол мынадай аңызбен бөліседі: «Ұлы құпия ұстаушылары өз жұмысын кімге тапсырғанын және кімге күрделі тапсырма бергендерін мұқият бақылайды. Егерде олармен келеңсіз жағдай болса, сол мезетте оларға көмек көрсетеді. Сеніп тапсырылған құпия қорғалады. Қырық жыл бұрын моңғол Гобиінде тұратын бір адамға үлкен құпия тапсырылады. Оған қажет кезде ғана құпиямен пайдалануға болатындығын және өзінің бұл өмірден кететін уақыты жақындағанда бұл құпияны өзінің сенімді адамына тапсыруы керек болады. Көп жылдар өтеді. Сонымен бұл адам қатты ауырып, есінен айрылады. Сондықтан, ешкімге құпиясын бере алмады. Алайда Ұлы құпия ұстаушылары барлығын қырағы қадағалап отырады. Олардың біреуі Ашрамнан асығыста шығып Гоби арқылы ат үстінде, демалмастан алпыс сағат бойы жүріп, ауру адамға келеді. Уақытында үлгеріп келіп, есін жиғызады. Сонымен ол адам құпияны әрі қарай сенімді адамына тапсырып, өз миссиясын ойдағыдай аяқтайды. Сен мүмкін құпияны неге Ұстаушылар алып кетпеді деп ойлайтын шығарсың? Неліктен мұның бәрі осы кезекте болу керек? Себебі, ұлы Кармада өзіндік жолы бар, және ең Ұлы деген Ұстаушылардың өзі Карма жіптеріне қол тигізгісі келмейді. Карманың кез келген жібі үзілсе, үлкен қайғы қасірет әкеледі.

Н. Рерих. Шамбала Сияющая

Н. Рерих

Пир-Панджал

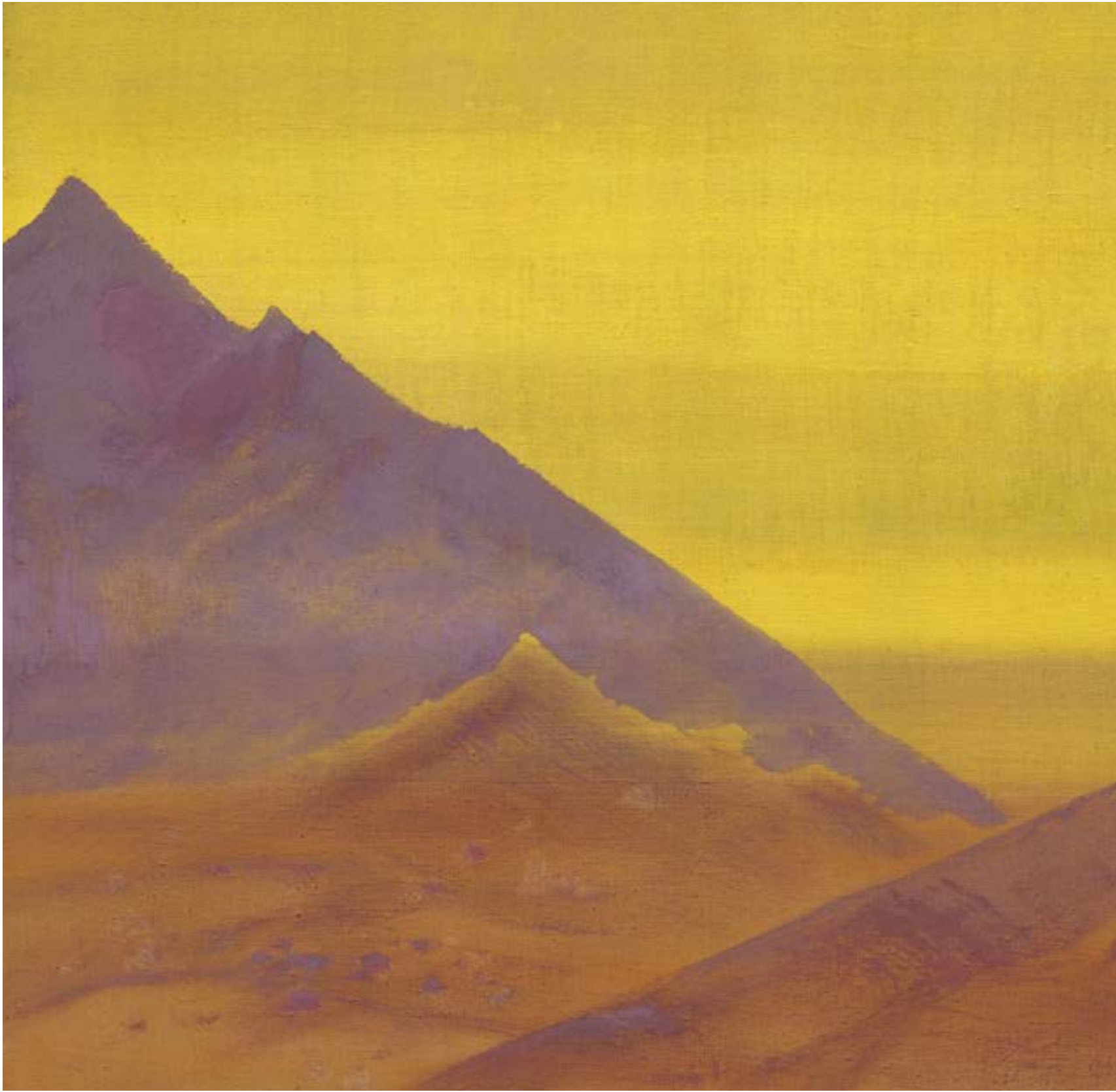
Аттас топтамадан

1925, картондағы кенеп, темпера
65.7 × 97.9 см

Гульмаргтегі ұзақ тұрақ, суретші шығармашылығының жемісті болуына мүмкіндік туғызды. Бұл жерде ортаазиялық экспедициясының жүріп өткен жол кезеңдеріне арналған суреттер жазылды, сондай-ақ «Знамёна Востока» сериясының ауқымды бөлігі жазылды. Николай Рерих Пир-Панджал жотасының етегі қалың қылқанды орманмен көмкерілген әдемі Афарват қарлы тау бөктерімен сүйсінді. Біздің топтама туындысы осындай көріністің бірін суреттейді. Қазіргі кезде бұл әлем бойынша тау шаңғысы әуесқойларының ең сүйікті демалыс орны.

«Пир-Панджала төбесінде тұрамыз. Кептер ұясына бұршақ ұрады. Жұлдыздар-майшамдар тәрізді! Зілзалла апта сайын. Сібірде тік дөңесте орналасқан осындай қалашықтар бар. Кәдімгі және балқарағай тоғайлары бұл үйлерді қорғайды, ал жоғарыда таудың аппақ бөріктері жылтырайды. Тоқылдақ, орман кептері, сарыторғай, жұпарлы қой және тау ешкісі. Осылайша сары, боялмаған кенді үйшікте тұрамыз. Егер күн болса-қылқанмен аңқиды, ал егер найзағай болса... Үш тәулік бойы қаһарланып күркіреді және түнде көз қаратпады. Найзағай шеңбері! Нөсер құйып, жасыл жоталарды бұршақ ағартты. Айбатты!»

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

Н. Рерих

Аяқталмаған Таңсәрі

Шамасы 1930, кенеп, темпера
61 × 86.5 см

«Жарқыраған кемпірқосақ булануында бар қиыр дірілдейді... Жоталар алтын түске боянды. Керемет әдемісің Азия. Сенің кезегің. Бейбітшілік тостағанын қабыл ал».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

«Әрине, бар Орталық Азия жайында толықтай айту қиын. Сипаттама үзінділерінде бұл үлкен аймақтардың қазіргі заманғы жағдайын атап өтуімізге және де өткен заман ескерткіштеріне көз салуымызға болады. Барлық жердегідей, бір жағынан сіздер ғажайып ескерткіштерді табуыңызға болады және адами қарым-қатынас ынтымақтығы мен ежелгі даналық негіздерінде көрсетілген талғампаз ойлау қабілетін байқауыңызға болады. Сіз әдемілікке қуануыңызға болады және сізді дұрыс түсінеді. Алайда сол жерлерде, егер сіз діннің бұрмаланған түрлерін, надандықты, азғындық және құлдырау белгілерін көріп шошынсаңыз оған таңғалмаңыз... Әрине, менің суретші ретінде негізгі талпынысым көркемдік жұмыс еді. Барлық көркемдік жұмыстарымды суретші ретінде қай кезде іске асыратынымды айту қиын, себебі – Азия сыйы сондай бай».

Н. Рерих. Сердце Азии

Н. Рерих

Чандра өзені. Этюд

1931, ағаш, темпера
22.8 × 30.8 см

Бұл этюд Лахулдағы Урусвати институты экспедициясының жазғы лагерінде жазылуы әбден мүмкін. Экспедиция тұрағы Чандра өзенінің маңында орналасқан. Суретші әсіресе аспан, тау және айналаны күннің қызғылт сәулесі шалған күннің шығуын немесе батуын суреттеуді жақсы көрген. Бұл Лахулдың ең негізгі өзендерінің бірі болып табылады, оның маңайында көптеген көрікті жерлері бар, Николай Рерих ол жерлерді көріп, өзінің еңбектерінде бейнелеген. Бхага өзенімен қосылғаннан кейін, Чандра төменгі ағымда Чандра-Бхагой (Благодать Луны) деп аталады, көпшілікке Ченаб деген атпен танымал Пәкістан мен Үндістандағы ең ірі күре су арнасы.

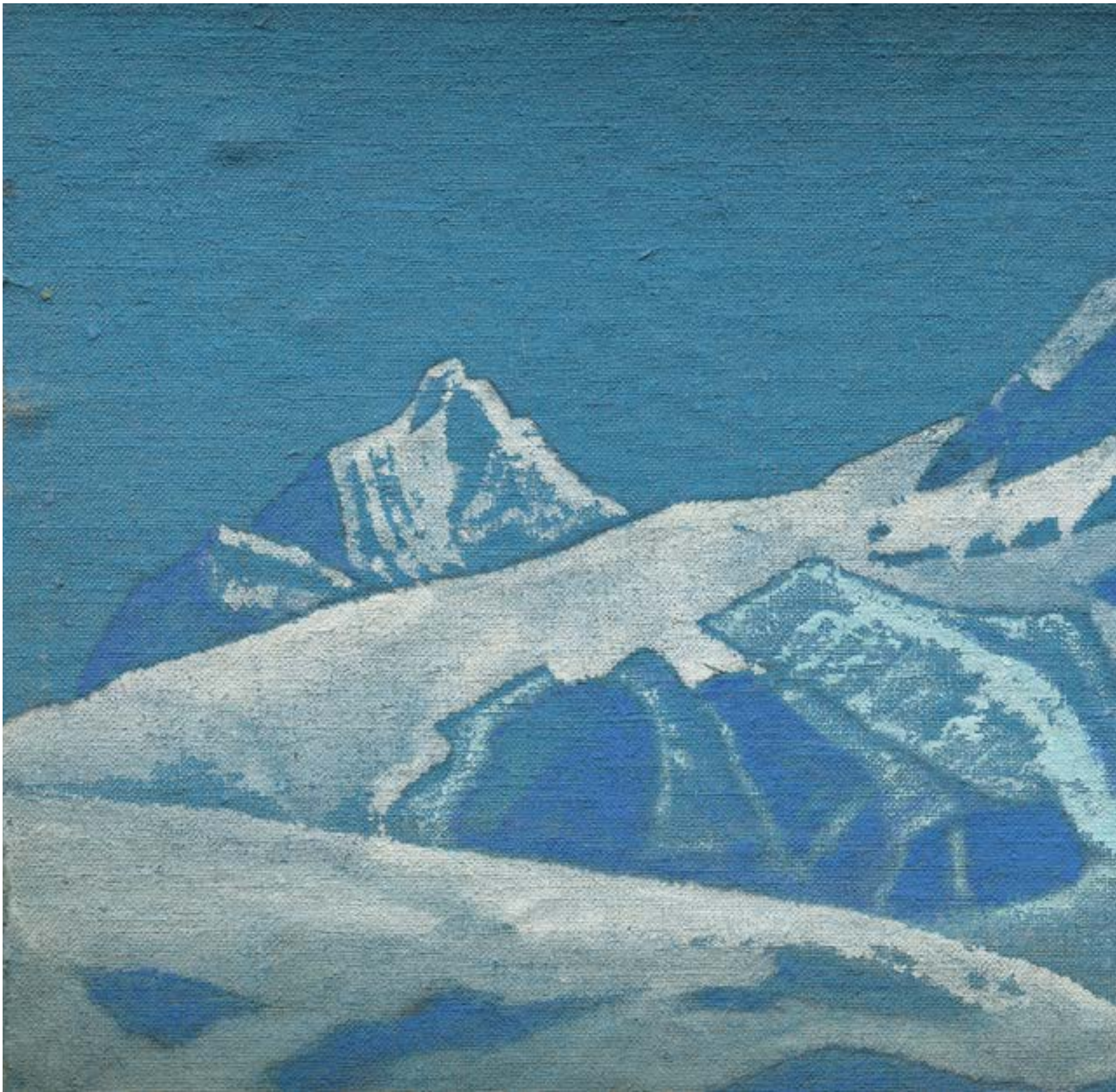
Н. Рерих

Таулы этюд

1931, ағаш, темпера
21.2 × 27 см

«Неліктен Гималаи туралы ойланамыз? Ол туралы ойлау, еске алу және оған ұмтылуға бізді не итермелейді? Себебі, олардың салтанатты тәкаппарлығына ойша болса да жақын болудың өзі, ең жақсы қуатты дәрі-дәрмек болады. Әркім сұлулық туралы ойланады және қалай болғанда да, ол туралы міндетті түрде айтқысы келеді. Сұлулық туралы ойдың күштілігі және жылжымалығы соншалықты, ол туралы адам айтпай тұра алмайды және де оны сөзбен жеткізуге тырысады. Мүмкін адам өлең арқылы немесе басқаша да әдемілік туралы ойды сақтап қала алады.»

Н. Рерих. Химават

Н. Рерих

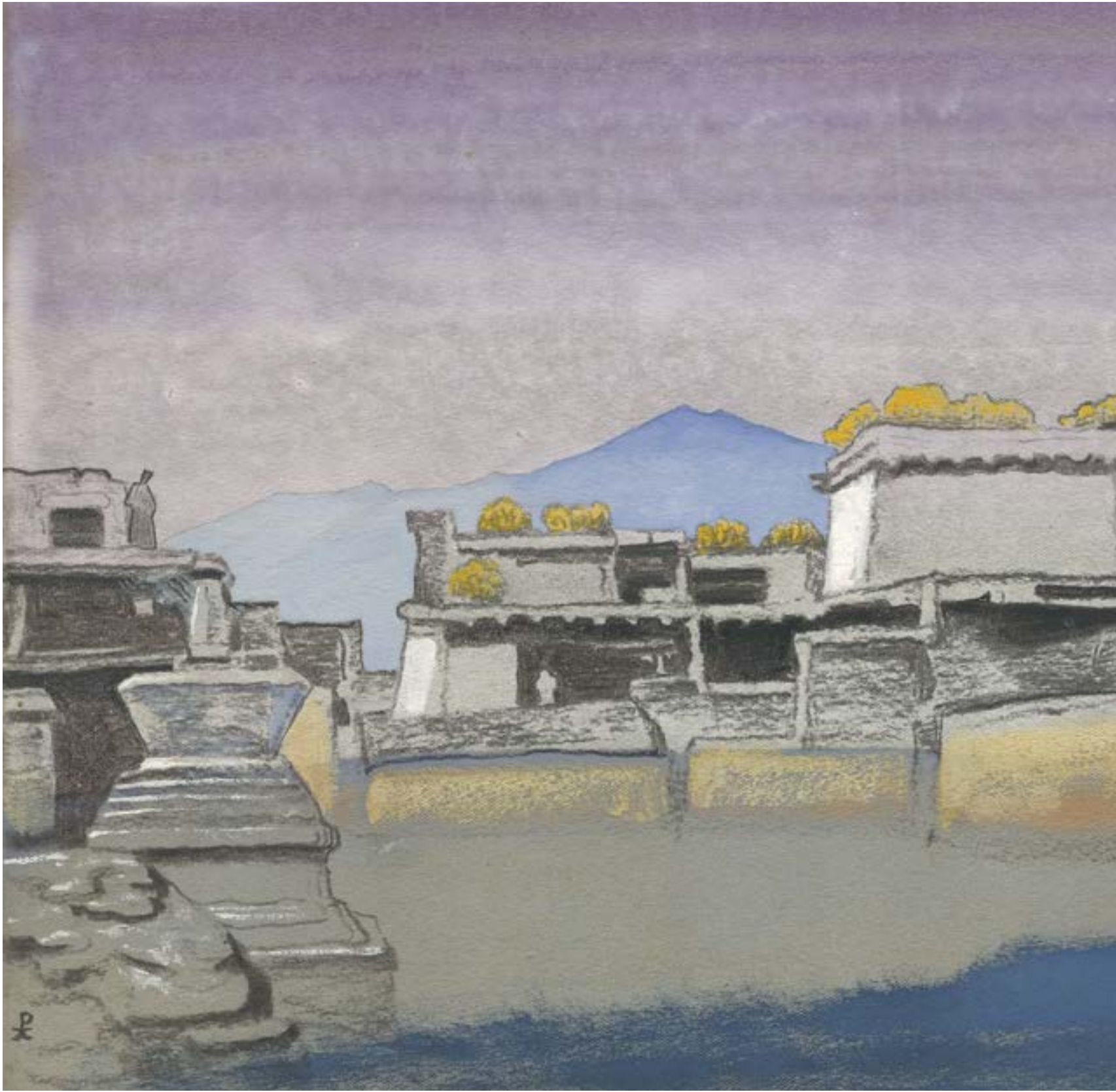
Таулы этюд

Шамасы 1928–1931,
картондағы кенеп, темпера
18.6 × 29 см

«Кішкене гүлден, көбелек қанатынан, кристалл жарқырауынан әрі қарай керемет адам пішіні арқылы, жерүстіндегі таңғажайып жанасу арқылы адам берік әсемдікте орналасқысы келеді.

Егер, жер бетінде адам қолынан шыққан керемет жаратылыс болса, оған жолаушы келіп, фрескалар мен витраж жарқырауына көзі тойып, тынышталады. Егер жолаушы алыс көкжиектегі сағыммен тәнті болса, ол соған ұмтылады. Және егер ол басқа жерде ең жоғарғы шыңдар жарқырайды десе, соған ұмтылады. Және бұл талпынысының арқасында ол одан да күшті, таза болады және жақсылық, әсемдік және одан әрі ерлеуге құлшынады».

Н. Рерих. Химават

Н. Рерих

Карданг. Этюд

1932, қағаз, темпера, пастель
25.2 × 36.3 см

Карданг шіркеуі, Николай Рерих көргендей түрде сақталынбаған, 1998 жылғы буырқанған муссонмен толықтай қиратылған. Өз туындысында суретші атақты шіркеуді 1912 жылы қайта жасалған другпа сызығы арқылы бейнелеген. Тарихшылардың болжалауы бойынша, ол VII ғасырда құрылған. Гомпа Бхага өзенінің сол жағалауында теңіз деңгейінен 3500 метр биіктікте, Кейлонгтын маңында орналасқан, ол жерден салтанатты тау шыңдарын көруге болады. Осы жерден бастап Дрильбу-Ри (рухани тынығу немесе Қоңыраулар) тауына – жергілікті аруақ қонған жерге жол басталады. Шіркеуде ауқымды кітапхана және жәдігер бар, сондай-ақ ол жер тақуалардың оқу орталығы болып табылады.

Н. Перих

Коксардағы қос

1932, кенеп, темпера
74 × 117.3 см

Кулу мен Лахул алқабын бір бірінен ажыратып тұрған Ротанг өткелінен кейін, Наггардан Лахулге сапар кезінде жол бірден төменге кетеді, және жолаушылар біраздан кейін Коксар ауылына келеді, ол өткелден кейінгі бірінші тұрақ. Коксар Лахуо алқабындағы ең суық жер болып табылады.

Урусвати ғылыми зерттеу институтының Гималаи экспедициясы бұл жерде 1931 жылы болды. Экспедиция тұрағы Чандра өзенінің сол жақ жағалауында болды, Коксап ауылына қарама қарсы жерде. Институттың зерттеу жұмыстары аясында, қазба жұмыстары жасалды және Коксара жанында үлкен жерлеу төбелері табылды. Бұл төбелерді тұрғындар Баралача жағынан Лахулге шабуыл жасаған моңғол жаугершілігімен байланыстырады.

Таң атуының ерте мезетін бейнелеген суретші, Коксара маңындағы керемет сұлу тауларды, Чандра өзеніндегі нәзік көгілдір суды және қызыл күрең тұрақ палаткаларымен, жирен сары жосамен көлеңкеленген жылы алтын аспанды бейнелейді.

Н. Рерих

Үш қылыш. Наубай

1932, қағаз, темпера

25.2 × 36.4 cm

Семсерлер және қанжарлар Амурдан Эльбаға дейінгі су бастауларында бұғы тастарында кең тараған петроглифті бейнелердің бірі болып табылады. Сірә, ежелгі суретшілер оларға ерекше мән берген. Лахулада бұл бейнелерді байқаған Николай Рерих, оларды өзінің «Меч Гесэра», «Граница меча», «Три меча» атты бірнеше суреттерінде бейнеледі. Петроглифтер Лахула – Чандра және Бхага (Чандрабхага) негізгі ірі өзендерінің тоғысқан жерінің жанында орналасқан.

«Қайтадан керуен қашырларының кішкене қоңыраулары шылдырлады. Қайтадан таулы асулардың тік шығулары. Қайтадан кездейсоқ жолаушылар, олардың әрқайсысында өзінің қарапайым тұрмысты құпиясы бар. Қайтадан жергілікті рухани қазыналар мен ескерткіш жерлер туралы әңгімелер. Қайтадан жартаста Гесэр-Ханның даңқты семсері бейнеленген... Біз Лахульге бара жатырмыз... Қарға ежелгі шатқал. Ескі бекініс қалдықтары. дұғалы сөзді тастармен төселген чортендер, мандангтер...

Негізгі назарды жартастағы көптеген суреттер алады. Қайтадан ойлар және садақшылар. Өте ежелгі. Мингиюр сопы мақтанышпен семсер бейнеленге тасқа шақырады»... Шайқас белгісі ма, ержүректілік тегінің белгісі ма? Әлде ұмытылған шекара ма? Жеңіс? Осы жерде де алыстан келіп осы жерде тұрақталған Гессар-Ханның жауынгерлері туралы аңыз. Солар алғашқы шабдал сүйегін әкелген. Әрине, олар он жетінші ғасырда Ляхульге жеткен монғолдар емес... Халық жадында одан да анағұрлым ертедегі оқиғалар»...

Н. Рерих. Гесэр-ханның қылышы

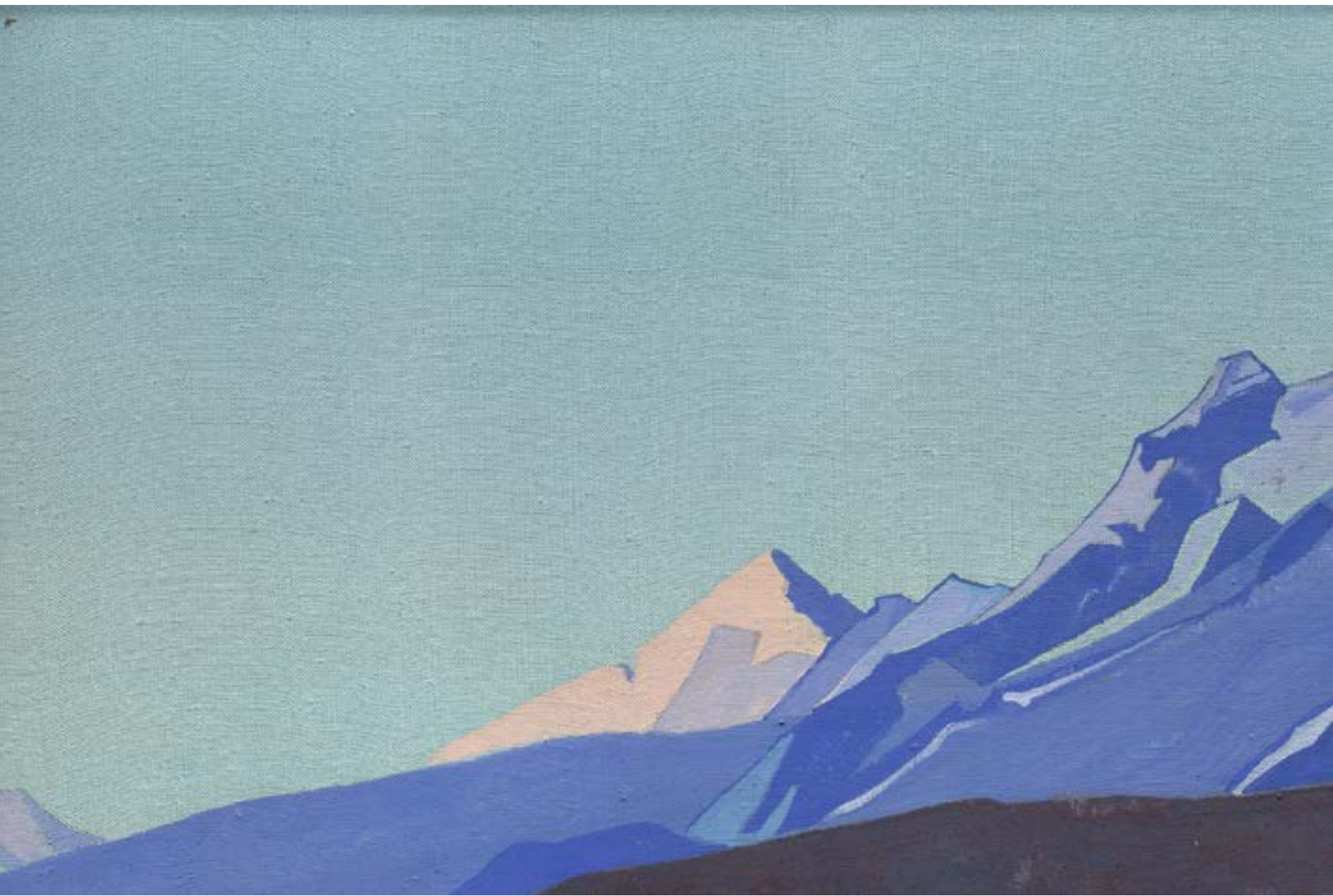

Н. Рерих

Чандра өзені. Наубай

1933, қағаз, темпера, қарындаш
16.3 × 25.2 см

«Река Чандра» суретінің нобайы Н. Рерихтің Урусвати институты экспедициясының жазғы лагерінде болған кезінде қарындашпен салынған. Оның үстіне суретші бояуларды жазып алып, кейіннен есте сақтауы және жазбалары бойынша бояған. Бұл тәсіл Николай Рерих шығармашылығының кемелденген шағында пайдаланылатын. Чандра Лахул өзендерінің негізгі өзені болып табылады. Ол өзінің бастауын Баралач асуынан бастайды. Ол жерден ол оңтүстікке қарай ағып және Танди маңында Бхага өзенімен қосылады. Төменде бұл екі өзен бірігіп, Чинаб деп аталады – Үндістан мен Пәкістанның ең ірі күре су жолына айналады.

Н. Рерих

Гималаи. Кеш

1933, кенеп, темпера
22.9 × 45.7 см

«Дауыл ауаны тазалап өтті, айқын кескінді және шексіз көк-күлгін бояулы таулар пейзажы керемет».

Ю. Рерих. По тропам Срединной Азии

«Таулар, таулар! Сендерде қандай магнит жасырынған! Әр жарқыраған тау шыңында тыныштықтың қандай нышаны бар. Ең өжет, батыл аңыздар тау маңында туындайды. Ең адамгершілікті сөздер қарлы биіктіктерде айтылады.

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

«Барлық қиыншылықтарды жеңіп, адам осы биіктіктерге шыққанда, оны алға сүйреп, ырық бермейтін, шақыртушы рухпен толасады. Және кейбір уақытта өте қауіпті қиыншылықтардың өзі тек ең қажетті және ең күткен баспалдақ болып, жер шарттылығын еңсеру қадамдары жасалады.

Гүрілдеген тау тасқынынан өтетін барлық қауіпті бамбук өткелдері, апатты құздардан өтетін тайғанақ ғасырлы мұздық баспалдақтары, келесі көтерілу алдындағы шарасыз түсе берістер, құйын және аштық, және суықтық, және аптаған ыстық – мұның бәрін табу тостағаны толы болғанда жеңіп шығуға болады».

Н. Рерих. Гималаи

Н. Рерих

**Қарақорым.
Түркістанға барар жол**

1936, картон, темпера
30.5 × 45.8 см

1925 жылдың күзінде ортаазиялық экспедиция Каракорум арқылы өтті. Суретте көрсетілген кескін суретшіге қатты әсер берді, сол себепті ол оны тек бұл туындысында ғана емес, сонымен қатар Майтрейя сериясында да «Знамя грядущего» деген үлкен суретінде бейнеледі (1925 ж.).

«Гоццоли фрескаларындағыдай, жылы-қоңыр жоталармен тілулі ашық күлгін түсті қырлы таулар тобы тұр. Ашық сары батпақты шөп шұңқырды жауып тұр... Осы жерде, Азия даласында қлы батырлар жайлы аңыздар туындаған. Биіктігі ме, әлде ауа тазалығы ма, айналадағының бәрін үлкен ғып көрсетеді... Үлкен құзда, әдемілікке ұласқан бір қайғылы апатты сезінесің. Каракорум маңында сізге түсініксіз алыптардың қосымша жұмыстарын сезінесіз. Осы жерде болашақ құрылысын дайындады ма екен?»

«Көк аспан аясындағы жарық дала мен толқынды бұлттардан таңқаларлық әсер аласың. Мұндай бұлтты байлықты көрмегелі көп болды».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

Н. Рерих

Тау жотасы. Эверестке шығу

1936, картон, темпера
30.5 × 45.8 см

«Брамапутрға жақындаған сайын, Шамбаламен байланысты одан да көп аңыз естисің. Таң атар алдында Дэв даусын тыңдайтын Миларепа көріпкел-дуананың бұл бағытта тұрғандығы осы жерлердің әсерін дәлелдейтін тағы да бір жағдай.

Н. Рерих. Сердце Азии

«Тенгри оңтүстігінде аяқ баспас таулы алқапта, жоғарғы таулы өлкеге апаратын, Эверест, Макалу және Гауришанкар қарлы алыптары бір бірімен жарысқандай зор биіктерге көтеріледі және бұл жерде Миларепа құпиясын сақтап, Ұстаздар ұрпақтары арқылы берілетін құпияны сақтайтын дуаналар тұрады. Бұл жоғалған жабайы тауларда әлі де Миларепа әндерін тыңдауға болады және дуаналардың тастап кеткен таулы үйлерінің қабырғасында өзінің Ішкі Даусын тыңдап отырған Ұстаз бейнесін көруге болады. Әр жыл сайын қажылыққа барғандар аяқ басқысыз соқпақпен Эверестке көтеріледі. Ол жерде олар тау бөктеріндегі алып нақысты Наро Бон-чунганың құлаған ізін тамашалайды. Бірде Наро – Қара ниетті Тибет ұстаздарының бірі Миларепаны Эвересттің «Матерь Великих Снегов» атты шыңына көтерілуін сұрайды. Миларепа шақыруды қабыл алып, терең медитацияға түседі. Сол мезетте қозғалыссыз отырған Миларепаны көрген Наро тылсым күшінің арқасында шың басына шыға бастады. Қара күш қалай жеңе алады? Аяқ асты шың басында жалтыраған тақ пайда болады, тақта медитация жасап отырған Миларепа отырады. Мұны көрген Наро терең құзға құлап, артынан сол жерде жеңілісінің алып ізін қалдырады. Аңыз солай деп айтады, және мыңдаған құдайға жалбарынушылар аң-құс та тыңдаған Ұстаз даналығын дәріптейді».

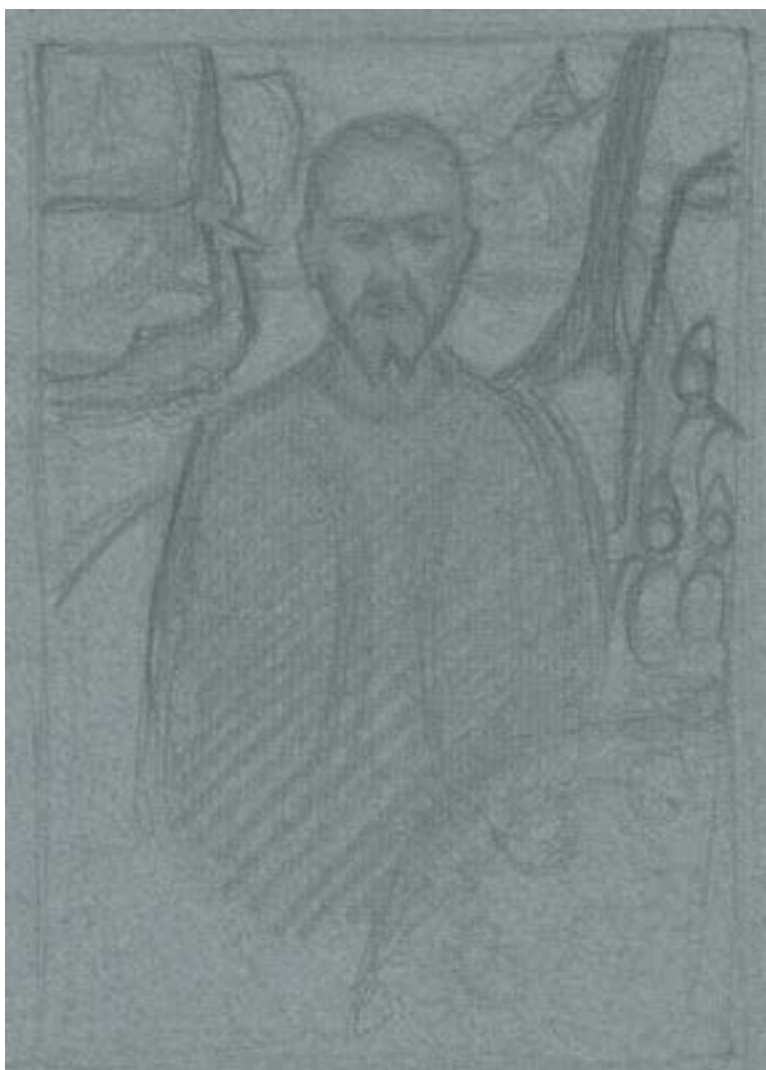
Ю. Рерих. По тропам Срединной Азии

Н. Рерих

**Тау пейзажының
аясында тізерлеп
отырған әйел наубайы
Гималаи беттері I**

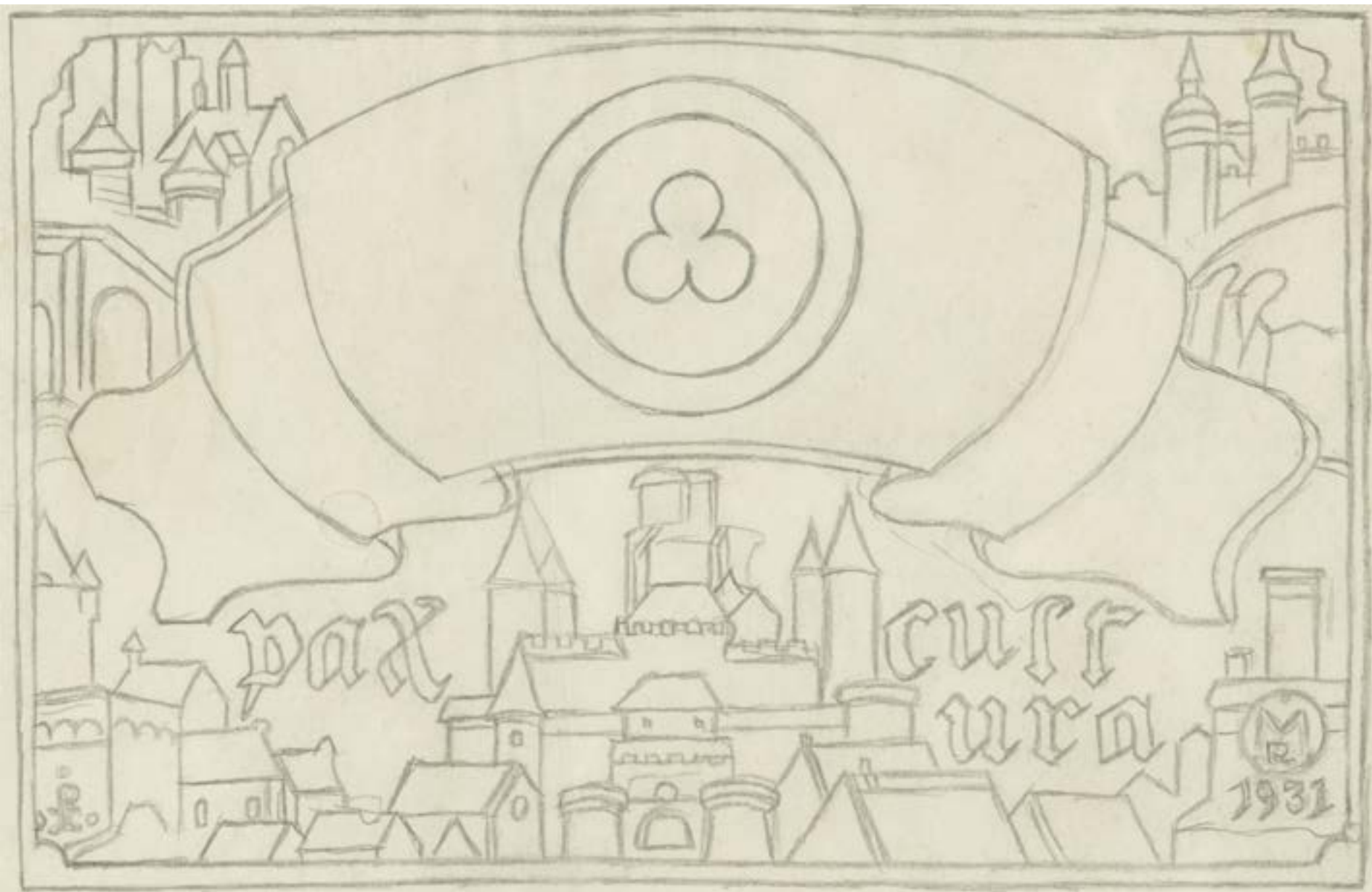
1924, қағаз, қарындаш
10.5 × 15.7 см

Н. Рерих

Автопортрет. Наубай

Суреттемеге арналған альбом беттері
1913–16, көк қағаз, қарындаш
14.5 × 10 см

Н. Рерих

**«Бейбітшілік жалауына»
арналған наубай**

1931, қағаз, қарындаш
13.8 × 21.5 см

Н. Рерих

**«Қорғаушы Мадонна»
композиция наубайы**

1933, қағаз, қарындаш
12.5 × 18.5 см

НИКОЛАЙ РЕРИХТІҢ КӨРНЕКІ ОЙЫ

Г. Поваляшко, өнертанушы, ҚР Суретшілер одағының мүшесі,
философия ғылымдарының кандидаты

Суретші, тарихшы, археолог, философ, саяхатшы, қоғам қайраткері Николай Константинович Рерихтің есімі аңызға айналған. Оның XX ғасырдың бірінші жартысындағы қанды соғыс пен қатаң әлеуметтік күйзеліс кезеңіне сай келген сан қырлы қызметі ғылыми мүдделер диапазонының кеңдігімен және философиялық тереңдігімен, Адамға деген шартсыз сенімімен және жеңімпаз Мәдениетімен таң қалдырады.

Рерих-суретші шығармашылыққа шығын келтірмей ауқымды әлеуметтік-мәдени қызметпен айналысқан жалғыз адам болып табылады. Шебердің көркем мұрасы өте зор. Нью-Йорк мұражайының топтамасындағы «Шамбаланы іздеуде:» көрмесіне қойылған 37 жұмыс «Николай Рерих мұражайының» туындылары, олар суретшінің шығармашылығының сан қырлы жақтарын көрсетеді. Ерте кезеңдегі бірнеше жұмыстарынан басқалары XX ғасырдың 20–40 жылдары жазылған, бұл Н. Рерихтің шығармашылық және қоғамдық белсенді кезеңі. Бір жұмыс Святослав Рерихтің қаламына тиесілі. «Николай Рерихтің портреті» – Святослав жастық шағынан бастап жаза бастаған, өз әкесінің отыз портреттерінің бірі.

Қойылымда осы портреттің болуы өте символды, өйткені ол әкесінің гуманистік қызметінің тереңдігін түсіне отырып салған. Дәл осы себептен Николай Рерихтің портреті таңдалған көркемдік құралдар арқылы психологизмді мұқият сезінумен жазылған. Бедерлі қалып жартылай күн сәулесімен нұрланған, жартылай қараңғылыққа батқан гималай шыңдарының фонымен нақты үйлеседі. Контрасты тау пейзажды фонының көптеген символдық мағынасы анық оқылады: Н. Рерихтің көзге көрінбейтін жердегі саяхатының жалғасы және барлық талпыныстардың жетілген Шамбала-Абсолютті және Адамның рухани кемеліне ұдайы өрлеуіне ауыр жолы сияқты. Святослав Рерих көрерменді Николай Константинович сезінген сәулегейлік елестер мен үрейлер тереңіне батыратын айқын әдістердің қысқалығымен таң қалдырады. Портреті салынушының данагөй қара көздерінің тереңдігі, сақалының күміспен көмкерілуі арқылы дайындалған; киіміндегі ақ-қара контраст әлемдегі жақсылық пен жамандықтың қарамай-қайшылығын көрсетеді, салт аттының мүсіндік және жалпылама жазылған қалыбы өзінің айқын емес құпиялығымен әлемді айыратын ratio мен emove ою күшейтеді.

Святослав Рерих, әкесінің суретшілік жолымен жүре отырып, әкесімен бірге Н. Римский-Корсаковтың «Ақшақар», «Садко» және И. Бородинның «Князь Игорь» операларына декорация құруға қатысты. Нью-Йорк экспозициясы топтамасындағы екі картон Николай Рерихтің сахналық тәжірибесін көркемдейді. Солардың бірі-Ақшақар мен Леляның 1921 жылы белгіленген және Чикагодағы опера қойылымына арналған киімдерінің үлгілері.

Ертеректе, 1885 жылы Савва Мамонтованың жеке Орыс операсына киім үлгілері мен декорацияны Виктор Васнецов жасаған. Олар киімдердің этнографиялық дәлдігі мен славяндық типажына сүйенетін орыс театр-декоративтік өнердегі жаңа бағытқа мықты күш берді. Н. Рерих Ақшақар мен Леляны мүлдем басқаша антропологиялық бет-әлпетпен жасайды, айқын монғолоидтық. Егер И. Бородиннің «Қыпшақ биі» үлгісінде бұл типаж нақты анықтамаға ие болса, онда Лель бақташы және көктемгі Ақшақар суретшіге қызық, барлық этникалық нанымдар мен таптаурындарға қарсы образда құрылған. Бұл жолы театрлық-декоратив өнерде басталды, және соғысалды кезеңде Николай Рерих өзі жалғастырды. Тек XX ғасырдың аяғына таман ғана театрлық сахна сынақтардан «қорқуды» қойды, әртүрлі үлгілермен, этномәдени ерекшеліктермен, типаждармен түрленді. Және Рерихтің сахналық тәжірибелері қазіргі қойылымдық және кроссмәдени еркіндікке әкелген бірінші тәжірибе болды.

Азия мәдениетіне деген қызығушылық Николай Рерихте барлық жағынан көрініс берді-фольклорда, тарихта, тілдерде, өнерде.

Николай Рерихтің Азияның мәдениетіне деген қызығушылығы барлығына туындады – фольклоріне, тарихына, тілдерге, өнерге. Суретшінің творчествасында Үндістанға деген өшпес махаббаты фонында осы қызығушылықты көрсететін көптеген жұмыстары бар. Экспозицияда монғол және кейбір түрік халықтарының мифологиясынан батыр Аспан ұлына арналған серияларға кіретін «Хозяин Гесэр хан» суреті бар. Гесэр – аспан салт атты батыр, әскерлердің жақтаушысы. Осы туындыдағы елші мен адамдардың кездесуінің көп мағыналы сипаттамасы бар.

Салт атты (елші) сарыны Рерихтің творчествасында жиі кездеседі. Көрменің экспозициясында елшінің тақырыбына «Оның елі» сериясынан «Спешащий» суретті қолғабыс жасайды. Бұл символға Адамдағы адамгершілікті жандануға кедергі жасайтын құбылысты жеңуге мағына береді.

Шебердің әрбір жұмысында семантикалық үйлесім нақты және үйлесімді бір-бірін өзара күшейте отырып, түстік және композициялық шешіммен сәйкес келеді. Колористикалық жұмыс бірінші орындағы жасыл тондар контрастында қалыптасқан. Түстік гамма бәсеңдетілген, суретші колористикалық және композициялық сезіммен картиналық суреттен артық сурет өнерінің кеңістігін ұйымдстырады. Бірнеше кеңістікті жоспар, олардың әрқайсысы өз тонымен белгіленген.

1932 жылдың «Үш семсер» алғашқы нұсқасы – тағы бір кең тақырыпта көпжылдық жұмысты куәландырады. Алғашқы нұсқаның шолушылық орталығы – үш семсерін петроглификалық суреттелетін кең валун. Одан ары бұл сюжет өзгертілген түрде қайтадан 1936 жылы «Үш семсер. Тастағы суреттер» суретінде пайда болады. Жаңадан көбейтілген символ: үш семсер, үш жол, үш адами нәсіл, үш ұлы континент, олар бойынша адамгершілік сөйледі – бір мәндік деңгей. Мифологиялық деңгей семсердің амбивалентті семантикасында, қарама-қарсы қою мағынасында жатыр: өмір/өлім, бірлік/соғыс; солярлық құдайлар қарулары (Вишну, Индра және басқалары)/

аңыздардың мәдени кейіпкерлері; кек қайтару/ізіне түсу. Әлемнің көптеген елдерінің жиі мифологиялық сарыны – тастағы семсер, жоғары әділдіктің қаруы болып табылады. Бұл эскизді Рерих оңай емес көркем тапсырманы шешкен кезеңінің творчествалық жұмысын белгілейді – сюжет ақылға салынған мағыналарға иілімді істі көрсетеді. Эскиздегі фондық пейзаж жалпылама берілген, негізгі түстік қатынастарда, өйткені, осы кезеңде суретші үшін түпкі ойы мен оның визуалды шешімі маңыздырақ.

«Шамбаланы іздеу жолында: Николай Рерихтің мұражайынан біртумалары» экспозициясының маңызды бөлігі Шебер – өзінің жеке көркем суреттерінің қолтаңбасы бар суретші болған кездегі жұмыстарымен сыналған. Бұрын салынған тарихи суреттердің кең семантикалық диапазоны творчествалық жолының басында басқа жанрда – Николай Рерихтің – пейзаждық жұмыстарында өздігінен іске асқан стилистикалық ізденістерді анықтайды. Оларда живопистік жүйе символикалық-аллегорикалық мазмұндаы біріктірілімдегі ашық түстің жергілікті дақтарының үйлесімінде қалыптасады.

Эпикалық гималай суреттері немесе тау тізбектеріне апаратын жолдар «Его страна», «Пир-Панджал», «Знамена Востока», «Святые горы» серияларында үстем болып келеді. Экспозицияда олардың кейбір жұмыстары, сондай-ақ, жеке альбомдық парақтар немесе суреттер бар («Путь на Кайлас», «Падмасамбхава», «Шамбале Дайк», «Тибет. Гималаи. «Перевал. Буря», «Гималаи. Около Сандахпу» және басқалары).

Осы бағыттағы барлық жұмыстар сюжеттік мәтіндерді визуалдау үшін, көрермендердің назарларын символикалық тұспалды кескіндерге аудару қажеттігін көрсетеді. Біқшамды атауда суретші қайсыбір жұмыстың, мысалы, «Путь на Кайлас» мәнінің саласын еске түсіреді.

Қызықты композициялық айла Рерихпен, көрермен картинаның идеясына ой жүгіртуі әрі «оқуы» үшін пайдаланылған. Көзқарас бірден, қасиетті тауға жетелеуші, перспективаның бағытын фланктаушы қойтасқа «тіреледі». Кайлас – «Асыл қарлы тауы» – шалғай, жетуі қиын Тибеттің батыс таулы өлкесінде жатыр. Мұнда, өз жолын Кайластан бастай отырып, Тибеттің, Үнді елі мен Непалдың төрт басты өзені Инд, Сатледж, Брахмапутра мен Карнали ағып жатыр. Индуистер, буддистер, джайндер мен бон жолын ұстаушылар бұл айрықша тауды «дүниенің жүрегі деп», «жердің осі деп» санайды. Кайлас туралы көне Үнді елінің діни текстері «өлетіндердің ешқайсысының да, тәңірлер мекендейтін, тауға шығуға дәті бармайды, тәңірлердің жүзін көргендер өлуі тиіс» деп айтады.

Бұл туралы қойтастағы санскритпен жазылған петроглифиялық жазу ескертуі ықтимал, «Кайласқа апарар жол» картинасындағы бұл бейстандартты композициялық айланың мағынасы міне осысындай. Таудың қарлы шыңы, ақшылдығымен жарқылдай отырып перспективада биіктеніп тұр, бірақ оған деген ашық жол көзбен көретін түрде, шынайылықтағы сияқты, жабық болып тұр – оларға ой жүгіртетін көрермен келуі тиіс, визуальді ойлаулардың мәні осысындай. Тіпті біздің заманымызда да ешкім бұл шыңды бағындырмады, өйткені бұл жерлердің тұрғындары осы заманғы альпинистерден көне тыйымға бағынуды талап етеді.

Мұқият қарастырудан кейін туындаушы, картиналардың визуалды мағыналары, түстік шешімді қолдайды. Тәңірлер мекенінің кіршіксіз ағы жасылдау биіктікте жарқырап тұр, бір реңкті тау бөктерінің аңғары да нюанстаусыз дәл сондай. Бұл айрықша түстік шешім жұмыстың мағыналық мазмұнын күшейтеді – қасиетті жер бетіне ұқсамайды, мұнда көлеңке аз, ластыққа орын жоқ. Әрі картинаның сияқтанушы қарапайымдылығына үңіле қараушы көрерменнің ойлары, суретшінің ойлауына, тыныштық пен тазалықпен толтырылуы тиіс.

Пәмір мен Гималайлардың арасында оңтүстікте орналасқан Қарақорымның таулық жүйесінің бастапқы сұлулығы, Николай Рерихке орталық-азиялық экспедиция кезінде мықты эстетикалық басылуларды сөзсіз сыйлады. Рерихтерге, әрбіреуі бес мың метрден аса, бағдардағы жетеудің бірі, Сугет асуын еңсеруге тура келді. «Сугет асуы» картинасында суретші кеңістікті, күлгін түстермен боялған түнектік, бірінші панның таулық тар жерлері, алыстық пландармен мықты түрде контрасттейтіндей ұйымдастырады. Мұнда, жақын жоспардың рефлекстерімен аздап нюанстелген, тау баурайлары мен шыңдарының ақшылдығы екі дүниенің – адам құштарлығы мен кемелділік дүниесінің дихотомиясын визуалдады.

Сюжеттік ойдың, оның құпияланған мағыналары мен жанды бейнелеуді қосарлаудың өзара толықтырушылығының сипатталған айналысы Николай Рерихпен кемелділікке дейін жеткізілген. Суретшінің пейзаждерінің шексіз тартымдылығының құпиясы дәл осысында деп табылады. «Шамбаланы іздеу жолында: Николай Рерих Музейінен жауһарлар» көрмесі көрермендерді грандиозды мұраның аз бөлігімен таныстырса да, ол суретшінің өзінің шиеленіскен жаратулық ізденулерін толық шамада көрініс бергізеді. Рерихтік стильдің суретшілік конструктілері композициялық асыра артылғандылықтан құтылуға ұмтылуда, картинаны түстік дақтардың ырғағымен визуальдік қабылдауды күшейтуде және, бастысы, көрерменге тақырыптық ойлаудың философиялық тереңдігіне жетуге көмектесу қалауында тізіледі. Дәл сондықтан Рерихтің суретшілік дүниелерінің визуальдік метафорлылығы сөзсіз өз артынан олардың мазмұнын рационализациялау қажеттілігін, метафораның мазмұнын білуді әрі мағыналауды салдайды.

Испеттес ыңғай табудың тағы бір мысалын «Бүркіттің хабары» жұмысында көреміз. Панно 1927 жылы, Н. Рерихтің өзінің гуманистік принциптерінде толық бекінуі кезеңінде, өмірге келтірілген. Мұнда Шебердің жаратушылық кредосы шығыс философияның призмасы арқылы сюжеттің идеясын және оның суретшілік кейіпке енуін синтездеуде білінген.

Н. Рерихтің бұл жұмысы ассоциативтік қатарды туындатады, бүркіт – тәңірлердің рәмізі әрі дүниенің әртүрлі халықтарының мифологияларында олардың елшісі, аспани күштің, от пен өлместіктің символы емес пе. Бағышталған адамның жанындағы қанатты елші, олардың үндемес тандемі түстік рәмізділіктің ділмәрлығымен қолданған. Елшінің киімдеріндегі ашық сары түс даналылық, рухтың қасиеттілігі, тәңірлік арайлану мәнінде оқылады. Жанындағы құс – тереңдерден туындаушы, өлетіндерге қол жетімсіз, өлместердің кейіпке енушілігінің бір түрі (қара үңгірдің тұңғығы).

Көрүлік ассоциациялар бүркіт пен елшінің болуының жерін тудырады – тау шыңы, көрінбейтін көздің шағылыстарындағы төмен түскен бұлт, мираж ба? Сюжеттің мағынасын оқып алуға бірнеше түстік дақтар, бірнеше метафорикалық деңгейлер, бірнеше мүмкіндіктер бар.

Николай Рерихтің визуальдік ойлауы, Дүние үшін мазасызданумен және Адам мен мәдениетке деген шексіз сеніммен, үлкен философиялық және гуманистік тереңдіктің тақырыптарына көрушілік қабылдаумен өте шынайы сұхбаттасады. Николай Рерихтің Рухының биіктігімен толықтырылған тамаша суретшінің сыйы, Мәдениет дегеніміз Адам екенін барлық білетіндерге мықты сәлемдемені береді. Әрі Мәдениет туралы сауал, жүретін, іздейтін, қателесетін, табатын әрі қайтадан жүретін, әрі қайтадан іздейтін Адам туралы сауалға саяды, өйткені осында Өмірдің растылықты мәнісі бар да.

Рерихтердің жанұясы жүріп өткен Жер бетінің жолдары, Пактіге, Бейбітшіліктің байрағына, Сұлулыққа, Идеалға, Гармонияға ұмтылысқа әкелді. Жеке бастық рухани өрлеудің және адамдарға деген шексіз сүйіспеншілік жолы әрқашан Бейбітшілікке жоғары қызмет етудің үлгісі болады. Николай Рерихпен өнерде төселген жолдар, Сүйіспеншілік пен Мейірімділік көздеріне ортақтасу қуанышын осылай отырып, жаңа көкжиектерді ашады.

**В ПОИСКАХ ШАМБАЛЫ:
ШЕДЕВРЫ ИЗ НЬЮ-ЙОРКСКОГО МУЗЕЯ
НИКОЛАЯ РЕРИХА**

СОДЕРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ	123
ПАКТ РЕРИХА	130
КОНЦЕПЦИЯ КУЛЬТУРЫ И ФЕНОМЕН КУЛЬТУРНОГО ЕДИНСТВА ЕВРАЗИИ В РАБОТАХ Н.К. РЕРИХА И Ю.Н. РЕРИХА Л. Глущенко	132
Н.К. РЕРИХ КРАТКИЙ БИОГРАФИЧЕСКИЙ ОЧЕРК	139
КАРТИНЫ Н.К. РЕРИХА В СОБРАНИИ ГОСУДАРСТВЕННОГО МУЗЕЯ ИСКУССТВ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ИМЕНИ АБЫЛХАНА КАСТЕЕВА Г. Н. Сырлыбаева	146
КАТАЛОГ	151
ВИЗУАЛЬНОЕ МЫШЛЕНИЕ НИКОЛАЯ РЕРИХА Г. Поваляшко	224

ПРЕДИСЛОВИЕ

Международная выставка ЭКСПО-2017 в Астане – ключевое событие года. Как отметил Президент Республики Казахстан – Лидер Нации Нурсултан Абишевич Назарбаев, ЭКСПО-2017 – это самое большое достижение Казахстана в международном плане за годы Независимости. Грандиозное мероприятие в Астане запомнится не только лучшими мировыми достижениями науки и техники, но и великолепным культурным сопровождением, что сделает национальный проект Казахстана ярким и узнаваемым во всем мире.

В культурной программе Международной выставки «ЭКСПО 2017» в Астане экспозиция «В поисках Шамбалы: шедевры из Музея Николая Рериха, Нью-Йорк» занимает особое место. Единственный музей в Соединенных Штатах, посвященный творчеству художника Николая Рериха, представляет 37 работ легендарного философа, путешественника, археолога и общественного деятеля.

Основная задача Музея заключается в распространении идей Рериха искусстве и культуре, что отражено в девизе *Rex Cultura* – «Мир через культуру». Это очень созвучно культурным инициативам Казахстана, стремящегося все международные мирные инициативы правительства поддержать силой искусства.

Выставка «В поисках Шамбалы: шедевры из Музея Николая Рериха» демонстрирует те грани творческого диапазона мастера, которые обрели силу индивидуального художественного почерка во время долгих лет путешествий. Семья Рерихов прошла значительную часть Шелкового пути, их научная деятельность, художественные наблюдения, этнографические сведения очень важны для обмена миротворческими культурными идеями. Сотни картин были написаны Николаем Рерихом по впечатлениям маршрута Центрально-Азиатской экспедиции. Часть этой научно-художественной экспедиции прошла в Восточном Казахстане. Алтайские дороги весной 1926 года привели экспедицию Н. и Е. Рерихов в Усть-Каменогорск, далее на пароходе по Иртышу через Семипалатинск, Павлодар они прибыли в Омск.

Тем значимее выставка, привезенная Музеем Н.Рериха из США, для казахстанцев, получивших возможность познакомиться с лучшими работами Н. Рериха, отражающими различные грани его художественных интересов.

Николай Рерих известен всему миру своей твердой верой в фундаментальную роль культуры в достижении мира на нашей планете, посвящая большую часть своего творчества поиску духовной правды и красоты. Мастер был убежден в том, что те, кто работает в области искусства и культуры, обязаны постоянно стремиться к миру и прогрессу.

Именно в этом и заключается гуманистическая миссия выставки «В поисках Шамбалы: шедевры из Музея Николая Рериха», украшающая программу культурных мероприятий на международной специализированной выставке «ЭКСПО-2017».

Арыстанбек Мухамедиулы,
Министр культуры и спорта Республики Казахстан

Уважаемые посетители выставки,

Силы искусства и культуры являются самыми мощными в сближении человечества в его неустанном поиске мира и всеобщей гармонии. В этом отражении цветов и форм, смешанных для воплощения незабываемых мистических творений, мы можем видеть триумф всего прекрасного, высокого и благородного. Это уникальное представление непобедимого человеческого духа, способного отстаивать и стремиться к совершенствованию человечества, стало возможным благодаря партнерству Музея Николая Рериха в Нью-Йорке и Министерства культуры и спорта Республики Казахстан. Выставка является выдающимся культурным проектом по объединению двух наций, единственной в своем роде.

Для меня привилегия приветствовать вас на этой выставке, которая является всего лишь миниатюрной моделью обширного сотрудничества между Казахстаном и Соединенными Штатами Америки. Это партнерство являет собой нечто большее, нежели серия успешных проектов. Оно также является стратегически важным для цели Казахстана войти в тридцатку ведущих стран мира согласно нашей собственной Стратегии-2050.

Все усилия, направленные с самого начала возникновения нашей страны на прогресс, процветание, политическую и экономическую стабильность, достижения технологий, социальное благосостояние и межэтническую гармонию, стали нашими отличительными чертами.

Обсуждение тенденций мирового развития являлось основополагающим в постоянном и близком диалоге между президентом Казахстана Нурсултаном Назарбаевым и президентами США с 1991 года. Двустороннее партнерство укреплялось не только для стран-участниц, но и для улучшения всего мира.

Для нас это большая честь, что наша молодая страна, которой всего лишь двадцать пять лет, была выбрана в качестве непостоянного члена Совета Безопасности ООН, деятельность которого направлена на предотвращение конфликтов и миротворчество.

Успешное стратегическое партнерство Казахстана распространяется не только на сферы безопасности, развития, науки и технологий, но и на области культуры, туризма и межчеловеческих отношений, чему способствует данная выставка.

Мы гордимся тем, что можем показать эти захватывающие дух картины сотням и тысячам людей, посещающих Астану на Экспо-2017, что было также поддержано США. Наука, как и искусство, содействует воцарению мира. Также как цифровая революция раскрыла невообразимые доселе возможности, смена энергетической парадигмы в сторону возобновляемых источников энергии может преобразовать миллиарды жизней и спасти нашу планету.

Искусство и культура являются универсальными языками, строящими мосты и разрушающими стены и барьеры. Прекрасные шедевры Рериха, которые мы выбрали для выставки, выражают наши общие желания и порывы сердца и души, которые мы делим друг с другом. Они являются безмолвным, но очень красноречивым напоминанием о том, что нас больше объединяет, нежели разделяет. Эта замечательная выставка выявляет постоянное осознание общего культурного наследия человечества, которое создает более яркий и благородный мир. Видение Рериха основано на подлинных ценностях - правде, справедливости, равенстве и достоинстве для всех, что является наиболее существенными предпосылками для внутреннего и внешнего мира.

Данная подборка из 37 картин Рериха, чей многогранный талант охватывал различные сферы, начиная с живописи и философии и заканчивая археологией и многими другими, является гармоничным дополнением Дворца мира и согласия Астаны, который принимал у себя Конгресс лидеров мировых и традиционных религий – платформу для религиозного взаимопонимания, веры и доброй воли.

Рерих, который всегда стремился исследовать горизонты культурного наследия и содействовать установлению мира, укрепляет старания Казахстана в продвижении всемирного диалога о мире и толерантности. Этот легендарный художник путешествовал по восточному полушарию, о чем свидетельствуют изображения различных религиозных верований в его работах, а также географических ландшафтов и обычаев людей из тех регионов.

Я убежден, что Вас вдохновят эти великолепные картины, так как Вы увидите «мир сквозь культуру»!

Посол Кайрат Умаров,
Постоянный Представитель Республики Казахстан
при Организации Объединенных Наций

Путь к славе Николая Рериха (1874–1947) как художника можно назвать каким угодно, но только не стабильным и предсказуемым. Будучи признанным одним из лучших художников своего поколения в России в первые два десятилетия 20-го века, а затем, заработав себе имя и в Соединенных Штатах в 1920-х и 1930-х годах, его личность находилась в неизвестности в течение последующих шести десятилетий. Лишь много позже его работы снова оказались в центре внимания, продаваемые за миллионные суммы на мировых аукционах.

Родившись в Санкт-Петербурге, он начинал также, как и многие молодые художники в то время. Закончив учебу в Императорской Академии художеств, в 1900 году он отправился в Париж брать уроки у ведущего художника исторического жанра Фернана Кормона. Его работы в этот период указывают на увлеченность обширным разнообразием художественных веяний, от французского авангарда до фаворита изящных искусств Пюви де Шаванна. Его письма своей будущей жене Елене полны амбиций самого высокого порядка, ведь он стремился создавать искусство, которое могло бы стать панацеей от всех бед человечества.

В течение следующих десяти лет он начал быстро подниматься по социальной и творческой лестнице, участвуя в выставках в Париже, Риме, Лондоне, Брюссели и Праге. Его основным предметом изображения было, в первую очередь, доисторическое прошлое, когда человек жил в гармонии с природой и жизнь была более духовной, нежели в современное время. Огромным успехом в тот период стало его участие в постановках Русского балета, в особенности связанных с революционным произведением Стравинского «Весна священная», для которого Рерих создал целую эстетическую концепцию, включая декорации и костюмы.

После проведения персональных выставок в Стокгольме, Копенгагене, Хельсинки и Лондоне в 1918–1920-х годах, Рерих уехал в Соединенные Штаты, где жил последующие два с половиной года. Выставку, состоящую из около 150 его работ, увидели более чем 20 городов, включая Нью-Йорк, Бостон и Сан-Франциско. В Нью-Йорке им был основан Мастер-институт объединенных искусств, где «все искусства могут изучаться под одной крышей».

Николай Рерих любил быть частью сверхактивного стиля американской жизни, в котором он видел больше нечто духовное, нежели материалистическое: «Если вы обратите внимание на поэзию небоскреба; если вы разглядите романтизм национальных парков или глубокую трагедию и красоту индейских поселений; или опять же печальные знаки испанских реликвий тут, у вас станет так много прекрасных вещей, которые можно выразить, и вы начнете понимать, почему современное американское сознание против повторения формулировок других стран, и по большей части отражает оригинальную красоту своей собственной огромной страны». Его лучшими работами в период проживания в Штатах являются изображения острова Монеган в штате Мэн, Большой каньон и пейзажи Нью-Мексико.

Начиная с 1924 года, Рерих провел большую часть оставшейся жизни в Гималаях, путешествуя, и в итоге поселившись в поместье в долине Кулу. Горные ландшафты, которые он изображал на своих картинах в тот период, закрепили за ним славу Мастера Гор, как к нему с почтением обращались в Индии, где он был единственным некоренным индийцем среди девяти художников, чьи работы были объявлены государством «Национальными сокровищами искусства». Он оставил приблизительно 2500 картин, эскизов и набросков изображения гор, которые являются признаком его духовности для многих страстных почитателей его таланта.

Труды Рериха включают в себя более 4000 работ в сфере искусства, поэзии и коротких рассказов, а также несколько дневников с путевыми заметками и сотни эссе касательно всех аспектов жизни. Он неустанно продвигал свой Пакт мира – международное соглашение по защите культурных объектов в военное время.

С тем, чтобы понять, что было движущей силой его невероятного творчества в столь разных сферах деятельности, следует вспомнить, что, начиная с 1917 года, Рерих жил, прежде всего, как мистик. Его творческие начинания стали, так сказать, побочным продуктом его четко определенного и сосредоточенного духовного путешествия. Когда это путешествие совершало остановку в его внутреннем мире, побочными продуктами этого явления становились горные ландшафты, которые будучи формальным отражением специфических пейзажей, по сути своей были не менее абстрактны, чем так называемое абстрактное искусство его современников. Также как внешний вид художника и культурного деятеля скрывал его личность мистика, также и реалистичные элементы в его картинах маскируют более глубокий смысл под своими узнаваемыми формами.

*Гвидо Трепса,
директор Музея Николая Рериха, Нью-Йорк*

От имени делегации из Нью-Йорка мы приветствуем всех жителей и гостей Казахстана и поздравляем с открытием ЭКСПО-2017.

Это событие собрало в Астане сотни тысяч людей со всех концов мира – тех, для кого судьба и будущее нашей планеты не безразлично.

Выставка величайшего художника 20-го столетия Николая Рериха «В поисках Шамбалы: шедевры из Нью-Йоркского музея Николая Рериха» по праву занимает важнейшее место среди культурных событий ЭКСПО-2017.

На протяжении всей своей жизни великий художник, писатель, мистик, философ и исследователь Николай Рерих ратовал за мир и сохранение мирового культурного наследия. Он создавал не только грандиозные живописные произведения, которые вы увидите на выставке из Нью-Йоркского музея Николая Рериха в Национальном Музее Астаны, но и написал величайшее гуманистическое произведение – «Пакт Рериха», которое в первой половине XX века стало воззванием к защите культурного наследия от уничтожения в период тяжелых конфликтов и войн. Эта миссия по глобальному сохранению мира и взаимопонимания между народами находит прямой отклик в деятельности президента Нурсултана Назарбаева по отказу от ядерного вооружения, основанию Съезда лидеров мировых и традиционных религий и воздвижению Дворца Мира и Согласия.

Выставка произведений из коллекции Музея Николая Рериха в Нью-Йорке уникальна. Это историческое событие, способствующее развитию культурного диалога и обмена между США и Казахстаном. Особенность искусства объединять культуры, укреплять толерантность и взаимопонимание между народами не имеет себе равных. Этот диалог не смог бы состояться без инициативы и всесторонней поддержки проекта со стороны Министра культуры и спорта Республики Казахстан Арыстанбека Мухамедиулы, Постоянного представителя Республики Казахстан при ООН Кайрата Умарова, Директора музея Николая Рериха в Нью-Йорке Гвидо Тресса, Генерального директора Казахского научно-исследовательского института культуры Андрея Хазбулатова, Русско-Американского Фонда в Нью-Йорке и нашей организации The SonMar Group.

*Соня Беккерман и Марина Ковалёва,
кураторы выставки «В поисках Шамбалы: шедевры
из Нью-Йоркского Музея Николая Рериха»*

ПАКТ РЕРИХА

ДОГОВОР ОБ ОХРАНЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ И НАУЧНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ
И ИСТОРИЧЕСКИХ ПАМЯТНИКОВ, подписанный в Белом Доме
представителями двадцати одной американской республики
15 апреля 1935 года

Статья I

Исторические памятники, музеи, научные, художественные, образовательные и культурные учреждения считаются нейтральными и как таковые пользуются уважением и покровительством воюющих сторон.

Таким же уважением и покровительством пользуются сотрудники вышеназванных учреждений.

Такое же уважение и покровительство распространяется на исторические памятники, музеи, научные, художественные, образовательные и культурные учреждения как во время войны, так и в мирное время.

Статья II

Нейтралитет, покровительство и уважение, которые должны быть предоставлены памятникам и учреждениям, упомянутым в предыдущей статье, признаются на всех территориях как объекты суверенитета каждого из подписавшихся и присоединившихся государств, независимо от государственной принадлежности указанных памятников и учреждений. Соответствующие правительства согласны предпринять необходимые меры в области внутреннего законодательства своих стран для обеспечения такого покровительства и уважения.

Статья III

Для обозначения памятников и учреждений, указанных в статье I, может быть использован отличительный флаг (красная окружность с тремя кругами в середине на белом фоне) в соответствии с образцом, прилагаемым к настоящему договору.

Статья IV

Правительства государств, подписавших настоящий договор и присоединившихся к нему, одновременно

с подписанием договора или присоединения к нему, направляют в Пан-Американский союз перечень памятников и учреждений, на которые желательно распространить покровительство, предусмотренное настоящим договором.

При уведомлении правительств о подписавшихся и присоединившихся сторонах, Пан-Американский союз направляет им перечень памятников и учреждений, упомянутых в данной статье, а также информирует другие правительства о любых изменениях в указанном перечне.

Статья V

Памятники и учреждения, указанные в статье I, перестают пользоваться привилегиями, предусмотренными в настоящем договоре, в случае их использования в военных целях.

Статья VI

Государства, не подписавшие настоящий договор в момент его открытия для подписания, могут в любое время подписать его или присоединиться к нему.

Статья VII

Документы по присоединению, а также по ратификации или денонсации настоящего договора хранятся в Пан-Американском союзе, который уведомляет об их получении другие государства, подписавшие настоящий договор или присоединившиеся к нему.

Статья VIII

Настоящий договор может быть денонсирован в любое время любым из государств, подписавших или присоединившихся к нему, при этом денонсация вступает в силу через три месяца после уведомления о ней других государств, подписавших настоящий договор или присоединившихся к нему.

КОНЦЕПЦИЯ КУЛЬТУРЫ И ФЕНОМЕН КУЛЬТУРНОГО ЕДИНСТВА ЕВРАЗИИ В РАБОТАХ Н.К. РЕРИХА И Ю.Н. РЕРИХА

Л. Глущенко, Культурный Центр имени Н. К. Рериха, г. Алматы

Значение творческого наследия выдающегося деятеля Культуры XX века Николая Константиновича Рериха, художника, мыслителя, учёного, общественного деятеля мирового масштаба огромно и в полном объёме достаточно широко ещё не освоено научным сообществом, хотя планетарные масштабы его идей уже осознаны. В последние годы появились исследования ряда авторов, в которых мировоззренческая позиция Н. К. Рериха представлена как объединяющее начало современного направления науки, названного «новым космическим мировоззрением», «философией космической реальности», «философией XXI века» (Шапошникова Л. В. «Космическая эволюция в свете культурного наследия Рерихов», Соколов В. Г. «Культура и космическая эволюция человека» и др.). Ряд авторов исследовали и концепцию Культуры в его творчестве. Однако, тема эта столь обширна, многогранна и актуальна, что мы вновь обращаемся к ней, соприкоснувшись в рамках данной статьи лишь с некоторыми аспектами утверждающей позиции Н. К. Рериха о роли и значении Культуры в жизни не только отдельных этносов, наций, государственных образований, но и человечества в целом. Свои мысли по этому поводу Н. К. Рерих оставил нам в своих многочисленных статьях, письмах, эссе, дневниках и публичных выступлениях разных лет. Особо отметим, что слово «Культура» он писал всегда с заглавной буквы. Эту форму написания сохраним и мы.

Пониманию глубинного смысла истинной Культуры Николай Константинович придавал особое значение. Он видел в ней эволюцию человечества, далеко выходящую за пределы Земли в космические просторы. В данных им во множестве кратких определениях понятия Культуры содержится жизненно важная для нас философия, которую Рерих всей своей деятельностью стремился донести и раскрыть современникам и будущим поколениям.

В одном из очерков он пишет: «Культура есть почитание Света. Культура есть любовь к человеку. Культура есть благоухание, сочетание жизни и Красоты. Культура есть синтез возвышенных и утончённых достижений. Культура есть оружие Света. Культура есть спасение. Культура есть двигатель. Культура есть сердце» [1, с.41]. Приведённые формулы, а точностью и краткостью эти определения являются именно формулами, следует постигать не только с позиций высокой филологии, но и с позиций открытий современной физики в области тонких энергий. И тогда «Свет» предстанет перед нами как особое состояние светящейся и струящейся материи, облекающей всё самое совершенное, что мы только

можем себе представить. Постигнем, что сферы Света есть совершенство форм, именуемых Красотой, и что именно они обозначены для нас, пока несовершенных, целью земной человеческой эволюции. И тогда становится понятным, почему «Культура есть спасение» и почему «Культура есть двигатель».

В статье «Привет Франции» Н. К. Рерих продолжает: «Мы говорим не о каком-то новом идеализме, не о туманных отвлечённостях, но о ежедневном питании духа» [1, с.40]. Т.е. – о ежедневном, в той или иной форме, соприкосновении с прекрасным, с Красотой проявленной в искусстве, в природе, в труде, в размышлениях, в беседах, в книгах, в творчестве. Эти соприкосновения неизбежно оплодотворят естество человека, его мысли и, как следствие, дела.

В статье «Синтез» читаем: «В прошлых статьях о Культуре мне приходилось называть Культуру почитанием Света. В результате мы и не уйдём от этого понимания. Культ всегда останется почитанием Благого Начала, а слово Ур нам напоминает старый восточный корень, обозначающий Свет, Огонь». И далее Николай Константинович размышляет о том, что не он один «воодушевлён понятием Культуры», что даже «прозаические определения словарей и энциклопедий» определяют Культуру «как акт улучшения и развития», умственным и моральным воспитанием, дисциплиной, просвещением, утончением. Напоминает нам, что именно Фрэнсису Бэкону, английскому философу, основоположнику эмпирического метода познания, мир обязан термином «культура» и философией культуры. И что даже в Большой Энциклопедии Этики «понятие культуры достаточно широко выражает все формы духовной жизни человека – мыслительной, религиозной, этической, – оно более всего понимаемо как высшее стремление человечества утвердить смысл своего внутреннего Бытия» [1, с.109–110].

О необходимости осознания значения истинной Культуры, о введении её проявлений в жизнь не только аристократической элиты, но в самые широкие слои населения, Рерих без устали пишет и говорит при каждой возможности. В статье «Твердыня пламенная» мы читаем: «Именно до рисунка на мозгу нужно твердить о насущности Культуры. Нужно твердить во всех возрастах, во всех положениях, во всех народах... Каждое отвращение от Прекрасного, от Культуры приносит разрушение и разложение. Наоборот, каждое обращение к культурному строительству создавало все блестящие эпохи Ренессанса... Культура должна войти в ближайший обиход, как хижины, так и дворца. В этом очищенном мышлении понятно станет, где оно самое нужное, неизбежное и где лишь наносы преходящих волн... Не смутный туманный оккультизм и мистицизм, но Свет Великой Реальности сияет там, где произошло просвещение Культуры» [1, с.83].

В «Сожжении тьмы» Рерих говорит о многообразии проявлений Культуры [1, с.35]. А в очерке «Новая эра» продолжает: выявление индивидуальности разных народов требует различных форм. Но при этом, одно условие

должно быть непременно соблюдено – условия жизни в государстве всех его членов должны быть не только цивилизованными, но и обязательно должны носить признаки Культуры. Иначе будут созданы условия для подмены истинной Культуры псевдокультурой [1, с.27].

Но чем же отличается истинная Культура от псевдокультуры, которая прикрывает свои несовершенства и пороки этим высокодуховным, «священным» в понимании Рериха, понятием? И на этот вопрос находим ответ, просматривая статью «Зов о Культуре» – обращение к одной из многочисленных организаций и обществ друзей Культуры, члены которых были единомышленниками Н.К.Рериха и активно помогали продвижению его культурных проектов. Истинная Культура устремляет к самоотверженному познанию, возвышающему сознание. В ней благородная Красота, подвиг духа. Она сокровищница всего возвышающего. Она путь истинного совершенствования человека, путь истинной эволюции. В ней созидание, мирное сотрудничество, разнообразные накопления, терпимость, соизмеримость. В ней знание. В ней синтез. Она как несокрушимая Башня высится среди сложностей современной жизни. Она вечна и неразрушима [1, с.35–37]. «Даже приблизительное понимание основ истинной Культуры совершенно преобразит жизнь и создаст необычные условия для всех блестящих открытий, сужденных человечеству» – продолжает Рерих в статье «Новая эра» [1, с.27].

Одновременно Н.К.Рерих обеспокоен опасностью широко наметившейся тенденции в научных и общественных кругах смешения понятий Культуры и цивилизации, подмены одного другим. В уже упоминавшемся выше очерке «Синтез» он пишет: «К удивлению, приходится замечать, что и эти понятия, казалось бы, так уточнённые корнями своими, уже подвержены перетолкованиям и извращению. Например, до сих пор множество людей полагают вполне возможным замену слова Культура цивилизацией. При этом совершенно упускается, что сам латинский корень Культ имеет очень глубокое духовное значение, тогда как цивилизация в корне своём имеет гражданственное, общественное строение жизни. Казалось бы, совершенно ясно, что каждая страна проходит степень общности, т.е. цивилизации, которая в высоком синтезе создаёт вечное, неистребимое понятие Культуры. Как мы видим на многих примерах, цивилизация может погибать, может совершенно уничтожаться, но Культура в неистребимых духовных скрижалях создаёт великое наследие, питающее будущую молодую поросль» [1, с.108–109].

В статье «Франция» Рерих продолжает: «Ошибочно было бы подставлять под значение Культуры цивилизацию или даже прогресс. Цивилизация и прогресс являются только отдельными обстоятельствами Культуры» [1, с.40] И всё-таки, несмотря на все доводы, кто-то полагает, что присутствие крахмального воротничка или модного платья уже является залогом не только прочной цивилизации, но, может быть, и Культуры [1, с.122].

Суммируя множественные высказывания Н.К.Рериха о принципиальных различиях в понятиях Культуры и цивилизации, обратимся к статье

«Чаша Грааля космической эволюции» Л. В. Шапошниковой, известного исследователя творчества семьи Рерихов, в которой автор рассматривает обозначенную нами тему. Она пишет: Культуру и цивилизацию следует рассматривать «с точки зрения взаимодействия духа и материи, ибо Культура есть явление духа, действующее согласно закономерностям» этого особого вида тонкой энергии. «И если Культура есть дух творческой деятельности человека, то цивилизация, или попросту обустройство жизни человека во всех её материальных, гражданских аспектах, есть материя этой деятельности. Оба эти вида деятельности, казалось бы, так тесно связанные между собой, имеют различные источники возникновения и содержат в себе различный смысл своего существования и назначения. отождествление же цивилизации и Культуры приводит к путанице основных понятий, к недооценке духовного фактора в истории человечества. Подмена одного понятия другим, что случается часто, давала возможность навязывать Culture несвойственные ей функции, а цивилизации приписывать то, что совсем не было для неё характерно» [2, с. 288–289].

Понимая важнейшее значение материальных объектов Культуры, как проявленных форм духовных сфер через творчество лучших представителей человечества всех времён и народов, Н. К. Рерих инициировал международное движение по их сохранению и защите. В 1935 году рядом стран Панамериканского Союза (создан в 1889 г.) был подписан документ, вошедший в историю как Пакт Рериха. Впервые в мировой истории международным сообществом на основе международного права были сформулированы ценностные характеристики объектов Культуры и, как следствие, необходимость их охраны и защиты. Подробное обоснование продвижения и современное состояние этого насущнейшего международного проекта Н.К. Рериха изложено в сборнике «Знамя Мира» [3].

В одном из своих очерков («Печать века») Н. К. Рерих отмечает достаточно известный каждому, кто изучал всемирную историю и искусство, исторический феномен «особой печати каждого века», которым отмечалась жизнь человеческая в самых удалённых частях планеты. Находки древнейшего периода каменного века в Европе, Египте, Америке, Азии поражают своим сходством. Словно праотцы, их создатели, «мыслили одним путём, ибо иначе они не смогли бы сложить те же самые формы и применить ту же технику во всех её особенностях». Этот феномен отмечен и среди находок бронзового века, и в романском стиле, и в готике. А эпоха Возрождения облетела «многоцветием своих форм» «не только христианские, но и мусульманский и другие миры» [1, с.105].

Особо выразительно этот феномен проявился на пространствах Евразии благодаря великим передвижениям народов. «Великие переселения народов не случайность. Не может быть случайности в мировых постоянных явлениях. Этою особенностью закаляются наиболее живые силы народов. В соприкосновении с новыми соседями расширяется сознание, и куются формы новых рас. Потому живая передвигаемость есть один из признаков мудрости». И далее: «В глубинах Азии – этой колыбели

духовных и созидательных движений – в давние времена передвижение рассматривалось, как завершение образования... В тех же далёких краях подарок книгой или священными предметами считается высшим признаком благородного духа. Великие переселенцы уносили с собою такие же замечательные заветы и по пути своём создавали великие стили искусства и жизни» [1, с.47–48].

Знаки единых корней евразийской Культуры во множестве были отмечены в ходе знаменитой Центрально-Азиатской экспедиции академика Н. К. Рериха. О них, и размышлениях с ними связанными, он записывал в своих путевых дневниках [4, 5].

Поиск истоков, определяющих культурное единство кочевой Центральной Азии, стало ведущим направлением научной деятельности Юрия Николаевича Рериха, талантливого лингвиста и востоковеда, старшего сына Н. К. Рериха. В известной статье «Культурное единство Азии» он пишет об основном проводнике этого единства, которое было сформировано в период до X века н.э. – буддизме. «Именно буддизм с самого своего возникновения перешагнул национальные и политические преграды и первым стал проповедовать единство человечества независимо от национальности. Во многих странах, куда в своё время проник буддизм, он уступил место другим религиям, и само имя его было забыто, но его культурное наследие сохранилось, хотя зачастую и в новом облачении» [6, с.20].

А в своей фундаментальной работе «История Средней Азии» Юрий Николаевич впервые в исторических исследованиях рассмотрел пространства Центральной Азии как единое природное, культурно-историческое целое в контексте мировой истории, а культурное единство – как важнейший фактор развития региона и исторической интеграции мира [7].

Подводя итоги краткому обзору концепции Культуры в работах Н. К. Рериха и Ю. Н. Рериха, отца и сына, учёных, внесших неоценимый вклад в развитие современной науки, отметим следующее.

1. Культура является духовной составляющей общества, имеет энергетическую, и потому неуничтожимую, природу. Содержит в себе высшие идеалы и направляющий вектор эволюции развития человечества.
2. Все исторические и современные материальные объекты и предметы Культуры являются носителями культурных идей, в соприкосновении с которыми обогащались и обогащаются сознания поколений человечества, невидимо происходил и происходит процесс их воспитания.
3. В связи с этим все материальные объекты и явления Культуры приобретают особо значимый социальный статус, имеют в основе своей важнейшее значение для стабильного существования и развития общества.
4. Культура имеет значение государствообразующее, объединяет собою этносы, национальности, религии в разнообразии проявлений и устремлений к высшим идеалам.

5. В связи с особой эволюционной ролью Культуры неизбежен процесс противодействия антиэволюционных сил, выраженный в уничтожении её материальных объектов, в подмене истинной Культуры антикультурой в том числе не только в прошедших веках, но и в новейшей истории.

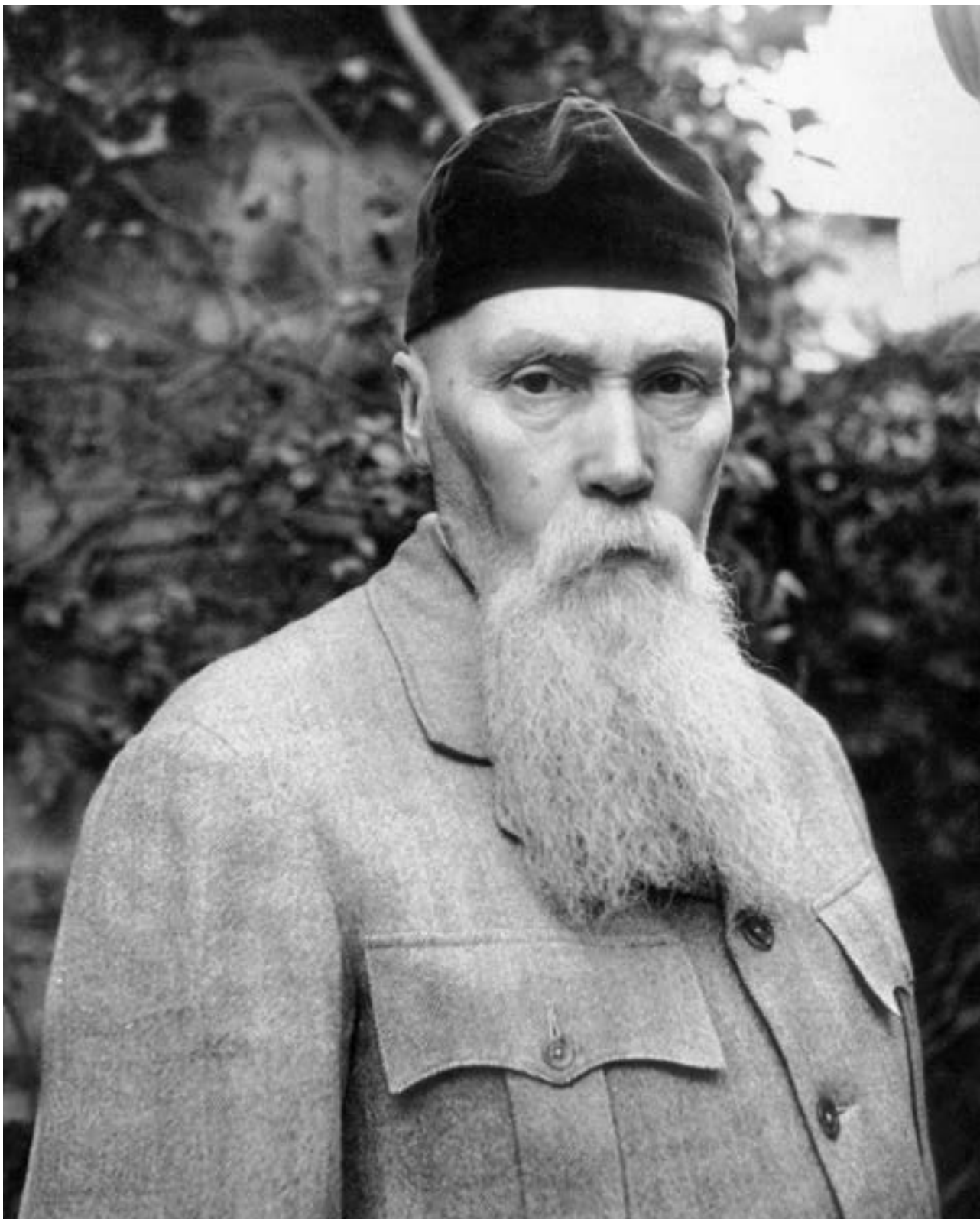
6. Поэтому, осознание передовой частью общества роли и стратегического значения Культуры в организации процесса стабильного развития любого государства имеет решающее значение.

7. Со всей определённостью можно утверждать, что именно Культура является системообразующим началом, формирующим социально-политические факторы стабильного развития как Казахстана, так и других государств.

Источники:

1. Рерих Н. К. Культура и цивилизация. Серия «Малая рериховская библиотека» // Международный Центр Рерихов. – М., 1994.
2. Шапошникова Л. В. Мудрость веков. Серия «Рериховская научно-популярная библиотека» //Международный Центр Рерихов. – М, 1996.
3. Знамя Мира: Сборник (Серия «Большая Рериховская библиотека») // Международный Центр Рерихов. – М., 2005.
4. Рерих Н. К. Алтай – Гималаи. Путевой дневник. – Рига, 1992.
5. Рерих Н. К. Сердце Азии. – Алматы, 2007.
6. Рерих Ю. Н. Тибет и Центральная Азия: Статьи, лекции, переводы. – Самара, 1999.
7. Рерих Ю. Н. История Средней Азии. В 3-х томах // Международный Центр Рерихов. – М., 2004 (2007, 2009).

Статья опубликована в сборнике материалов международной научно-практической конференции «Интеграция культуры Казахстана в мировое культурное пространство: динамика и векторы», Алматы, 2013 г.

Николай Константинович Рерих

Н.К. РЕРИХ

КРАТКИЙ БИОГРАФИЧЕСКИЙ ОЧЕРК

Николай Константинович Рерих родился 9 октября 1874 года в Петербурге в семье известного нотариуса Константина Федоровича Рериха.

С юных лет его влекли живопись, археология, история и культура Востока. По окончании гимназии Карла Мая в 1893 г. Николай Рерих поступает на юридический факультет Петербургского университета (закончил в 1898 г.). Одновременно с 1895 года в Императорской Академии художеств занимается в студии знаменитого художника Архипа Ивановича Куинджи. В 1897 году Н. К. Рерих окончил Петербургскую Академию художеств и его дипломная картина «Гонец» была приобретена известным собирателем произведений русского искусства П. М. Третьяковым.

В эти годы он тесно общается с известными деятелями культуры того времени – В. В. Стасовым, И. Е. Репиным, Н. А. Римским-Корсаковым, Д. В. Григоровичем, С. П. Дягилевым. Уже в 24 года Николай Константинович становится помощником директора Музея Императорского Общества Поощрения Художеств и одновременно помощником редактора художественного журнала «Мир искусства».

В 1899 году состоялось знакомство с Еленой Ивановной Шапошниковой, ставшей для него верной спутницей и духовной соратницей. По жизни они пройдут рука об руку, творчески и духовно дополняя друг друга. Елена Ивановна разделит все устремления и начинания Николая Константиновича. В 1902 г. у них родится сын Юрий, будущий ученый-востоковед, а в 1904 г. – Святослав, который изберет ту же стезю, что и отец. Рерих называл Елену Ивановну «вдохновительницей» и «другиней».

В 1903–1904 гг. Н. К. Рерих вместе с женой совершает путешествие по древнерусским городам России. Они побывали более чем в 40 городах, известных своими древними памятниками. Целью этой «поездки по старине» было изучение корней русской культуры. Результатом путешествия стала не только большая серия картин художника, но и статьи Н. К. Рериха, в которых он одним из первых поднял вопрос об огромной художественной ценности древнерусской иконописи и архитектуры.

К этому же периоду относятся и работы художника на тему христианства, исполненные в виде росписей и эскизов мозаик для российских храмов.

Многогранный талант Николая Константиновича Рериха ярко проявился в его работах для театральных постановок. Во время знаменитых «Русских сезонов» С. П. Дягилева в оформлении Н. К. Рериха проходили «Половецкие

Елена Ивановна Рерих (1900-е годы)

пляски» из «Князя Игоря» А. П. Бородина, «Псковитянка» Н. А. Римского-Корсакова, балет «Весна священная» на музыку И.Ф. Стравинского.

Знакомство с философской мыслью Востока также нашло свое отражение в творчестве Н. К. Рериха. Уже с середины 1900-х годов тема Индии и Востока все чаще звучит на его полотнах и в литературных произведениях.

В мае 1917 года из-за тяжелой болезни легких Н. К. Рерих по настоянию врачей вместе с семьей переезжает в Финляндию (Сердоболь), на побережье Ладожского озера. После революционных событий 1917 года Финляндия закрыла границы с Россией и Н. К. Рерих с семьей оказался отрезанным от Родины.

В 1919 году, получив приглашение из Швеции, Николай Константинович едет с выставками по странам Скандинавии, а осенью того же года он принимает приглашение С. П. Дягилева оформить в Лондоне русские оперы на музыку М. П. Мусоргского и А. П. Бородина, и выезжает с семьей в Англию.

В 1920 году Н. К. Рериху приходит предложение от директора Чикагского института искусств организовать большое выставочное турне по 30 городам США. Николай Константинович принимает это приглашение и вместе с семьей покидает Лондон.

В США Н. К. Рерих развернул широкую культурно-просветительскую деятельность. В ноябре 1921 года в Нью-Йорке открывает Мастер-Институт Объединенных Искусств, главной целью которого было сближение народов через культуру и искусство. Одновременно в Чикаго учреждает объединение художников «Cor Ardens» («Пылающие сердца»), а в 1922 году – Международный культурный центр «Corona Mundi» («Венец Мира»). В ноябре 1923 года распахнул свои двери нью-йоркский Музей Николая Рериха, содержащий богатейшую коллекцию картин художника, переданный в дар американскому народу. Основанные Рерихом учреждения стали крупными очагами культуры в Америке, объединив вокруг себя многих видных деятелей искусства.

Тогда же, в 1923 году, сбывается заветная мечта мастера – 2 декабря Н. К. Рерих и его семья прибывают в Индию. Здесь начинается подготовка к самому важному путешествию в жизни великого художника – экспедиции по труднодоступным районам Центральной Азии. Эти районы давно привлекали внимание Рериха не только как художника, но и как ученого, которого интересовал ряд проблем, связанных с мировыми миграциями древних народов и поиском общего источника евразийских культур.

Сложнейший маршрут экспедиции проходил через Сикким, Кашмир, Ладак, Китай (Синцзян), по р. Иртыш через Казахстан, краткий визит в Москву и далее – Алтай, Монголия, Тибет, неизученные области Трансгималаев. Значение и результаты этой уникальной экспедиции до сих пор по достоинству не оценены современной географической наукой. А между тем, осуществив мечту Н. М. Пржевальского и П. К. Козлова, экспедиция Николая Константиновича Рериха явилась триумфом русских исследований Центральной Азии. По уникальности маршрута и собранным материалам

Елена Ивановна Рерих (30-е годы)

она по праву может претендовать на особое место среди крупнейших экспедиций XX века. Путешествие продолжалось с 1923 по 1928 гг. Были отмечены на картах десятки новых горных вершин и перевалов, открыты археологические памятники, найдены редчайшие манускрипты. Был собран огромный научный материал, написаны сотни картин, на которых художник запечатлел лики загадочной, тогда малоизвестной, Азии. По материалам дневниковых записей были изданы книги «Алтай – Гималаи» и «Сердце Азии».

По окончании экспедиции в июле 1928 г. Н. К. Рерих основывает Гималайский Институт научных исследований «Урусвати», что в переводе с санскрита означает «Свет Утренней звезды». Там же, в Индии, в долине Кулу, поселился и сам Николай Константинович с семьёй.

«Урусвати» сотрудничал со многими научными центрами Европы, Америки, Индии. В институте работали медицинская, зоологическая, ботаническая, биохимическая лаборатории. Обязанности директора исполнял старший сын Юрий Николаевич Рерих, блестящий историк, востоковед и лингвист.

В 1934–1935 годах Николай Константинович Рерих возглавляет экспедицию в районы Внутренней Монголии, Маньчжурии и Китая, организованную Министерством земледелия США с целью изучения засухоустойчивых растений. В это время президент нью-йоркского Музея Николая Рериха и его доверенное лицо, американский бизнесмен Луис Хорш, подделав документы и оклеветав Николая Константиновича, незаконно овладевает пакетом акций, принадлежавших Музею, и объявляет себя его владельцем. Он тайно вывозит картины, часть из которых оставляет себе. Большинство полотен были пущены с молотка и до сих пор украшают частные собрания американских коллекционеров. Через некоторое время оставшиеся верными Рерихам сотрудники приобрели новое помещение для Музея и выкупили значительную часть картин. Так был основан современный Нью-Йоркский Музей Рериха.

Предвидя угрозу масштабной войны в Европе и будущие бедствия, Н. К. Рерих инициирует создание Международного договора по охране культурных ценностей во время войн и в мирное время, ведёт активную общественную деятельность по утверждению приоритетов культуры перед цивилизацией, провозглашает культуру важнейшей человеческой ценностью. Договор был подписан в 1935 году в Вашингтоне странами Пан-Американского Союза и вошёл в историю как Пакт Рериха.

Одновременно с Пактом Николаем Константиновичем был предложен и отличительный знак для объектов культуры – Знамя Мира, своеобразный Красный Крест культуры.

«Пакт для защиты культурных сокровищ нужен не только как официальный орган, но как образовательный закон, который с первых школьных дней будет воспитывать молодое поколение с благородными идеями о сохранении истинных ценностей всего человечества» – писал Рерих. Его культурная инициатива была поддержана в самых широких кругах мировой общественности. Идею художника приветствовали Ромен Роллан, Бернард Шоу, Рабиндранат Тагор, Альберт Эйнштейн.

Николай Константинович Рерих с сыновьями

В 1954 году, Пакт Рериха был положен в основу Гагской Конвенции о защите культурных ценностей. А Знамя Мира, объявляющее неприкосновенными все сокровища культуры, в наши дни становится всё более известным и развевается над многими культурными и просветительскими учреждениями на нашей планете.

С первых дней Второй мировой войны Николай Константинович Рерих использует все возможности, чтобы помочь Родине, даже находясь вдали от нее. Вместе с младшим сыном С. Н. Рерихом он устраивает выставки и продажи картин, а все вырученные деньги перечисляет в фонд Красной Армии. Пишутся многочисленные статьи в газетах, проходят выступления по радио в поддержку советского народа. В публичной деятельности Рериха в эти годы нет ни одной ноты уныния или растерянности. Даже в самые критические дни войны – только уверенность в победе советского народа над фашизмом. Художник создает ряд утверждающих победу картин – «Князь Игорь», «Александр Невский», «Партизаны», «Победа» и ряд других.

Очерки и письма Николая Константиновича в этот период особенно призывают к человеческому единению и содружеству. Самое главное, утверждает Н. К. Рерих, заключается в нас самих, в силе нашего духа, в нашей внутренней культуре, основой которой являются добросердечие, стремление к знанию и почитание Красоты. Слова Красота и Культура он всегда писал с заглавной буквы, подчёркивая особый духовный смысл этих понятий.

Широкая научная, культурная, миротворческая и общественная деятельность Н. К. Рериха получила широкое мировое признание. Более ста институтов, академий, научных корпораций, культурных учреждений избрали его своим почетным и действительным членом. С огромным уважением относились к художнику и в самой Индии – с Николаем Константиновичем были лично знакомы известные индийские философы, ученые, писатели, общественные деятели, руководители страны. Простые индийцы почитали его как великого мудреца.

Живя много лет вдали от Родины Н. К. Рерих, тем не менее, всегда был её патриотом и не оставлял мысли о возвращении. Сразу же по окончании войны художник запросил визу на въезд в Советский Союз. Но его намерениям не суждено было осуществиться – в самый разгар приготовлений, 13 декабря 1947 года, он уходит из жизни, так и не узнав, что в визе ему отказали...

По обычаям Индии его тело было кремировано. На месте погребального костра был установлен большой прямоугольный камень, на котором высекали надпись: «15 декабря 1947 года здесь было предано огню тело Махариши Николая Рериха – великого русского друга Индии. Да будет мир».

Гуманистом, просветителем, борцом за мир вошёл Н. К. Рерих в историю XX века. Он принадлежит к плеяде выдающихся деятелей мировой культуры, живших и творивших ради лучшего будущего человечества.

КАРТИНЫ Н.К. РЕРИХА В СОБРАНИИ ГОСУДАРСТВЕННОГО МУЗЕЯ ИСКУССТВ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН имени Абылхана Кастеева

Г. Н. Сырлыбаева,
руководитель центра зарубежного искусства ГМИ РК имени А. Кастеева

В коллекции музея четыре произведения великого художника. Они выполнены в ранний период творчества – с начала 1900-х до середины 1910-х годов, в так называемый «русский период», до отъезда художника за границу в 1918 году.

Все работы Николая Рериха из собрания ГМИ были участниками Международного выставочного проекта «Рериховский век», экспонировались в Санкт-Петербурге в 2010 году и опубликованы в каталоге.

Зловещие

Анализируя огромное творческое наследие Николая Рериха, отчетливо проступают некоторые его особенности. В частности, любовь и не проходящий со временем интерес к определенным темам. Так произошло и с сюжетом картины «Зловещие». Художник постепенно подходил к этой теме: в разные годы писал этюды воронов, камней, поросших мхом. Были попытки и композиционного решения сюжета, которые развивались в сторону его лаконичности и большей выразительности. В 1901 году задумка осуществилась в эскизе, находящемся в музее Казахстана. Окончательный вариант – в собрании Государственного Русского музея в Санкт-Петербурге. Картина вошла в цикл произведений о Древней Руси – «Начало Руси. Славяне» и была показана на выставке после возвращения художника из Парижа, где он недолгое время обучался в академии Кормона.

Эскиз из казахстанского музея значительно уступает в размерах законченной версии сюжета. В нем уже были найдены основные цветовые отношения и композиционная структура полотна. На потемневшем, готовящемся к ночи берегу моря, который отделяется от водного пространства тонкой полоской желтоватой пены прибоя, на мрачных валунах сидят, нахохлившись, черные птицы, силуэты которых с трудом различаются в надвигающейся темноте. Господствующая тишина нарушается одной из птиц, которая, выгнув шею в гортанном одиноком крике, открыла свой крючковатый клюв. Как часто бывает, в эскизе идея выражена более ярко. Отсутствие свободного пространства вокруг центра композиции концентрирует внимание зрителя на птицах, сразу определяя главных носителей эмоционального состояния будущего произведения. В полотне из Русского музея увеличена

горизонтальная протяженность холста. Изображение морского берега уводит взгляд зрителя в бесконечную даль с зелеными холмами, что вызывает в большей степени ощущение безлюдности, заброшенности и одиночества. Этим приемом усиливается эпическое звучание пейзажа. В «казахстанском» эскизе акцент сделан больше именно на ощущении, предчувствии, тревожном ожидании, преобладает символично-мистическое начало. Вороны и камни даны крупно, максимально приближены к зрителю, настолько, что нарушается ощущение реальности пропорций. Птицы воспринимаются гигантскими черными существами. Символика воронов, как вещих птиц, предсказывающих злое события, соотносится с суровой, скупой на краски, природой севера. В какой-то степени, художник выходит за рамки узко национального русского пейзажа, придавая изображению более философский, универсальный смысл.

Отдельная страница, и даже не страница, а целая глава в творчестве Николая Рериха – его работа для музыкального театра. К постановке оперы А. П. Бородина «Князь Игорь» художник обращался дважды. Первая серия декораций была подготовлена для театра Шатле в Париже в 1909 году во время «Русского сезона». Но, к сожалению, были использованы эскизы костюмов и декораций лишь к половецким пляскам. Так появились варианты «Половецкого стана», на фоне которого разворачивалось танцевальное действие. Вторая постановка была осуществлена уже в 1914 году в лондонском театре «Ковент-Гарден». Общее у всех многочисленных эскизов на тему «Половецкого стана» – огромное высокое небо, занимающее большую часть картона, безграничное раздолье степи и юрты кочевников, напоминающих скорее космические инопланетные корабли, приземлившиеся в этом бесконечном пространстве.

Эскиз аналогичного содержания поступил в коллекцию казахстанского музея не датированным, но, по мнению сотрудника ГРМ Е. Яковлевой, время его создания относится именно ко второй постановке в Лондоне. И поэтому датируется 1914 годом. С этим можно согласиться. При сравнении его с известными декорациями 1908–1909 годов, разница очевидна – и в живописном отношении, и в деталях, и в композиционной расстановке юрт. Два мира – спящая степь и небо, погруженное в ночь, разделены полоской мерцающего света, предвещающего рождение нового дня. Горизонтальной протяженности этих двух стихий противостоят вертикали пик стражников, шести с навершиями из лошадиных черепов, фланкирующих композицию слева и справа, размытые вертикали столбов дыма, поднимающихся над юртами. В темноте фигуры стражников застыли, словно степные скифские каменные изваяния. В господствующие зеленоватые, оливковые цветосочетания вторгаются яркими вставками терракотовые бока юрт, освещенных молодым месяцем, да серебро водной глади реки вдалеке.

Половецкий стан

Мехески – лунный народ

Обращение к гравюру не столь часто в творчестве Рериха, тем более ценны литографии из казахстанского собрания. Одна из этих литографий «Мехески – лунный народ» (1915). Существует подобный оттиск и акварель на ту же тему в ГРМ. Композиция литографии практически полностью повторяет живописную версию сюжета, которая находится в ГМИИ Республики Татарстан (1915) за исключением изображения дома-башни на первом плане. В гравюре она представлена двухъярусной, в картине – лишь верхний этаж, на крыше которого – два человека, сидящих в молитвенных позах. В гравюре городской пейзаж безлюден. Видимо, это и послужило причиной, по которой лист был оформлен при приеме на хранение в музей под названием «Мехески – лунный город». В основе сюжета – красивая история о существовании тибетского племени Мехески, поклоняющегося Луне. Представители этого народа считали себя переселенцами с Луны. Во время полнолуния, повинувшись зову далекой, но такой притягательной, родины, они выходили на крыши домов и молились ночному светилу. Их не покидала мечта о том, что когда-нибудь случится чудо: появится лестница, и они вернуться к себе домой. В литографии, в отличие от живописного полотна, сюжетная линия становится второстепенной. Акцент сделан на пейзаже, в том числе и на необычной архитектуре древнего города.

Пройдет десятилетие и на картинах Рериха появятся подобные изображения реальных тибетских монастырей и городов, увиденных художником во время его путешествия по Гималаям.

Л.В. Шапошникова, повторившая в 1970-е годы маршрут гималайской экспедиции художника-ученого, в своей книге «Великое путешествие» (М., 1999), так опишет свои впечатления по прибытии в город Ле: «Над городом и окружающими горами стояла луна, и в ее свете мерцали голубые снега на изломанных линиях Ладакхского хребта. Серебристо светились изъеденные временем стены уснувших крепостей и массивные сторожевые башни. Лунный ветер раскачивал гирлянды цветных флажков над вершинами скал и гулял по узким улицам, вдоль которых стояли дома-кубики с плоскими крышами. На одну из них поднялся человек в фиолетовой шляпе-цилиндре и, зябко кутаясь в халат, стал неотрывно и пристально смотреть на голубоватую луну, повисшую над городом. Он стоял долго, притянутый ее странным магическим светом, неподвижный, как будто высеченный из камня, и явно кого-то мне напоминал. В моей памяти возникло полотно Рериха, на котором изображен нездешний город, поразительно похожий на тот, который я видела на экране-окне. Те же сложенные из каменных блоков дома, те же узкие улочки, те же арочные проходы в массивных стенах. Рерих написал картину в России в 1915 году и назвал ее «Мехески – лунный народ». «Развалины исполинских замков бледнеют перед этим живописным нагромождением, – писал художник, – вознесшимся среди чаши разноцветных гор. Где мы встречали такие высокие террасы крыш? Где мы ходили по таким разрушенным закоулкам? Это было на

картине «Мехески – лунный народ». Да, это те самые башни». За этим совпадением стояла тайна не только города Ле, но и самого художника».

Как часто бывает у Рериха, большую часть листа занимает огромное небо с клубящимися барочными облаками, которые расступившись, являют взору полную яркую луну, своим светом преобразовывающую все вокруг. У Луны свой цвет – цвет чистой белой бумаги. Художник оставляет ее без краски. Принцип контраста присутствует и здесь. Легкая, динамичная верхняя часть листа, заполненная прихотливыми формами невесомых облаков и нижняя – статичная, с приземистой, грубовато слепленной архитектурой, стоящей на земле. Архаичные архитектурные формы лишь намечают движение снизу вверх, но плоские крыши прерывают его. На первом плане необычный дом-башня. Темным проемом арочной формы обозначен вход, два круглых окна на верхнем этаже, как два волшебных глаза, делают архитектуру «живой», «наблюдающей» за окрестностями.

Необычность сюжета реализуется и в своеобразном цветовом решении листа: небо и тени темно-зеленого цвета разной интенсивности, облака и освещенные луной стены домов – темно-розового.

Во второй литографии из казахстанского собрания – «Великанша Кримгерд» (1915), художник изображает морской залив, берега которого причудливо изрезаны морскими волнами. Водная гладь «декорирована» множеством камней-островков. В центре огромный камень, напоминающий гигантскую женскую фигуру, часть которой скрыта под водой.

Великанша Кримгерд

Многие произведения Рериха строились на материале древних народных легенд и культов, старинных преданий, народных эпосов. Сюжет литографии заимствован из «Старшей Эдды» – памятника древнеисландской эпической поэзии. Великаны, согласно эпосу, принадлежат к миру подземному, и свет восходящего солнца превращает их в камень. По злому умыслу недругов, великанша не заметила первых утренних лучей и навечно осталась каменной. Динамика и статичность соперничают и в этой литографии: монументальность, внешнее спокойствие великанши и суетливость мелкой ряби прибрежных волн, людей в лодке. Лист решен в холодном зеленовато-голубом колорите.

Статья Г.Н. Сырлыбаевой в незначительном сокращении была опубликована в журнале «NOMAD. KAZAKHSTAN» № 2, 2010 г., стр.8–14.

ΚΑΤΑΛΟΓ

С. Рерих

Портрет Николая Рериха

1937, холст, темпера
137.5 x 122 см

Н. Рерих

**Панно «Песнь утра»
Серия «Сны мудрости»**

1920, холст, темпера
235.2 × 122 см

Сюита «Сны мудрости» писалась художником летом 1920 года, как раз тогда, когда Рабиндранат Тагор приехал в гости к Рерихам. На произведение «Песнь утра» Николая Рериха вдохновила очень выразительная миниатюра «Наика (героиня) и олень» мелодического жанра тоди-рагини, передающего языком живописных образов томление по Возлюбленному, что символизирует в высшем аспекте устремление души к Богу.

Все живое поет свою песнь – горный поток и месяц, «звучат струны дальних миров» и «неведомый певец» «наполняет сердце надеждой».

«Незнакомый человек поселился около нашего сада. Каждое утро он играет на гуслях и поет свою песнь. Мы думаем иногда, что он повторяет песню, но песня незнакомца всегда нова....»

Н. Рерих

Обычно тоди-рагини исполняется в ночные часы, но видимо, Николаю Рериху была важна лишь сама идея, и мы не видим у героини печального взгляда (как на миниатюре), наоборот, в ее взоре светится радость и нежность, она словно играет с оленем, а не делится грустью. Художник пишет героиню в ярком красном платье, более высокой ростом, а также делает более изящным ее изгиб по направлению к оленю. На карнизе дома сидит павлин – частый герой индийских миниатюр. Вдали, как на миниатюре, плывут дождевые облака, предвещающие муссон. Однако, часть из них подсвечена лучами встающего солнца, они более рельефные, и в отличие от миниатюры, не выглядят угрожающими немедленным и сильным дождем. Вместо пожухлых полей, изображенных на миниатюре, мы видим на дальнем плане пейзаж, напоминающий Карелию – холодного цвета серо-голубое озеро, словно отражающее незанятый тучами кусок неба, и богатые растительностью сине-зеленые холмы.

«Каждое утро ликуем мы солнцу. И повторяет свои дуновения ветер весенний....».

Н. Рерих

Н. Рерих

Панно «Песнь водопада»

Серия «Сны мудрости»

1920, холст, темпера

235.2 × 122 см

Монументальное произведение из сюиты «Сны мудрости» посвящено Индии и насыщено элементами с декоративной фактурой, напоминающими ткань – бархатные холмы, в своих полосках сочетающиеся с рисунком на одежде и украшениях в причёске героини с лотосами, узорные скалы и облака, похожие на театральный занавес, многоцветные горы и струи потока. Художник сознательно пользуется традиционной иконографией, справедливо полагая, что образ индийского персонажа может быть взят только в Индии. В эссе «Радость искусства» он утверждает, что надо брать только первоисточники, а не переиначивать по-своему «своеобразное выражение старины».

Первоисточником героини рассматриваемого произведения послужил образ спутницы бодхисаттвы Падмапани (Авалокитешвары) V века, в котором некоторые исследователи видят его женскую ипостась. Она же выступает и как Тара. Богиня или особа царской крови в короне, задрапированная на бедрах в светлую ткань, скрывающую ноги до лодыжек, украшенная браслетами, ожерельями и перевязями, стоит в позе трибханга по левую руку от Бодхисаттвы. Изящный наклон ее фигуры повторяет позу Падмапани. В правой руке каждый из них держит цветок лотоса, который, в том числе, символизирует творческие силы мироздания.

В «Песне потока» Н. Рерих наряду с образом героини из индийской живописи использует стилизацию под дальневосточную живопись, создавая пейзаж, напоминающий свитки с бодхисаттвой Гуань-инь (Каннон – яп.) на горе Поталака среди водопадов и потоков. Возможно, художник видел в образе из Аджанты параллель с образом Гуань-инь, тем более, что это китайский эквивалент бодхисаттвы Авалокитешвары.

Еще в 1906 году, создавая первый образ Царицы Небесной, Рерих написал её не как Марию, мать Иисуса, а как обобщённое женское божество планетарного масштаба. Это позволяет предполагать, что в картинах «Песнь утра» и «Песнь потока» художник начинает осмысливать образ божественной женственности в теософском духе, на пути к своей «Матери Мира». В пользу этого предположения может свидетельствовать и тот факт, что именно в этот период Николай Рерих вступает в Теософское Общество и начинает активно знакомиться с теософией и теософами.

Н. Рерих

Весть Орла

1927, панель, темпера, масло
31.7 × 41 см

В буддизме орел считается ездовой птицей Будды Амогхасиддхи. Орел, как гаруда, символизировал разум, идущий дорогой просветления. Во многих культурах орел выступает как вестник, а в творчестве Н. К. и Е. И. Рерих орел является символом наступления новой эпохи Майтрейи, что впоследствии Николай Рерих отразил в картине «Приказ Учителя». Возможно, вид буддийских пещер, среди которых летали орлы и грифы, подсказал художнику сюжет картины.

«На горных путях к Хотану мы видели несколько пещер, когда-то служивших обителями буддийских отшельников. Их темные отверстия иногда высились на отвесных скалах так, что и подступа к ним не было. При землетрясениях и обвалах все ступени исчезли, и теперь эти тайники остались в воздухе, делясь своею тайною лишь с орлами и грифами».

Н. Рерих. Останки

В картине мы видим одного из учителей школы гелуг, возможно Атишу или Цзон-Капу, сидящего в медитации с чашей.

Н. Рерих

**Эскизы костюмов Снегурочки и Леля
для оперы Римского-Корсакова
«Снегурочка»**

Для постановки Чикагской оперы, 1922

1921, картон, темпера
52 × 31 см

Работая над новой постановкой «Снегурочки» в 1921 году, Николай Рерих пишет образы Снегурочки и Леля более обобщенно, чем прежде, но все также наполненными славянской символикой. Так, Снегурочка уже не напоминает сказочного персонажа, но больше похожа на крестьянскую девушку. А черты лица Леля, чей образ опирается на иконографию Кришны Венугопала (играющего на флейте), явно говорят о его восточном происхождении.

В очерке «Одеяния духа» художник пишет: «легенда-сказка «Снегурочка» показывает часть подлинной России в ее красоте. Островский, реалист-драматург, только раз в жизни отдал вдохновение сказке. Римский-Корсаков отдал «Снегурочке» молодой запас сил. И легенда убедительна своим подлинным эпосом. Все элементы влияний на Россию видны в «Снегурочке».

И время сказки – поэтическое время славян, почитавших силы природы, – дает светлую атмосферу ликования природой. Мы имеем элементы Востока:...Тип легендарного пастуха Леля, столь близкого с обликом индусского Кришны. И наконец, мы имеем элементы Севера. Элементы лесных чар. Царство шамана: мороз, лешие, Снегурочка... Все подробности архитектуры и всей жизни русской обуславливают и подробности костюма, при общечеловеческом сотрудничестве слагается и смысл общечеловеческий».

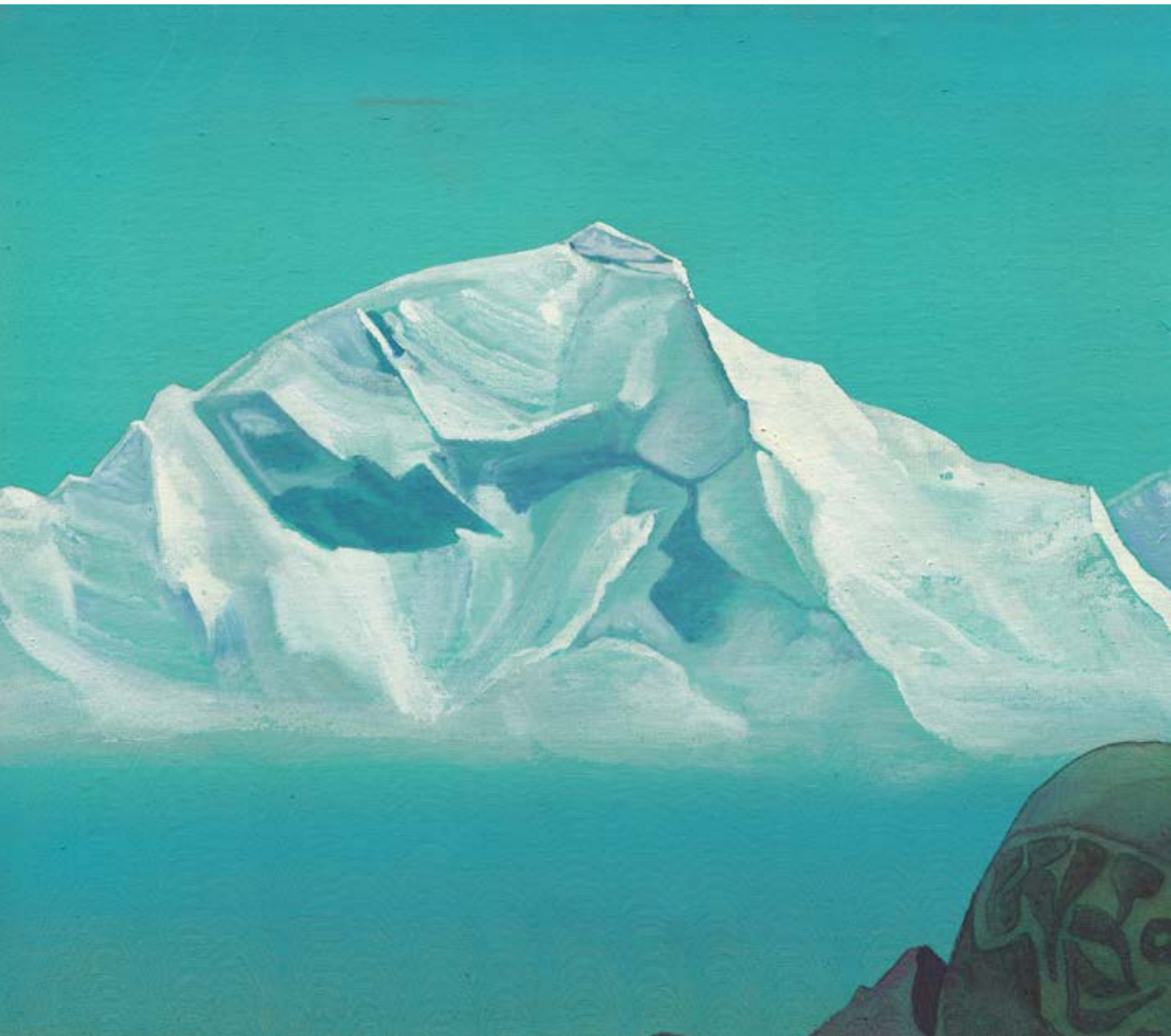
Н. Рерих

Хозяин Гесэр хана

1931, холст, темпера
91.5 × 137.2 см

«Александра Давид-Ниль, несколько раз побывавшая в Тибете, упоминает миф о Гесэр-хане, чья легендарная личность стоит рядом с Ригден-Джапо и тесно с ним связана. В статье «Приход Северного героя» мадам Давид-Ниль говорит: «Гесэр-хан – это герой, новое воплощение которого произойдет в северной Шамбале. Там он объединит своих сотрудников и вождей, сопровождавших его в прошлой жизни. Они все также воплотятся в Шамбале, куда их привлечет таинственная мощь их Владыки или те таинственные голоса, которые слышимы лишь посвященными». Владыка Гесэр-хан идет с непобедимым войском, чтобы уничтожить зло и водворить справедливость и благосостояние на всей земле. В Тибете мы убедились, насколько широко распространены эти предания. Нам говорили о дворце Гесэр-хана в Кхаме, где собраны мечи его воинства, служащие балками этого замка. Стрела – знак Гесэр-хана. Стрела – это молния, и наконечники стрел, находимые в полях, принято считать отвердевшей громовой стрелой. Война объявляется посылкою стрелы, и однажды мы видели мобилизацию, вызванную стрелой, обернутой красным шелком. В Лехе, столице Ладака, считающемся родиной Гесэр-хана, живет много преданий о нем и о Шамбале, поются песни и рассказываются легенды о герое и его жене Бругуме. Высоко на скалах вы можете заметить белое пятно, и вам скажут, что это дверь, ведущая в замок Гесэр-хана. На другой скале вы найдете изображение огромного льва, посвященное тому же герою».

Н. Рерих. Священная земля

Н. Рерих

Путь на Кайлас
Серия «Святые горы»

1933, холст, темпера
46.3 × 78.9 см

«В торжественном величии Гималаев сокрыт источник, давший драгоценное учение всем народам. В каждой стране по-своему говорят о нем, как о Священной Земле, или Обители Мудрости. И Индия, родина Благословенного, знает о древних Риши, укреплявших свой дух среди этих удивительных мест... В святых пещерах Кайласа – преддверье чудес. Народная мудрость, которая связывает все высокие духовные учения и достижения с влиянием Гималаев, дала этим высотам самые звучные и поэтические названия: «Канченджанга» (Пять сокровищ великих снегов); «Джомо-кангкар» (Королева белых снегов), известная как Эверест; «Джо-мо Лха-ри» (Божественная вершина королевы); «Канг Ринпоче» (Драгоценный снег), известная как Кайлас; «Ночин Канг занг» (Благословенные снега Дэв); «Гон-по-ри» (Вершина Покровителя). Люди, вдохновленные всем героическим и прекрасным, дали им такие звучные имена. От Памира до Лхасы, от Куньлуня до Брахмапутры услышишь легенды о Гималаях».

Н. Рерих. Священная земля

Н. Рерих Падмасамбхава Серия «Знамена Востока»

1924, холст, темпера
73.8 × 117 см

«Через тысячу двести лет после Будды Учитель Падма Самбхава приблизил к земным путям учение Благословенного. ... Падма Самбхава не умер, но ушел, чтобы научить новые страны. Без его ухода миру грозила бы опасность».

«В пещере Кандро Сампо, недалеко от Ташидинга, около горячих ключей жил сам Падма Самбхава.... И теперь в пещере стоит изображение Падма Самбхавы, а за ним каменная дверь. Знают, что Учитель скрыл за дверью священные тайны для будущего, но сроки им еще не пришли».

Н.К. Рерих. Алтай-Гималаи

Во время поездки по монастырям Сиккима Рерихи могли посетить пещеру Кхадро Сангпуг, в которой по преданию медитировал Падмасамбхава с супругой. Вокруг пещеры находятся горячие источники, они возникли после того, как Гуру Ринпоче победил ракшаси, обитающую в этой пещере. Также утверждается, что Падмасамбхава спрятал в пещере торма (священные тексты и статуи), которые будут найдены, когда придет их время.

В Сиккиме Николаю Константиновичу встретилась редкая тханка «Деяния Падмасамбхавы», и Рерихи решили ее приобрести. Картина написана в технике, близкой к тибетской живописи по стилю и колориту. Сам образ Гуру Ринпоче тоже каноничен. Однако пейзаж картины в таких деталях, как водопад, источники и горы, соответствует окрестностям пещеры Кхандро Сангпуг. Художник изобразил сцену беседы Учителя с гигантским горным духом написанную на тханке.

«Некий гигант вздумал строить проход на Тибет и пытался проникнуть в Священную Страну. Тогда поднялся Благой Учитель, возвысился ростом и поразил дерзкого попытчика. Так уничтожен был гигант».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

Н. Рерих

Град умерший

1918, дерево, масло
44.5 × 67.2 см

Произведение, продолжающее тему «Града обреченного», написанного в 1914 году в предчувствии надвигающейся войны. Здесь мы уже видим свершение бедствия. И если в картине 1914 года при всей «обреченности» все-таки есть хоть малая надежда, показанная белым цветом города, который смотрится живым, синим цветом неба и воды в еще не наступившей ночи, то в «Граде умершем» мы видим уже окончательно погубленный город, с мертвенно зелеными отсветами в безрадостно черной ночи. При свете одиноко горящей звезды огненный змей, похожий на тлеющие угли догорающего пожара, в хищном порыве сжал кольцом умерший град – символ безумия войн на фоне падения нравов и культуры, уничтожающих все живое.

Н. Рерих

Шамбале Дайк

1931, холст, темпера
91.3 × 126.5 см

«Шамбала знает всё. Но тайны Шамбалы хорошо охраняются. – Лама, каким образом охраняются тайны Шамбалы? – Утверждают, что много сотрудников Шамбалы, много вестников спешит по всему миру. – Как могут они сохранить тайны, доверенные им? – Великие Держатели тайн внимательно наблюдают за теми, кому они доверили свою работу и дали высокие поручения. Если с ними случится неожиданное несчастье, им немедленно помогут. И доверенное сокровище будет охранено... Когда говорится, что кратчайший путь через Шамбалу через Калачакру, это означает, что совершенство не есть недостижимый идеал, но что искренним и ревностным устремлением оно может быть достигнуто здесь, на этой самой земле и в этом же воплощении. Таково Учение Шамбалы. Истинно, каждый может приобщиться к нему. Истинно, каждый может услышать звучащее слово Калагия! Но чтобы достичь этого, человек должен полностью посвятить себя созидательному труду».

Н. Рерих. Шамбала Сияющая

Н. Рерих

Скрижали завета

1931, холст, темпера
80.6 × 124.5 см

Произведение написано по записям из книги «Иерархия. Агни-йога.»:

«Время очень величественное! Помните, пока Моисей на горе говорил скрижали, народ внизу предавался безумию. Но телец беззакония разрушился перед Заветом Высшим!» «Кто же оценит сокровенное качество слюны Спасителя или возложение рук Моисея? Не привыкли люди оценивать огненное сердце». С одной стороны, художник изобразил реалистичный пейзаж Гималаев, однако в нем есть некоторые элементы иконографии в изображении горы Синай – «рифленные» скалы, которые мы можем видеть на старых иконах и фресках. Сам облик Моисея напоминает его образ с фресок эпохи Возрождения, в частности, Сикстинской капеллы.

Н. Рерих

Тибет. Гималаи

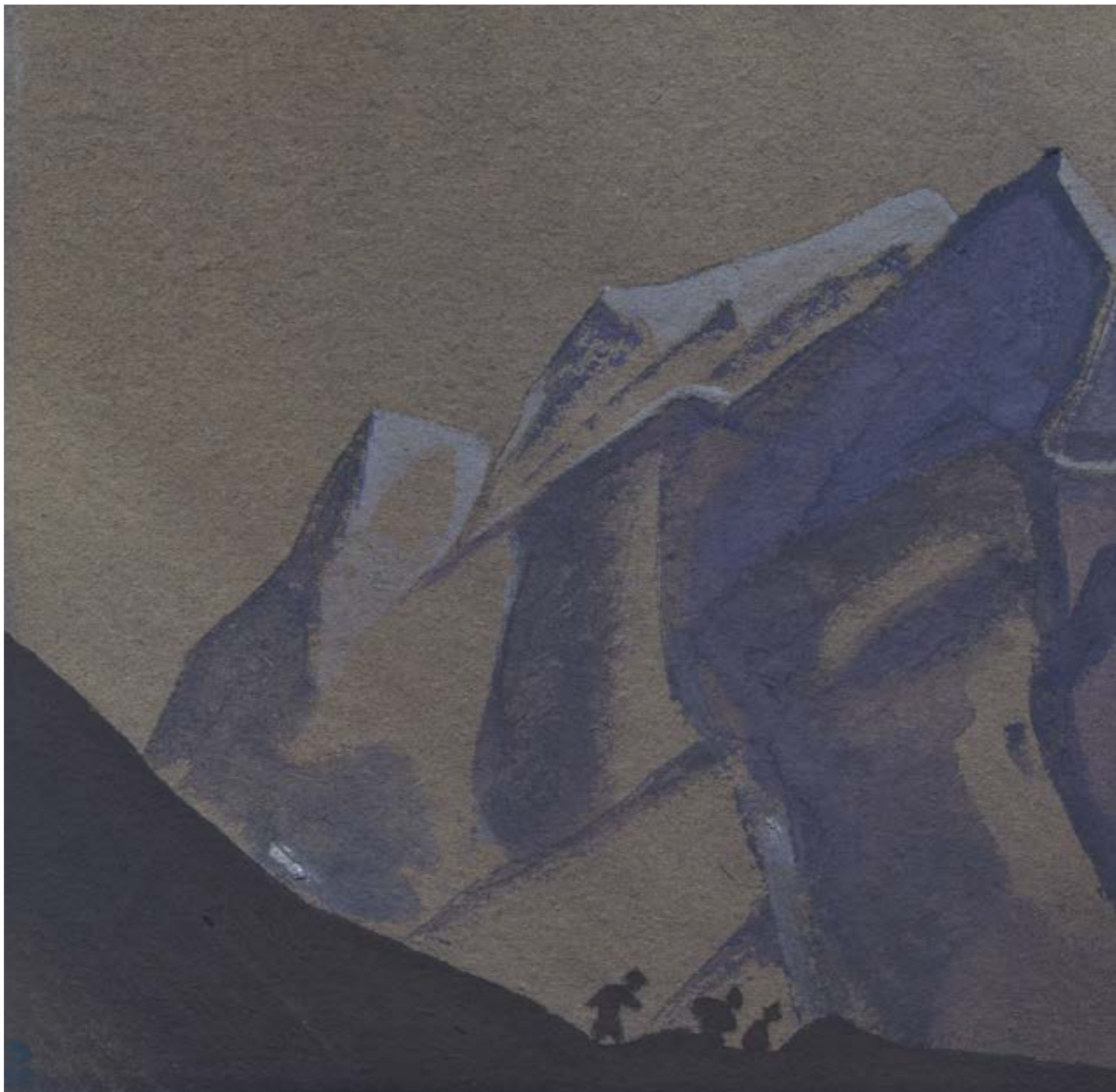
1936, картон, темпера
30.6 × 45.8 см

Многие гималайские этюды Н.К.Рериха 1936 года написаны в теплой гамме, в сочетаниях оттенков лилового и охры, в том числе и это произведение – строения гомпы, расцвеченные закатными красками, на фоне снежной гряды в нежных тонах. «Прекрасны краски! Позади – белые великаны, и странно понимать, что мы спустились именно с них. Налево – многие остроконечные снеговые пики и желтые взгорья ... фиолетовые и бархатно-коричневые скалы».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

«Вспомним, что тибетские завоевания доходили до Кашгара и за Кукунор. Вспомним, что Далай-лама Пятый, справедливо названный Великим, дал стране значительный расцвет и увенчал ее Поталой, которая и до сих пор остается, так сказать, единственным зданием Тибета. Не забудем, что целый ряд Таши-лам оставил просветительные памятники и именно Таши-ламы объединены понятием Шамбалы. Временный мрак пройдет, и те, кто когда-то умели строить орлиные гнезда на горных вершинах, те опять вспомнят о славных днях бывшего Тибета и найдут решение их в современности».

Н. Рерих. Сердце Азии

Н. Рерих

Перевал. Буря

1936, картон, темпера
30.7 × 45.9 см

«Каракорум. Опять все замерзло. Утро началось колющей вьюгой, все закрылось мглой. Ни рисовать, ни снимать. С трудом иногда смутно маячила черная шапка Каракорума. Вся видимость сегодня не имеет ничего общего с виденным вчера. Так и шли под пронзительным ветром от 7 до 2-х часов при разреженном воздухе. Сам перевал широк, но не труден. Пешеходам трудно; странно ощущение, что при сравнительно малом движении уже чувствуете одышку. На кряже перевала маленькая пирамида камней. Люди, несмотря на одышку, не забывают прокричать приветствия о преодолении. Спуск не крут, но ветер все крепчает. Нужно чем-то повязать лицо, тут вспоминается целесообразность тибетских шелковых масок для путешествий. Среди дня снег унялся, и показали чудесные снеговые панорамы. Целые группы снеговых куполов и конусов. Даже птиц нет. Остановились в шесть часов на широком русле реки. Кругом – глубокое молчание, целый амфитеатр снеговых вершин. Тонкость жемчужных тонов, до сих пор не виданная.Вспоминаем всякое бывшее с нами: трехсуточная гроза в Гульмарге, шаровидная молния около моей головы в Дарджилинге, необъяснимый синий огонь в Ниму, шесть часов с револьвером в Тангмарге, бамбуковый мост в Ташидинге, глетчер Сассера, мертвый оскал даотая Ма, ползание по пещерам кучарским, неожиданная стужа на Каракоруме, буран после Токсуна, буря на озере Вулар и многое другое. И каждая эта буря, и каждая эта стужа, и каждая эта молния вспоминается, как неповторяемый сон».

Н. Рерих. Алтай-гималаи

Н. Рерих

Гималаи. Около Сандахпу

1936, картон, темпера
30.2 × 45.7 см

Впервые Сандахпу Рерихи посетили в 1924 году, после поездки по монастырям Сиккима. Этот пик (хребет Сингалила) является самым высоким в районе Илам, Западная Бенгалия, и находится на границе с Непалом. Он расположен в национальном парке Сингалила, и с его вершины открываются прекрасные виды на Эверест, Макалу, Лхотзе и Канченджангу. В 1936 году Николай Рерих написал много сиккимских видов, изображающих горы на рассвете, окрашенные в лиловые тона.

Н. Рерих

Альбомный лист «Гималаи»

1933 или 1934, бумага, темпера
22.8 × 31.4 см

«Но здесь все шире и мощнее. Перед нами вдали горы, испещренные белыми контурами, как на старых китайских пейзажах... Гряда облаков покрывает нахмуренную мглу. Странно, поражающе неожиданно после этой законченной картины увидеть новое, надоблачное строение. Поверх сумрака, поверх волн облачных сияют яркие снега. Бесконечно богато возносятся вершины ослепляющие, труднодоступные. Два отдельных мира, разделенные мглою... Мудры сверхчеловеческие сношения. Сверху виднее. Вместо мелких ссор отрицания, история напоминает нам о поистине международных связях. Указывается исторический факт, как монгольский Богдохан был спасен от болезни явлением Святого Николая. Монгольские хутухты, чьи знание и духовность считаются очень высокими, указывают это. Все полно знаками. Лишь не просмотрите. Смотрите зорко и радостно. И подвижно».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

Н. Рерих

Альбомный лист «Гималаи»

1934, бумага, темпера
25.2 × 36.7 см

«Полная арктическая тишина. Глетчеры и снеговые пики – красивейшее место. Волны облаков перекатываются и открывают новые, бесконечно новые комбинации космического строительства. Широкие линии, весь орнамент и арабеск сброшен... Вот красиво! Горы розовеют. Поднимаются лиловые туманы».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

«... для этих вершинных подвигов требуется окружающее величие, а что может быть величественнее, нежели непревзойденные горы со всеми их несказанными сияниями, со всем неизреченным многообразием?»

Н. Рерих. Гималаи

Н. Рерих

Альбомный лист «Гималаи»

1934, бумага, темпера
25.3 × 36.4 см

«... бархатно-коричневые скалы... А потом за верхушками деревьев показались горы ... и не покидали нас с левой стороны весь путь. И все как-то окрасилось – и озерки во льдах, и синие речки, и коричневые бугры на синем фоне скалистых гор. Уж очень любим мы горы. Наша собственная планета была бы очень гористая»!

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

«Чем-то зовущим, неукротимо влекущим наполняется дух человеческий, когда он, преодолевая все трудности, всходит к этим вершинам. И сами трудности, порою очень опасные, становятся лишь нужнейшими и желаннейшими ступенями, делаются только преодолениями земных условностей. Все опасные бамбуковые переходы через гремящие горные потоки, все скользкие ступени вековых ледников над гибельными пропастями, все неизбежные спуски перед следующими подъемами, и вихрь, и голод, и холод, и жар преодолеваются там, где полна чаша находений».

Н. Рерих. Гималаи

Н. Рерих

Альбомный лист «Гималаи»

1934, бумага, темпера
25.2 × 36.5 см

«Попробуем мысленно сообразить все те прекраснейшие легенды, которые могли зародиться только на Гималаях. При этом прежде всего будем поражены изумительным разнообразием этих наследий. Правда, это богатство произойдет от многих племенных наслоений, станет роскошнее от щедрости многих тысячелетий, увенчается подвигами лучших искателей истины... Хотя бы мысленное приобщение к торжественному величию будет лучшим укрепляющим средством. Ведь все по-своему стремится к прекрасному. О прекрасном по-своему мыслит каждый и непременно захочет так или иначе сказать о нем. Мысль о прекрасном настолько мощна и растуца, что человек не вместит ее молчаливо, а непременно захочет поведать ее в словах».

Н. Рерих. Гималаи

Н. Рерих

Перевал Сугет

1936, картон, темпера
30.6 × 45.7 см

«День начался мирно. Шли с семи часов по пологому взгорью Сугет-Давана. Подъем почти не заметен, и не страшно видеть многочисленные скелеты и остовы. Мирность природы заставляет забыть высоту. Около дороги лежит пушистая собачка, совсем как живая. К трем часам незаметно дошли до самого перевала. Всегда полезно спросить о северной стороне перевала. Эта сторона всегда сурова. Так было и здесь. Ровный, легкий путь вдруг обрезался мощным зубчатым спуском. Вдали раскинулись бело-лиловые горы, полные какого-то траурного рисунка. Закрутилась метель, и в прогалины снежной пыли зазвенело беспощадно почти черно-синее небо. Путь замело».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

Н. Рерих

**Эскиз костюма пленницы
для «Половецких плясок»
(из оперы И. Бородина
«Князь Игорь»)**

Для постановок Массина

1943, картон, темпера
30.5 × 45.7 см

Н. Рерих

**Спешащий
Серия «Его страна»**

1924, холст, темпера
89.5 × 116.4 см

Тема Вестника была одной из важных тем в творчестве Н. Рериха. Спешащий – «вестник» – по утверждению художника, также раскрывает эту тему.

Прибыв в Сикким, Рерихи познакомились с известным ламой из Бутана – Томо Геше Римпоче, который поведал им такую историю: «Великие Держатели тайн внимательно наблюдают за теми, кому они доверили свою работу и дали высокие поручения. Если с ними случится неожиданное несчастье, им немедленно помогут. И доверенное сокровище будет охранено. Лет сорок тому назад большая тайна была доверена человеку, жившему в великой монгольской Гоби. Ему было сказано, что он может воспользоваться этой тайной для известной цели, но когда почувствует приближение своего ухода из этого мира, должен передать сокровище доверенному лицу по своему выбору. Прошло много лет. И вот человек этот заболел, и во время болезни злая сила настигла его и он потерял сознание. В таком состоянии, конечно, он не мог передать сокровище достойному преемнику. Но Великие Держатели неусыпно бодрствуют на дозоре. Один из них из высокого Ашрама в величайшей поспешности отправился в путь через могучую Гоби, оставаясь в седле без отдыха больше шестидесяти часов. Он застал больного ещё вовремя и временно вернул ему сознание, так что тот оказался в состоянии закончить вверенное ему поручение достойным образом. Может быть, ты удивляешься, почему Держатель не взял Сокровище с собой? И почему всё должно было произойти именно в такой последовательности? Потому что у великой Кармы свои особые пути, и даже самые высокие Держатели тайн иногда не хотят прикасаться к нитям Кармы. Ибо каждая нить Кармы, будучи оборвана, производит величайший вред».

Н. Рерих. Шамбала Сияющая

Н. Рерих

Пир-Панджал

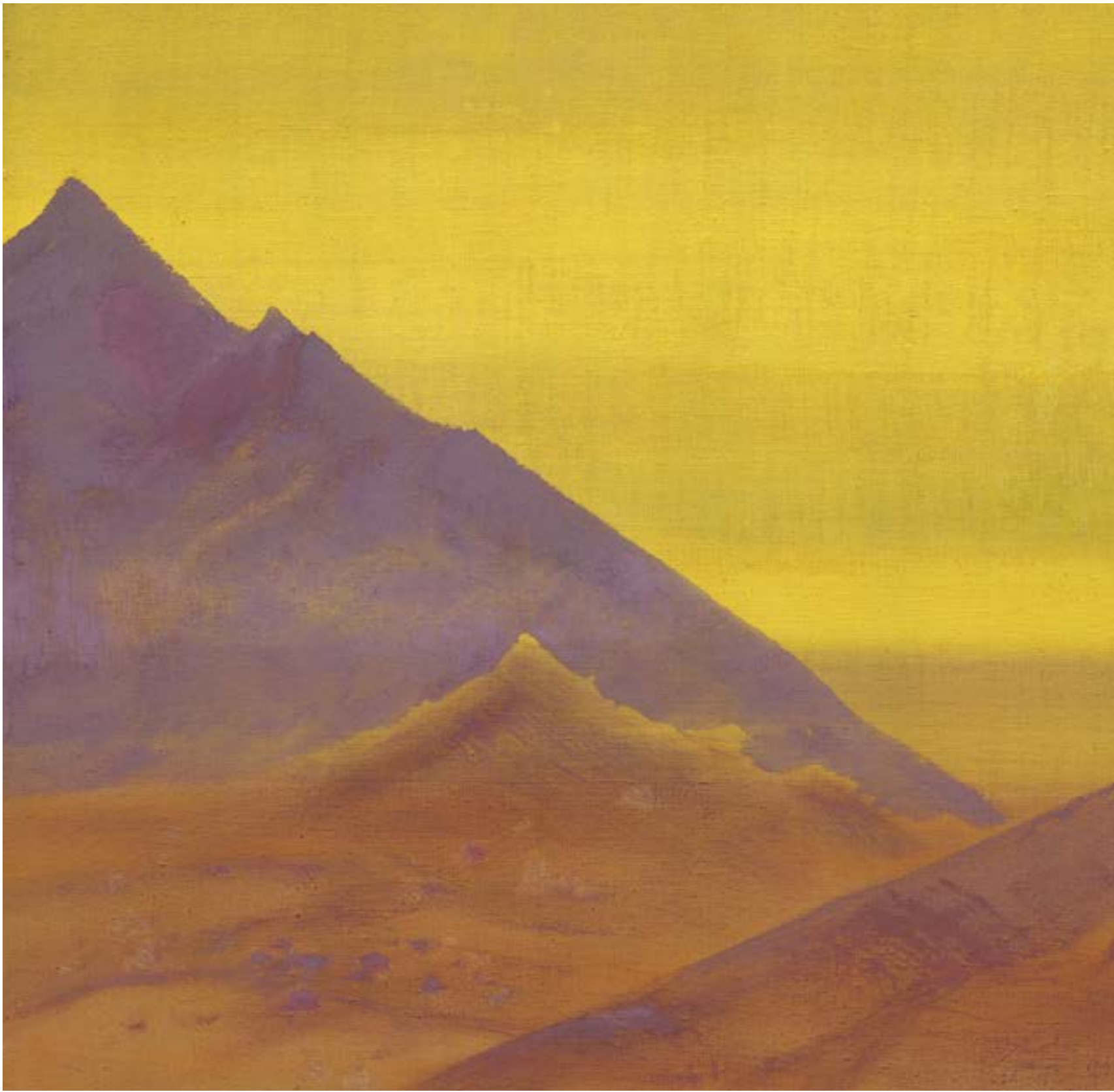
Из одноименной серии

1925, холст на картоне, темпера
65.7 × 97.9 см

Длительная стоянка в Гульмарге способствовала продуктивному творчеству художника. Здесь были написаны картины, посвященные этапам пройденного пути центральноазиатской экспедиции, а также большая часть картин из серии «Знамёна Востока». Николай Рерих любовался прекрасными снежными склонами горы Афарват хребта Пир-Панджал, чьи подножия покрыты густыми хвойными лесами. Произведение из нашей коллекции изображает один из таких видов. В настоящее время это излюбленное место отдыха любителей горных лыж со всего мира.

«Живём на взгорьях Пир-Панджала. Град в голубиное яйцо. Звёзды – как свечи! Землетрясения – каждую неделю. В Сибири есть такие городища на крутых буграх, опоясанные гремучими потоками. Кедровые и сосновые рощи сурово хранят эти жилища, а высоко сверкают белые шапки гор. Дятлы, горлинки, иволги, мускусные бараны и горные козлы. Так и живём в жёлтом, некрашеном рудовом домике. Если солнце – всё напоено хвоею, но если гроза... Трое суток свирепо грохотало и ослепляло ночью. Кольцо молний! И неслись ливни, и град сразу белил все зеленеющие бугры. Грозно!»

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

Н. Рерих

Рассвет

ок. 1930, холст, темпера
61 × 86.5 см

«Вся даль трепещет в сияющей радуге испарений ... Разукрасились холмы в золоте. Уж очень красива ты, Азия. Твой черед. Прими чашу мира».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

«Конечно, трудно говорить о всей Центральной Азии подробно. Но в отрывочных характеристиках все-таки мы можем отметить и современное состояние этих огромных областей, и оглянуться на памятники славного прошлого. Как и всюду, с одной стороны вы можете найти и замечательные памятники, и изысканный способ мышления, выраженный на основах древней мудрости, и дружелюбность человеческого отношения. Вы можете радоваться красоте и можете быть легко поняты. Но в тех же самых местах не будьте удивлены, если ужаснетесь и извращенным формам религии, и невежественности, и знакам падения и вырождения... Конечно, мое главное устремление, как художника, было к художественной работе. Трудно представить, когда удастся мне воплотить все художественные заметки и впечатления – так щедрты эти дары Азии».

Н. Рерих. Сердце Азии

Н. Рерих

Река Чандра. Этюд

1931, бумага, темпера
22.8 × 30.8 см

Этот этюд, по всей видимости, написан в летнем лагере экспедиции института Урусвати в Лахуле. Стоянки экспедиций часто находились в некоторой близости от реки Чандры. Художник особенно любил изображать время заката или восхода, когда розовые лучи солнца окрашивали небо, горы и все окружающее. Эта река является одной из главных рек Лахула, в ее окрестностях находится множество достопримечательностей, которые посетил Николай Рерих и, в последствии, изобразил в своих картинах. После слияния с рекой Бхага, в нижнем течении Чандра становится Чандра-Бхагой (Благодать Луны), более известной как Ченаб, – одной из крупнейших водных артерий Индии и Пакистана.

Н. Рерих

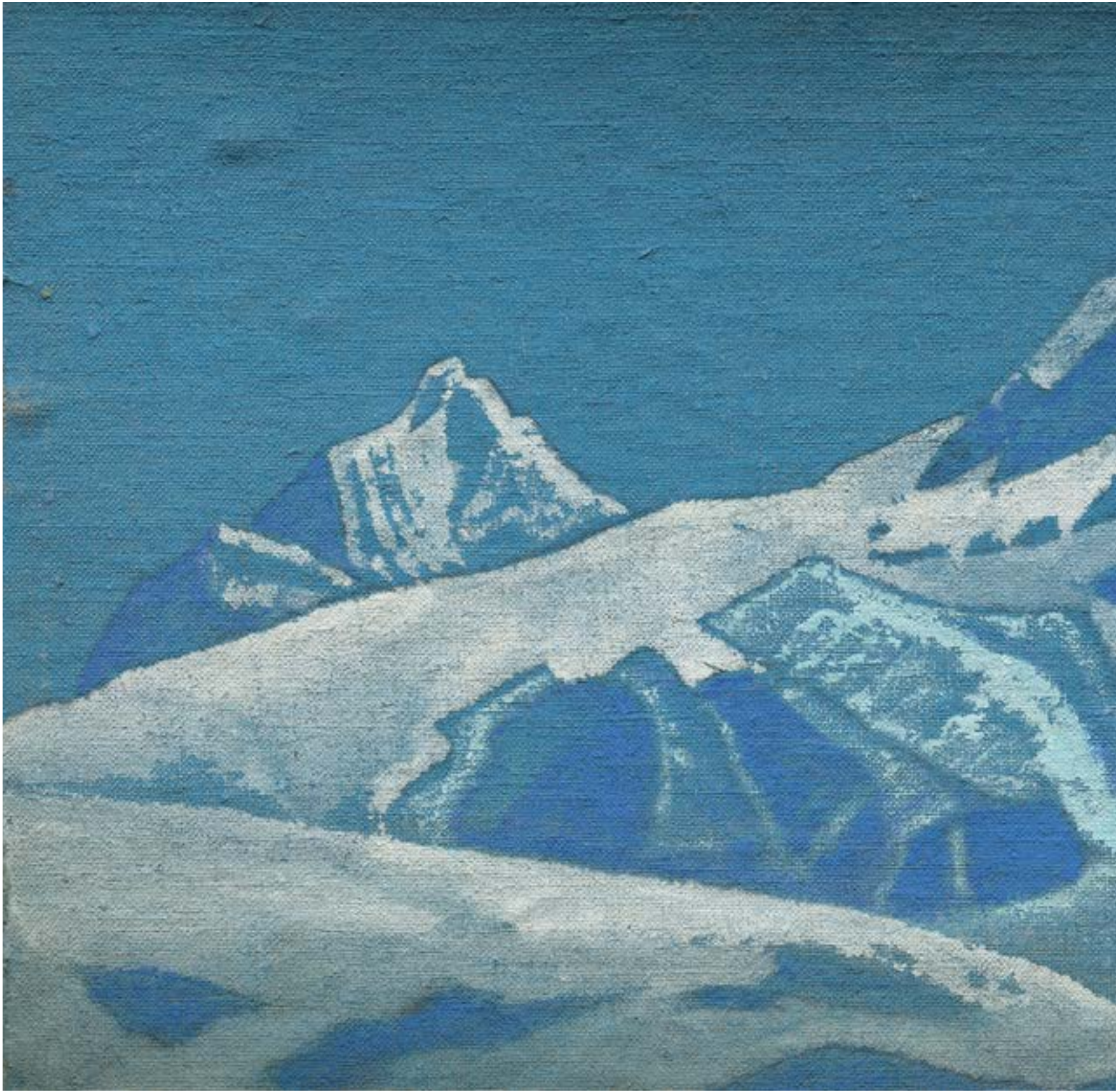
Горный этюд

1931, дерево, темпера
21.2 × 27 см

«Почему же думаем о Гималаях, что заставляет мыслить, вспоминать о них и стремиться к ним? Потому что даже мысленное приобщение к их торжественному величию будет лучшим укрепляющим средством. Ведь все по-своему стремится к прекрасному. Каждый мыслит о красоте и непременно захочет так или иначе сказать о ней. Мысль о красоте настолько мощна и подвижна, что человек не может молчать об этом и всегда будет стремиться выразить ее словами. Может быть в песне или в чем-то другом человеку удастся запечатлеть мысль о прекрасном».

Н. Рерих. Химават

Н. Рерих

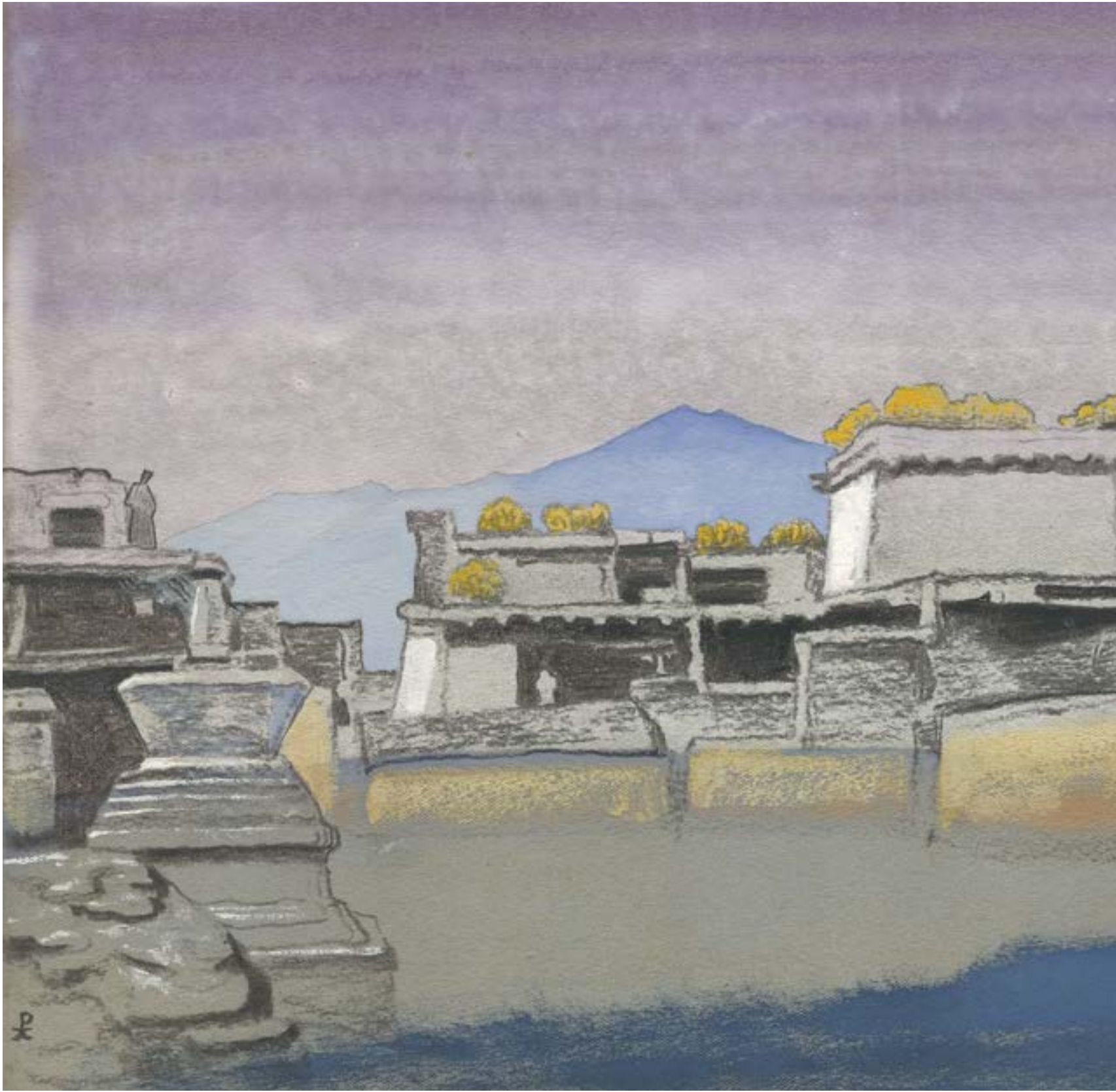
Горный этюд

ок. 1928–1931,
холст на картоне, темпера
18.6 × 29 см

«От малейшего цветка, от крыла бабочки, от сверкания кристалла продвигаясь все дальше и выше через прекрасные человеческие формы, через таинственное касание Надземного человек хочет утвердиться на незыблемо прекрасном.

Если существуют на Земле прекрасные творения рук человеческих – к ним придет путник, успокоится под их сводами в сиянии фресок и витражей. Если путник очарован миражами далеких горизонтов, он устремится к ним. И если он узнает, что где-то сверкают вершины наивысшие, то притянется к ним и от одного этого стремления уже станет сильнее, чище и вдохновится на подвиги во имя добра, красоты и восхождения».

Н. Рерих. Химават

Н. Рерих

Карданг. Этюд

1932, бумага, темпера, пастель
25.2 × 36.3 см

Монастырь Карданг в том виде, каким его видел Николай Рерих, не сохранился, т.к. в 1998 году был полностью разрушен разбушевавшимся муссоном. В произведении художник запечатлел знаменитый монастырь линии другпа, воссозданный в 1912 году. Историки полагают, что он был основан в XII веке. Гомпа находится на левом берегу реки Бхага на высоте 3500 метров над уровнем моря, недалеко от Кейлонга, от нее открываются виды на величественные вершины. Отсюда начинается кора к местной святыне – горе Дрильбу-Ри (Духовного отдохновения или Колокола). Монастырь располагал обширной библиотекой и реликвиями, а также является центром обучения монахов.

Н. Рерих

Стан в Коксаре

1932, холст, темпера
74 × 117.3 см

При путешествии из Наггара в Лахул, после перевала Ротанг, отделяющего долину Кулу от долины Лахул, дорога резко спускается вниз, и путники через некоторое время попадают в деревню Коксар – первое поселение после перевала. Коксар считается одним из самых холодных мест в долине Лахул. Экспедиция Гималайского Института Научных Исследований Урусвати посетила эти места в 1931 году. Стоянка экспедиции располагалась на левом берегу реки Чандры – противоположном от поселка Коксар и его гомпы. В рамках исследовательской деятельности института, были проведены археологические работы, которые открыли около Коксара большие погребальные курганы. Эти курганы местные предания связывают с приходом завоевателей-монголов, которые вторглись в Лахул со стороны перевала Баралача.

В картине, запечатлевшей ранний час восхода солнца, художник подчеркивает необычайно живописный вид гор около Коксара, нежную бирюзу вод реки Чандры и теплое золото неба, оттененное рыжей охрой и рубиновыми палатками стана.

Н. Рерих

Три меча. Эскиз

1932, бумага, темпера
25.2 × 36.4 см

Мечи и кинжалы являются одними из самых распространенных петроглифических изображений на оленных камнях от верховьев Амура до Эльбы. Очевидно, древние художники придавали им особое значение. Встретив эти изображения в Лахуле, Николай Рерих запечатлел их в нескольких картинах, таких как варианты «Меч Гесэра», «Граница меча», «Три меча». Петроглифы располагались недалеко от места слияния двух главных рек Лахула – Чандры и Бхаги (Чандрабхага).

«Опять гремят бубенцы мулов караванных. Опять крутые всходы горного перевала. Опять встречные путники, каждый из них несущий свою житейскую тайну. Опять рассказы о местных духовных сокровищах, о памятных местах. Опять на скале запечатлен героический меч Гессар-Хана... Мы едем в Лахуль... Древнее урочище Карга. Остатки старинного укрепления. Чортены, менданги, выложенные камнями с молитвенными надписями...

Главное внимание привлекают многочисленные рисунки на скалах. Опять бараны и лучники. Очень древние. Лама Мингиюр с гордостью зовет к камню, на котором изображение меча»... Знак ли битвы, знак ли мужественного прохождения? Или забытая граница? Победа? Тут же и легенда о воинах Гессар-Хана, пришедших издалека и осевших здесь. Они же принесли и первую косточку персика. Конечно, это не монголы, дошедшие до Лахуля в семнадцатом веке... Народная память бережет что-то гораздо более древнее и значительное»...

Н. Рерих. Меч Гесэр-хана

Н. Рерих

Река Чандра. Эскиз

1933, бумага, темпера, карандаш
16.3 × 25.2 см

Эскиз к картине «Река Чандра» был выполнен карандашом с натуры во время пребывания Н.Рериха в летнем лагере экспедиции института Урусвати. При этом, художник подписал цвета, которые по памяти и заметкам нанес позже. Этот прием был характерным для зрелого творчества Николая Рериха. Река Чандра является одной из главных рек Лахула. Она берет свое начало на ледниках перевала Баралача. Оттуда она течет на юг и около Танди сливается с рекой Бхага. В низовьях эти две реки становятся Чинабом – мощнейшей водной артерией Индии и Пакистана.

Н. Рерих

Гималаи. Вечер

1933, холст, темпера
22.9 × 45.7 см

«Ураган очистил воздух, и горный пейзаж с его четкими очертаниями и глубокими сине-фиолетовыми красками был великолепен».

Ю. Рерих. По тропам Срединной Азии

«Горы, горы! Что за магнетизм скрыт в вас! Какой символ спокойствия заключен в каждом сверкающем пике. Самые смелые легенды рождаются около гор. Самые человечные слова исходят на снежных высотах.

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

«Чем-то зовущим, неукротимо влекущим наполняется дух человеческий, когда он, преодолевая все трудности, всходит к этим вершинам. И сами трудности, порою очень опасные, становятся лишь нужнейшими и желаннейшими ступенями, делаются только преодолением земных условностей. Все опасные бамбуковые переходы через гремящие горные потоки, все скользкие ступени вековых ледников над гибельными пропастями, все неизбежные спуски перед следующими подъемами и вихрь, и голод, и холод, и жар преодолеваются там, где полна чаша находений».

Н. Рерих. Гималаи

Н. Рерих

Каракорум. Путь на Туркестан

1936, картон, темпера
30.5 × 45.8 см

Осенью 1925 года центральноазиатская экспедиция шла через Каракорум. Вид, который мы видим на картине, очень впечатлил художника, т.к. он изобразил его не только в этом произведении, но и в большой картине серии Майтрейя «Знамя грядущего» (1925 г.).

«Как на фресках Гоццоли, стоят группы граненых лиловых гор, рассеченные тепло-коричневыми буграми. Светло-желтая болотная травка покрывает котловину. .. Здесь, в просторах Азии, родились сказания о великанах-богатырях. Высота ли, или чистота воздуха увеличивает все размеры... Велики должны были быть потоки между горами, чтобы оставить широкие русла, полной обработанной гальки. В Большом каньоне вы чувствуете какую-то трагическую катастрофу, преломившуюся в красоте. Около Каракорума чуете какую-то непонятную вам длительную работу гигантов. Не здесь ли готовили построения грядущего?»

«Изумительный эффект от светлой степи под синими горами и под волнистыми облаками. Такое облачное богатство давно не видали».

Н. Рерих. Алтай-Гималаи

Н. Рерих

Хребет. Подходы к Эвересту

1936, картон, темпера
30.5 × 45.8 см

«Приближаясь к Брамапутре, можно найти еще больше указаний и легенд, связанных с Шамбалой. И еще одно обстоятельство дает этим местам еще более убедительное впечатление; здесь, в направлении к Эвересту, жил провидец-отшельник Миларепа, слушавший перед восходом солнца голоса Дэв».

Н. Рерих. Сердце Азии

«На юге Тингри в почти недоступных горных долинах, ведущих к высочайшим нагорьям земли, где снежные гиганты Эверест, Макалу и Гауришанкар вздымаются на громадные высоты, словно соперничая друг с другом, еще живут отшельники, ревностно оберегающие тайну Миларепа, передаваемую через поколения учителей. Здесь в затерянных диких горах все еще можно услышать песни Миларепа и рассмотреть на стенах покинутых горных жилищ отшельников изображения Учителя, слушающего Внутренний Голос. Каждый год паломники поднимаются почти недоступными тропами к Эвересту, чтобы увидеть гигантский скол на склоне горы – след падения Наро Бон-чунга. Однажды Наро, один из главных учителей Черной Веры Тибета, вызвал Миларепа подняться на вершину Эвереста, называемого здесь «Матерью Великих Снегов». Миларепа принял вызов и вошел в глубокую медитацию. Тем временем Наро, видя Миларепа, сидящего неподвижно, с помощью сверхъестественной силы начал взлетать к вершине великой горы. Но как могла победить Черная Вера? Внезапно на вершине горы появился сияющий трон, на котором сидел медитирующий Миларепа. Ослепленный блистающим видением, Наро упал в глубокую пропасть и при падении оставил гигантский след своего поражения. Так говорит легенда, и сотни паломников превозносят мудрость Учителя, которому были послушны и звери, и птицы».

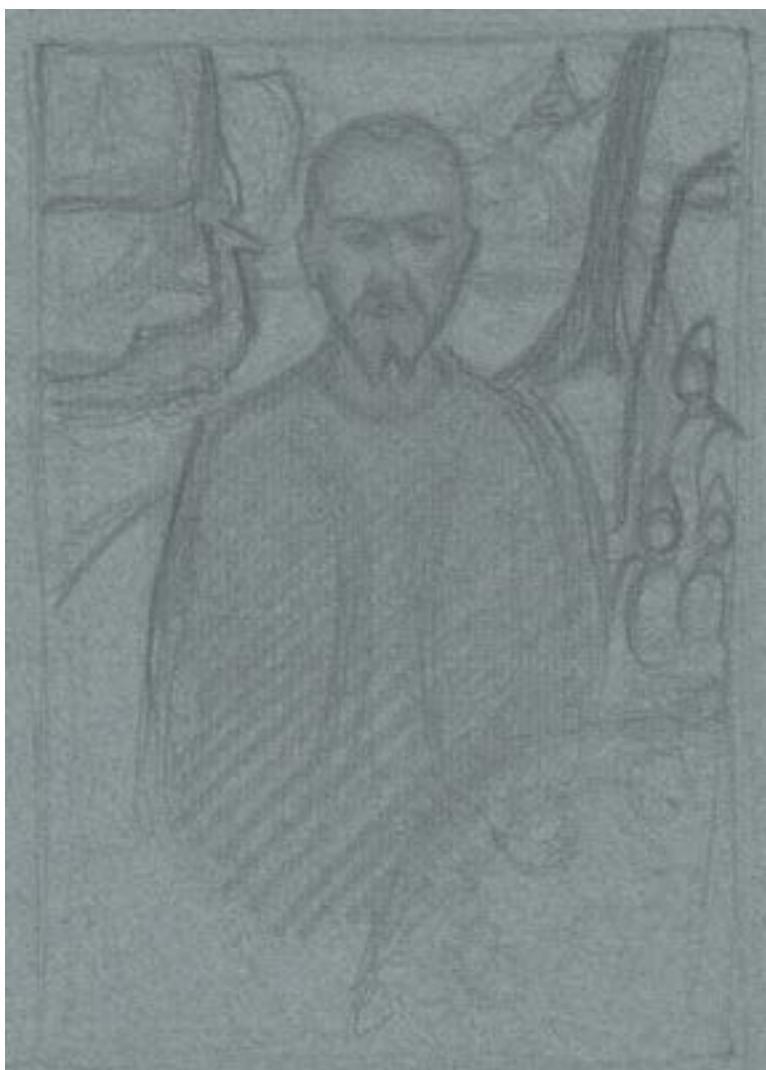
Ю. Рерих. По тропам Срединной Азии

Н. Рерих

**Эскиз женщины на коленях
на фоне горного пейзажа
Гималайские листы I**

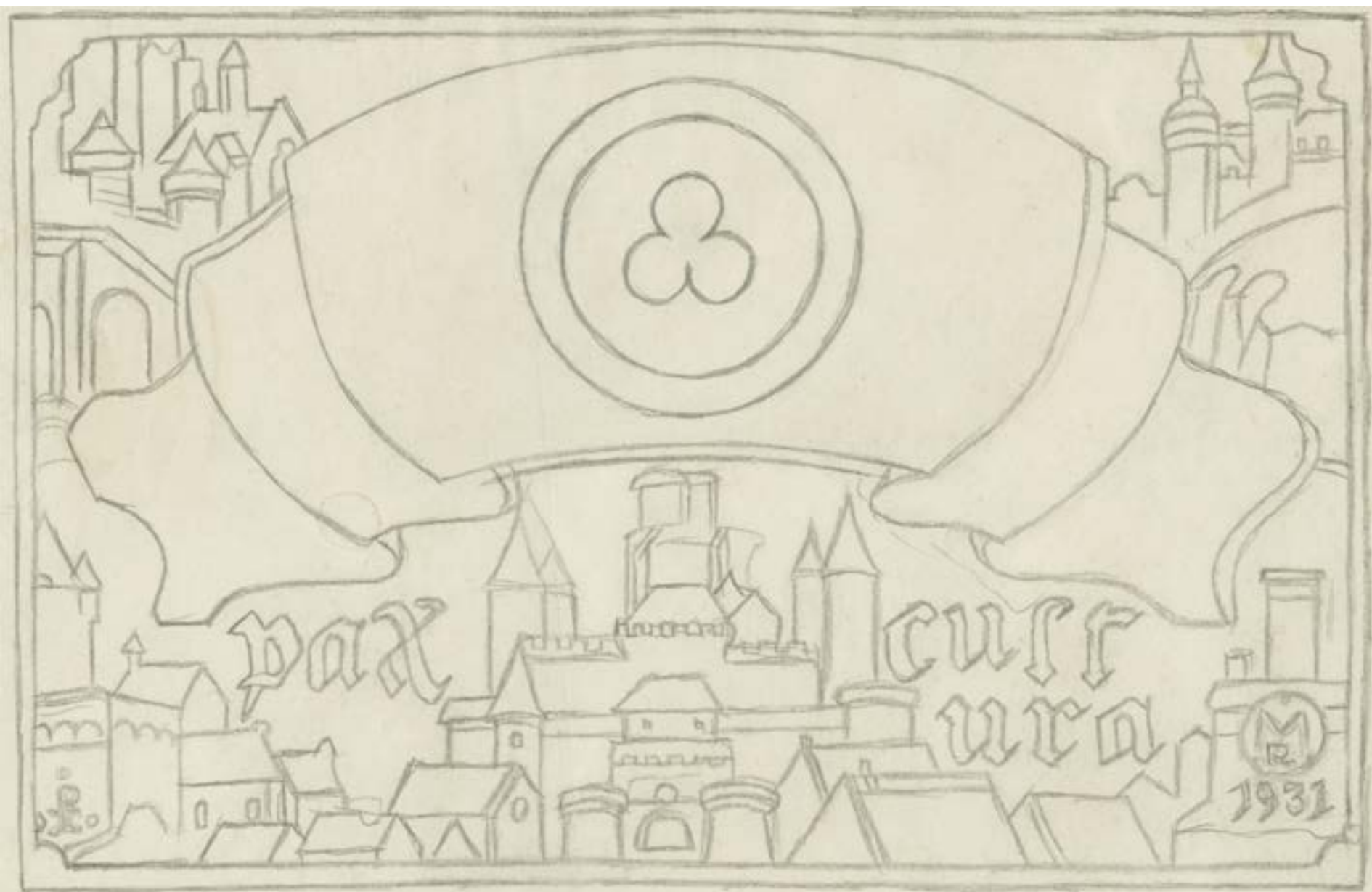
1924, бумага, карандаш
10.5 × 15.7 см

Н. Рерих

Автопортрет. Эскиз

Листы альбома для зарисовок
1913–16, голубая бумага, карандаш
14.5 × 10 см

Н. Рерих

Эскиз к «Знамени Мира»

1931, бумага, карандаш
13.8 × 21.5 см

Н. Рерих

**Эскиз композиции
«Мадонна Защитница»**

1933, бумага, карандаш
12.5 × 18.5 см

ВИЗУАЛЬНОЕ МЫШЛЕНИЕ НИКОЛАЯ РЕРИХА

Г. Поваляшко, искусствовед, член Союза художников РК,
кандидат философских наук

Имя Николая Константиновича Рериха, художника, историка, археолога, философа, путешественника, общественного деятеля окружено легендарным ореолом. Его многогранная деятельность, совпавшая с периодом жестоких социальных потрясений и кровавых войн первой половины XX века, поражает широчайшим диапазоном научных интересов и философской глубиной, безусловной верой в Человека и всепобеждающую Культуру.

Рерих-художник является, пожалуй, единственным, кто без урона для творчества занимался масштабной социокультурной деятельностью. Живописное наследие мастера очень велико. 37 работ из коллекции Нью-Йоркского музея, представленных на выставке «В поисках Шамбалы: шедевры из Музея Николая Рериха», демонстрируют различные грани творчества художника. За исключением нескольких работ более раннего периода, они создавались в 20–40-е гг. XX века, в период наибольшей творческой и общественной активности Н. Рериха. Одна работа принадлежит кисти Святослава Рериха. «Портрет Николая Рериха» – один из тридцати портретов своего отца, писать которые Святослав начал еще в юношеском возрасте.

Присутствие этого портрета в экспозиции очень символично, ведь он создан сыном-художником с полным осознанием глубины гуманистической деятельности отца. Именно поэтому портрет Николая Рериха написан с тонким чувством психологизма, поддержанным точно выбранными художественными средствами. Рельефная фигура четко читается на фоне гималайских вершин, частично озаренных светом солнца, частично погруженных в тень. Множественный символический смысл контрастного горного пейзажного фона ясно читается: и как продолжение земного путешествия Н. Рериха в невидимую и совершенную Шамбалу – Абсолют всех исканий, и как тяжелый путь постоянного восхождения Человека к духовному совершенству. Удивляет лаконичность выразительных приемов, с помощью которых Святослав Рерих погружает зрителя в глубину пророческих видений и тревог, испытанных Николаем Константиновичем. Глубина мудрых темных глаз портретируемого подчеркнута серебряным обрамлением бороды; черно-белый контраст в одеждах символизирует противоречие добра и зла в мире, скульптурно и обобщенно прописанная фигура конного всадника своей неясной тайной усиливает ratio и moveo, разрывающих мир.

Святослав Рерих, следуя художническому пути отца, вместе с ним участвовал в создании декораций к операм «Снегурочка», «Садко» Н. Римского-Корсакова и «Князь Игорь» И. Бородина. В экспозиции из

Нью-Йоркской коллекции два картона иллюстрируют сценографический опыт Николая Рериха. Один из них – эскизы костюмов Снегурочки и Леля, датированные 1921 годом и предназначенные для постановки оперы в Чикаго.

Примечательно, что ранее, в 1885 году эскизы костюмов и декораций к этому спектаклю выполнил Виктор Васнецов для Русской частной оперы Саввы Мамонтова. Они дали мощный импульс для нового направления в русском театральном-декоративном искусстве, опирающегося на этнографическую точность костюмов и славянский типаж. Н. Рерих наделяет Снегурочку и Леля совершенно иными антропологическими чертами, – явно монголоидными. И если в эскизе к «Половецким пляскам» И. Бородина этот типаж находит вполне очевидное объяснение, то пастух Лель и весенняя Снегурочка, видимо, осознанно и именно в таком образе интересны художнику, противнику всех этнических предрассудков и стереотипов. Эта линия в театральном-декоративном искусстве была начата, да и продолжена в предвоенный период только самим Николаем Рерихом. Лишь ближе к концу XX века театральная сценография перестала «бояться» экспериментов, варьируя самыми разными стилями, этнокультурной спецификой, типажам. И сценографические опыты Рериха были, очевидно, первыми, приведшими к нынешней постановочной и кросскультурной свободе.

Интерес к культуре Азии проявлялся у Николая Рериха во всем – фольклоре, истории, языках, искусстве. В творчестве художника есть много работ, иллюстрирующих этот интерес на фоне неугасающей любви к Индии. В экспозиции находится холст «Хозяин Гэсэр хана», входящий в серию, посвященную героическому Сыну неба из мифологии монгольского и некоторых тюркских народов. Гэсэр – небесный всадник, покровитель воинов, «владыка 10 стран, искоренивший зло в 10 странах света». Встреча посланника и людей в этом произведении также носит многозначный характер.

Мотив всадника (посланника) в творчестве Рериха встречается часто. В экспозиции выставки тему посланника также поддерживает картина «Спешащий» из серии «Его страна». Этому символу придается значение безусловной победы над всем тем, что мешает пробудиться человеческому в Человеке. А это, среди прочих причин, – забвение общих истоков человечества, когда-то вступивших на путь эволюции.

В каждой работе Мастера семантическая полифония точно и гармонично совпадают с цветовым и композиционным решением, взаимно усиливая друг друга. Колористически работа построена на контрасте зеленоватых тонов на первом плане и темной горной гряды – вот они, трудные препятствия на пути пробуждающегося человечества, начавшего дорогу. Цветовая гамма приглушена, художник с безукоризненным колористическим и композиционным чувством организует живописное пространство, открывая мир, много больший, нежели картинное полотно. Несколько пространственных планов, каждый из которых наделен своим тоном,

удивительным образом удлиняют перспективу, уводя дорогу далеко за горы и линию горизонта.

Эскиз 1932 года «Три меча» – свидетельство многолетней работы над еще одной обширной темой. Визуальный центр эскиза – огромный валун с петроглифической прорисовкой трех мечей. Далее этот сюжет в измененном виде вновь появится в 1936 году в картине «Три меча. Рисунки на камне». Вновь множественный символ: три меча, три дороги, три человеческие расы, три великих континента, по которым расселилось архаическое человечество – один смысловой уровень. Мифологический уровень заключается в амбивалентной семантике меча, в противопоставлении: жизнь/смерть, единение/война; оружие солярных богов (Вишну, Индра и др.)/культурных героев мифов; возмездие/преследование. Частый мифологический мотив многих народов мира – заключенный в камне меч, оружие высшей справедливости. Этот эскиз фиксирует тот момент творческой работы, когда Рерих решал непростую художественную задачу – придать сюжетным умоглядным смыслам пластическое воплощение. Фоновый пейзаж в эскизе дан обобщенно, в основных цветовых соотношениях, поскольку на этом этапе для художника важнее замысел и его визуальное решение.

Значительная часть экспозиции «В поисках Шамбалы: шедевры из Музея Николая Рериха» представлена теми работами, в которых Мастер – сложившийся художник, обладающий своим индивидуальным живописным почерком. Широкий семантический диапазон ранее написанных исторических картин уже в начале творческого пути определил направление стилистических поисков, нашедших свое воплощение в другом жанре – пейзажных работах Николая Рериха. В них живописная система строится на доминирующей ритмике локальных пятен открытого цвета в соединении с символично-аллегорическим содержанием. Удивительная притягательность этих пейзажей, не перегруженных композиционно, но нагруженных символами и смыслами, очень быстро стала узнаваемым стилем Н. Рериха.

Эпические гималайские пейзажи или дороги, ведущие к горным грядам, являются доминирующим в сериях «Его страна», «Пир-Панджал», «Знамена Востока», «Святые горы». В экспозиции есть некоторые работы из них, а также отдельные альбомные листы либо пейзажи («Путь на Кайлас», «Падмасамбхава», «Шамбале Дайк», «Тибет. Гиалаи. «Перевал. Буря», «Гималаи. Около Сандахпу» и др.).

Все работы этого направления показывают неустанный поиск Николая Рериха для визуализации сюжетных подтекстов, необходимости сосредоточить внимание зрителей на символических иносказательных образах. В лаконичном названии художник подсказывает область смысла той или иной работы, например, «Путь на Кайлас».

Интересный композиционный прием использован Рерихом для того, чтобы зритель вдумался и «прочитал» идею картины. Взгляд сразу «упирается» в валун, фланкирующий направление перспективы, ведущей к святой горе. Кайлас – «Драгоценная снежная гора» – находится в отдаленной

труднодоступном западном нагорье Тибета. Здесь текут четыре главные реки Тибета, Индии и Непала Инд, Сатледж, Брахмапутра и Карнали, начиная свой путь с Кайласа. Индуисты, буддисты, джайны и приверженцы бон считают эту необычную гору «сердцем мира», «осью земли». О Кайласе религиозные тексты древней Индии говорят, что «никто из смертных не смеет взойти на гору, где обитают боги, тот, кто увидит лики богов, должен умереть».

Вероятно, об этом предупреждает петроглифическая надпись санскритом на валуне, вот в чем смысл этого нестандартного композиционного приема в картине «Путь на Кайлас». Снежная вершина горы высится в перспективе, сверкая белизной, но открытый путь к ней зрительно закрыт, также, как и в реальности – в этом суть визуальных размышлений, к которым должен прийти вдумчивый зритель. Даже в наше время никто не покорил эту вершину, поскольку жители этих мест требуют у современных альпинистов подчиниться древнему запрету.

Визуальные смыслы картины, возникающие после ее внимательного рассмотрения, поддерживает цветовое решение. Безукоризненная белизна обители богов сверкает в зеленоватой вышине, того же одного тона без нюансировки и предгорная долина. Это необычное цветовое решение усиливает смысловое содержание работы – святое место не походит на земное, здесь нет места тени, малейшей загрязненности. И мысли зрителя, всматривающегося в кажущуюся простоту картины, должны по замыслу художника, наполняться тишиной и чистотой.

Первозданная красота горной системы Каракорума, расположенной между Памиром и Гималаями на юге, безусловно подарила Николаю Рериху мощные эстетические впечатления во время центрально-азиатской экспедиции. Рерихам пришлось преодолеть перевал Сугет, один из семи на маршруте, каждый более пяти тысяч метров. На картоне «Перевал Сугет» художник организует пространство таким образом, что горные теснины первого плана, окрашенные мрачноватыми фиолетовыми цветами, мощно контрастируют с далевыми планами. Здесь белизна горных склонов и вершин, слегка нюансированных рефлексами ближнего плана, визуализирует дихотомию двух миров – мира страстей человеческих и мира совершенного.

Описанный прием взаимодолнительности сюжетного замысла, его потаённых смыслов и живописного сопровождения доведен Николаем Рерихом до совершенства. Думается, именно в этом тайна бесконечной притягательности пейзажей художника. И хотя выставка «В поисках Шамбалы: шедевры из Музея Николая Рериха» знакомит казахстанских зрителей с малой частью грандиозного наследия, она в полной мере отражает напряженные творческие поиски самого художника. Художественные конструкты рериховского стиля строятся на стремлении избежать композиционной перегруженности, усилении визуального восприятия картины ритмом цветовых пятен и, главное, желании помочь зрителю постичь философскую глубину тематического замысла. Именно поэтому

визуальная метафоричность художественных миров Рериха непременно влечет за собой необходимость рационализировать их содержание, узнать и осмыслить содержание метафоры.

Еще один пример подобного подхода видим в работе «Весть Орла». Панно создано в 1927 году, в период полного утверждения Н. Рериха в своих гуманистических принципах. Здесь творческое кредо Мастера проявилось в синтезе идеи сюжета сквозь призму восточной философии и ее художественного воплощения.

Эта работа Н. Рериха порождает ассоциативный ряд, ведь орёл - символ богов и их посланец в мифологиях различных народов мира, символ небесной силы, огня и бессмертия. Крылатый посланник рядом с посвященным, их молчаливый тандем поддержан красноречием цветовой символики. Открытый желтый цвета в одеждах посланника читается в значении мудрости, святости духа, божественного озарения. Птица рядом – одно из воплощений бессмертных, возникающих из глубин, недоступных смертным (бездна черной пещеры). Зрительные ассоциации вызывает место пребывания орла и посланника – горная вершина, спустившееся облако в отблесках незримого источника, мираж? Несколько цветковых пятен, несколько метафоричных уровней, несколько возможностей прочесть смысл сюжета.

Визуальное мышление Николая Рериха очень корректно собеседует с зрительским восприятием на темы большой философской и гуманистической глубины, с тревогой за Мир и бесконечной верой в человека и культуру. Дар великолепного художника дополненный высотой Духа Николая Рериха, дав мощный посыл всем тем, кто знает, что Культура есть Человек. И вопрос о Культуре сводится к вопросу о Человеке, который идет, ищет, ошибается, находит, и снова идет, и снова ищет, ибо в этом и есть истинная суть Жизни.

Земные дороги, по которым прошла семья Рерихов, привели к Пакту, Знамени мира, стремлению к Красоте, Идеалу, Гармонии. Путь личного духовного восхождения и бесконечная любовь к людям всегда будет образцом высокого служения Миру. Дороги, проложенные Николаем Рерихов в искусстве, открывают новые горизонты, даруя радость приобщения к истокам Любви и Добра.

**IN SEARCH OF SHAMBHALA:
MASTERPIECES FROM THE NICHOLAS ROERICH
MUSEUM NEW YORK**

CONTENTS

INTRODUCTION	235
THE ROERICH PACT	242
THE CONCEPT OF CULTURE AND THE PHENOMENON OF CULTURAL UNITY OF EURASIA IN THE WORKS OF ROERICH N.K. AND ROERICH Y.N. L. Glushchenko	244
ROERICH N.K. A BIOGRAPHICAL SKETCH	251
PICTURES BY ROERICH N.K. IN THE COLLECTION OF THE STATE MUSEUM OF ARTS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN NAMED AFTER ABYLKHAN KASTEEV G. Syrlybaeva	258
CATALOG	263
VISUAL THINKING OF NICHOLAS ROERICH G. Povalyashko	336

INTRODUCTION

The international exhibition EXPO-2017 in Astana is the key event of the year. As the President of the Republic of Kazakhstan – Leader of the Nation Nursultan Nazarbayev noted, EXPO-2017 is the biggest international achievement of Kazakhstan for the years of Independence. This great event in Astana will be remembered not only by the best world achievements of science and technology, but also by magnificent cultural events that will make the national project of Kazakhstan bright and recognizable all over the world.

In the cultural program of the International Exhibition EXPO 2017 in Astana, the exposition "Searching for Shambhala: masterpieces from the Museum of Nikolai Roerich, New York" occupies a special place. The only museum in the United States, dedicated to the work of the artist Nikolai Roerich, represents 37 works of the legendary philosopher, traveler, archaeologist and a public figure.

The main objective of the Museum is to spread Roerich's ideas about art and culture, which is reflected in the motto of Pax Cultura – "The World through Culture". This is very much in tune with the cultural initiatives of Kazakhstan, which aspires to support all international peace initiatives of the government with the power of art.

The exhibition "In search of Shambhala: masterpieces from the Museum of Nikolai Roerich" shows those facets of the creative range of the master who gained the power of individual artistic handwriting during long years of travel. The Roerich family went through a significant part of the Silk Road, their scientific activities, artistic observations, ethnographic information were very important for the exchange of peacekeeping cultural ideas. Hundreds of paintings were written by Nikolai Roerich on the impressions of the route of the Central Asian expedition. Part of this scientific and artistic expedition was held in the Eastern Kazakhstan. Altai roads in the spring of 1926 led the expedition of Roerich N.E. to Ust-Kamenogorsk, then on a steamship across the Irtysh through Semipalatinsk and Pavlodar they arrived in Omsk.

The more important is the exhibition, brought by the Museum of Roerich N. from the USA, for Kazakhstanis, who got an opportunity to get acquainted with the best works of Roerich N., reflecting the different facets of his artistic interests.

Nikolai Roerich is known throughout the world for his firm belief in the fundamental role of cultural development in achieving peace on our planet, devoting most of his creativity to the search for spiritual truth and beauty. The master was convinced that those who work in the field of art and culture must constantly strive for peace and progress.

This is the humanistic mission of the exhibition "In Search of Shambhala: Masterpieces from the Museum of Nikolai Roerich", decorating the program of cultural events at the international specialized exhibition "EXPO 2017".

*Arystanbek Mukhamediuly,
The Minister of Culture and Sports of the Republic of Kazakhstan*

Құрметті көрме қатысушылары,

The forces of art and culture are most powerful in bonding humankind together in its relentless search for peace and global harmony. In this display of colors and forms blended to manifest unforgettable mystical creations, we see the triumph of all that is good, sublime and noble. This unique representation of the indomitable human spirit, to advance and pursue human betterment, has been made possible by the partnership between the Nicholas Roerich Museum in New York City and the Ministry of Culture and Sport of the Republic of Kazakhstan. The exhibition is an outstanding cultural project to bring two nations together and is the first of its kind.

It is my privilege to warmly welcome you to this exhibition, which is only a microcosm of the vast collaboration between Kazakhstan and the United States of America. This partnership is more than a series of useful projects. It is strategic to help bring Kazakhstan to the group of the leading 30 countries of the world through our own "Strategy 2050". The early efforts, since our country's inception, towards progress, prosperity, political and economic stability, technological advances, social welfare reforms and interfaith-ethnic harmony, became our hallmarks.

The state of the world was pivotal in the constant and close dialogue between President Nursultan Nazarbayev of Kazakhstan and the US Presidency since 1991. This bilateral partnership was strengthened not for mutual benefit alone but to ensure a better world.

We are honored that our young country, only twenty-five years old, was elected as a non-permanent member of the United Nations Security Council committed to conflict prevention and resolution and peacebuilding.

The successful Kazakhstan strategic partnership extends not only to the fields of security, development, science and technology but also to culture, tourism and people-to-people contacts, as this exhibition promotes.

We are proud to show these captivating paintings to the hundreds of thousands who have gravitated to Astana for EXPO 2017, which has also been supported by the US. Science, like art, fosters peace. Just as the digital revolution had opened up unimaginable possibilities, an energy paradigm shift towards renewable sources of energy can transform billions of lives and save our precious planet.

Art and culture are universal languages, building bridges and breaking down walls and fences. The fine Roerich masterpieces, that we have chosen, speak of the common aspirations and longings of the heart and soul we share with one another. They are silent, but are a highly eloquent reminder that there is more that unites us rather than divides us. This beautiful exhibition brings to light the constant realization of a common cultural heritage of humanity that creates a brighter and enriched world. This vision that Roerich had is based on the fundamental intrinsic values of truth, justice, equality and dignity for all – the quintessential premise for inner and outer peace.

This display of 37 paintings of Roerich, whose versatility spanned many different diverse fields from painting, philosophy to archaeology and many more, is a complement to the iconic Palace of Peace and Reconciliation in Astana, which hosts

the Congress of Leaders of World & Traditional Religions – the platform for religious understanding, faith, and goodwill. Roerich striving for exploring the horizons of cultural heritage and promoting peace reinforces Kazakhstan's efforts to promote global dialogue on peace and tolerance. This legendary artist travelled the Eastern hemisphere and we see in his art expressions of various religious beliefs, geographical landscapes and the human ethos he encountered.

I know you will find these magnificent paintings inspiring as you see “the world through culture”!

Еуразия жүрегі – Астана қаласында өтіп жатқан осы көрменің сәтті өтуіне тілек білдіре отырып, Қазақстан – АҚШ арасындағы стратегиялық әріптестігінің одан әрі нығайтылуына ірі үлес қосып отырғандарыңызға кәміл сенемін.

Ambassador Kairat Umarov
Permanent Representative of the Republic of Kazakhstan
to the United Nations

Nicholas Roerich's (1874–1947) fame as an artist has been anything but steady and predictable. From being considered one of the top artists of his generation in Russia during the first two decades of the 20th century, and then making his name in the United States during the 1920s and 1930s, his reputation plunged into obscurity over the subsequent six decades. More recently, his work is coming back into the spotlight, with sales of his paintings climbing into the millions at major auction houses.

Born in St. Petersburg, he started as many aspiring artists did in those days. After completing his studies at the Imperial Academy of Arts, he went to Paris to take lessons from leading historical painter Fernand Cormon in 1900. His efforts from this period show a fascination with a diverse range of artistic influences, from the French avant-garde to Beaux-Arts favorite Puvis de Chavannes. His letters to his to-be wife Helena are full of ambition of the highest order, and he aspired to create art that would become a panacea for all the evils of humanity.

Over the next decade, he worked his way up the social and artistic ladder quickly, participating in exhibitions in Paris, Rome, London, Brussels, and Prague. His subject matter in fine art focused primarily on the prehistoric past, when man lived in harmony with nature and life was more spirit-based than it is in modern times. His greatest success during this period was his involvement with the Ballet Russes, especially with Stravinsky's revolutionary "Le Sacre du Printemps," for which Roerich developed the whole aesthetic concept, including décors and costumes.

After having solo exhibitions in Stockholm, Copenhagen, Helsinki and London during 1918–1920, Roerich came to the United States, where he lived for the next two and a half years. An exhibition of about 150 of his works traveled to more than 20 cities, including New York, Boston and San Francisco. In New York, he established the Master Institute of United Arts, in which "all arts could be taught under one roof." He loved to be part of the hyperactive drive of American life, in which he saw the spiritual rather than purely materialistic: "If you take the poetry of the skyscraper; if you regard the romanticism of the national parks or the profound tragedy and beauty of the Indian pueblos; or again, the somber note of the Spanish relics here; you have so many beautiful things to express that you can understand why the modern American feeling is against repeating the formulas of other countries, and rather expresses the original beauties of its own immense land." The best work of his time in the States includes paintings of Monhegan Island in Maine, the Grand Canyon and the landscapes of New Mexico.

Beginning in 1924, Roerich spent most of the remainder of his life in the Himalayas, traveling and eventually settling down in his estate in Kullu Valley. The mountain landscapes he painted during this time established him as the Master of Mountains, as he is venerably referred to in India, where he is the only non-native Indian out of nine artists whose works have been declared "National Art Treasures" by the state. He left roughly 2500 paintings, studies and sketches of the mountains which, for many ardent lovers of his art, serve as vestiges of his spiritual path.

Roerich's oeuvre includes more than 4000 works of art, poetry and short stories, as well as several travel diaries and hundreds of essays on all aspects of life. He incessantly promoted his Peace Pact – the International Treaty for the protection of cultural objects in times of war. But to understand the driving force behind his incredible creativity in so many diverse fields of expression, one has to remember that beginning in 1917, Roerich lived, first and foremost, as a mystic. His artistic endeavors became, so to speak, a byproduct of his clearly defined and focused spiritual journey. When this journey stayed within the subjective realm of inner development, the byproducts were the mountain landscapes which, while formally depicting specific scenery, are in essence no less abstract than the so-called Abstract art of his contemporaries. Just as his appearance as a painter or cultural activist covered his identity as a mystic, the realistic elements in his landscapes mask a deeper spiritual meaning under their recognizable forms.

Gvido Trepsa, Director
Nicholas Roerich Museum, New York

On behalf of the New York delegation, we would like to welcome both the local residents and the international guests and visitors in Kazakhstan and offer our congratulations on the opening of Astana EXPO-2017. This event has attracted hundreds of thousands of people from all over the world who care deeply about the fate and future of our planet.

Among the cultural events surrounding the EXPO, "In Search of Shambhala: Masterpieces from the Roerich Museum, New York" occupies a highly important place. The exhibition features the work of Nicholas Roerich, one of the greatest painters and visionaries of the 20th century.

Throughout his life, Nicholas Roerich, artist, writer, mystic, philosopher and archeologist, advocated for peace and for the preservation of world cultural heritage. Not only was he a prolific artist who created numerous masterpieces, many of which are on view at the exhibition at the National Museum of the Republic of Kazakhstan in Astana, he also created The Roerich Pact—an international treaty which in the early part of the 20th century presciently demonstrated the need to protect cultural objects from destruction—especially during times of grave conflict and war. This mission for global peace, preservation and mutual understanding has been echoed by the efforts of President Nursultan Nazarbayev, who has renounced nuclear weapons, launched the Congress of Leaders of World and Traditional Religions and commissioned the Palace of Peace and Reconciliation.

The exhibition on loan from the Roerich Museum New York is unique. For the first time in history, it fosters a cultural dialogue and exchange between Kazakhstan and the United States, led by their respective cultural institutions, who are above all in service to society. Art's ability to bridge culture, promote tolerance and understanding is unparalleled. This exchange could not have happened without the initiative and support from the Minister of Culture and Sport of the Republic of Kazakhstan, Arystanbek Mukhamediuly, Permanent Representative of the Republic of Kazakhstan to the UN, Kairat Umarov, the Director of the Nicholas Roerich Museum New York, Gvido Trepsa, the Director General of the Kazakh Research Institute of Culture, Andrey Khazbulatov, the Russian American Foundation and The SonMar Group.

*Sonya Bekkerman and Marina Kovalyov,
Curators of the exhibition "In Search of Shambhala:
Masterpieces from the Nicholas Roerich Museum"*

THE ROERICH PACT

CONTRACT FOR PROTECTION OF ARTISTIC AND SCIENTIFIC INSTITUTIONS
AND HISTORICAL MONUMENTS (THE ROERICH PACT), Signed in the White House
by the representatives of Twenty one American republics
on April 15, 1935

Article I

The historic monuments, museums, scientific, artistic, educational and cultural institutions shall be considered as neutral and as such respected and protected by belligerents.

The same respect and protection shall be due to the personnel of the institutions mentioned above.

The same respect and protection shall be accorded to the historic monuments, museums, scientific, artistic, educational and cultural institutions in time of peace as well as in war.

Article II

The neutrality of, and protection and respect due to, the monuments and institutions mentioned in the preceding article, shall be recognized in the entire expanse of territories subject to the sovereignty of each of the signatory and acceding States, without any discrimination as to the State allegiance of said monuments and institutions. The respective Governments agree to adopt the measures of internal legislation necessary to insure said protection and respect.

Article III

To designate the monuments and establishments referred to in Article I, a distinctive flag (a red circle with three circles in the middle on a white background) may be used, in accordance with the model attached to this treaty.

Article IV

The signatory Governments and those which accede to this treaty, shall send to the Pan American Union, at the

time of signature or accession, or at any time thereafter, a list of the monuments and institutions for which they desire the protection agreed to in this treaty.

The Pan American Union, when notifying the Governments of signatures or accessions, shall also send the list of monuments and institutions mentioned in this article, and shall inform the other Governments of any changes in said list.

Article V

Monuments and institutions specified in Article I cease to enjoy the privileges provided for in this contract, if used for military purposes.

Article VI

The States which do not sign the present treaty on the date it is opened for signature, may sign or adhere to it at any time.

Article VII

The instruments of accession, as well as those of ratification and denunciation of the present treaty, shall be deposited with the Pan American Union, which shall communicate notice of the act of deposit to the other signatory or acceding States.

Article VIII

The present treaty may be denounced at any time by any of the signatory or acceding States, and the denunciation shall go into effect three months after notice of it has been given to the other signatory or acceding States.

THE CONCEPT OF CULTURE AND THE PHENOMENON OF CULTURAL UNITY OF EURASIA IN THE WORKS OF ROERICH N.K. AND ROERICH Y.N.

Glushchenko L., Cultural Center named after N.K. Roerich's, Almaty

The significance of the creative heritage of Nikolai Roerich, an outstanding cultural figure of the twentieth century, an artist, thinker, scientist, public figure of the world scale, is vast and not yet widely mastered in full by the scientific community, although the planetary scales of his ideas have already been realized. In recent years, there have been studies by several authors, in which the ideological position of Roerich N.K. is represented as the unifying beginning of the modern direction of science, called the "new cosmic worldview," the "philosophy of cosmic reality", "the philosophy of the XXI century" (Shaposhnikova L.V. "Cosmic evolution in the light of the Roerichs' cultural heritage", Sokolov V.G. "Culture and cosmic evolution of man", and etc.). A number of authors also investigated the concept of Culture in his work. However, this topic is so vast, multifaceted and relevant that we again appeal to it, having touched this article with only some aspects of the asserting position of Roerich N.K. about the role and significance of Culture in the life of not only individual ethnoses, nations, state entities, but also humanity as a whole. His thoughts on this subject, Roerich N.K. left us in his numerous articles, letters, essays, diaries and public speeches of different years. We should especially note that he always wrote the word "Culture" with a capital letter. We will keep this form of writing too.

Nikolai Konstantinovich attached special importance to understanding the deep meaning of true Culture. He saw in it the evolution of mankind, far beyond the bounds of the Earth into cosmic expanses. In his many short definitions of the concept of Culture, he provides a vital philosophy for us, which Roerich sought to convey to all his contemporaries and future generations.

In one of his essays he writes: "Culture is the veneration of Light. Culture is love for man. Culture is a fragrance, a combination of life and Beauty. Culture is a synthesis of sublime and subtle achievements. Culture is the weapon of Light. Culture is salvation. Culture is the engine. Culture is the heart "[1, p.41]. The above formulas, and with precision and brevity, these definitions are precisely the formulas, are necessary to comprehend from the positions of high philology, as well as from the positions of the discoveries of modern physics in the field of subtle energies. And then "Light" will appear before us as a special state of luminous and flowing matter, enveloping all the most perfect things that we can only imagine. Let us realize that the spheres of Light are the perfection of forms called Beauty, and that they are designated for us, as yet imperfect, for the purpose of human evolution on the earth.

And then it becomes clear why "Culture is salvation" and why "Culture is the engine".

In the article "Hello to France" Roerich N.K. continues: "We are not talking about some new idealism, not about vague abstractions, but about the daily feeding of the spirit" [1, p.40]. Meaning – about daily, in one form or another, contact with the beautiful, with Beauty manifested in art, in nature, in work, in meditation, in conversations, in books, in creativity. These contacts inevitably impregnate the nature of man, his thoughts and, as a consequence, matters.

In the article "Synthesis" we read: "In previous articles on Culture, I had to call Culture veneration of the Light. As a result, we will not get away from this understanding. The cult will always remain the veneration of the Good Beginning, and the word Ur reminds us of the old oriental root, denoting Light, Fire. "And further, Nicholai Roerich reflects on the fact that he is not the only one who is "inspired by the notion of Culture," that even "prosaic definitions of dictionaries and encyclopedias" define Culture "as an act of improvement and development", mental and moral education, discipline, education, and refinement. He reminds us that it is to Francis Bacon, the English philosopher, the founder of the empirical method of cognition, that the world owes to the term "Culture" and the philosophy of Culture. And that even in the Great Encyclopedia of Ethics, "the concept of Culture rather broadly expresses all forms of a person's spiritual life – mental, religious, ethical – it is most understandable as the highest aspiration of humanity to confirm the meaning of its inner Being" [1, p.109–110].

On the need to understand the meaning of true Culture, about the introduction of its manifestations into the life not only of the aristocratic elite, but to the broadest sections of the population, Roerich tirelessly writes and speaks at every opportunity. In the article "The Strong Flame" we read: "It is up to the drawing on the brain to be repeated about the urgency of Culture. It is necessary to reiterate in all ages, in all positions, in all peoples ... Every aversion from the Beautiful, from Culture brings destruction and decay. On the contrary, every appeal to cultural construction created all the brilliant Renaissance epochs ... Culture should enter the nearest use, both huts and the palaces. In this purified thinking it becomes clear where it is most needed, inevitable and where there are only the deposits of transient waves ... Not a vague hazy occultism and mysticism, but the Light of the Great Reality shines where the enlightenment of Culture has grown" [1, p. 83].

In "The Burning of Darkness" Roerich speaks of the diversity of manifestations of Culture [1, p.35]. And in the essay "The New Era" continues: the identification of the individuality of different peoples requires various forms. But at the same time, one condition must be observed: the living conditions in the state of all its members should not only be civilized, but must also bear the signs of Culture. Otherwise, conditions will be created for replacing true Culture with pseudo-culture [1, p.27].

But what is the difference between true culture and pseudoculture, which covers its imperfections and vices with this highly spiritual, "sacred" concept in Roerich's understanding? And to this question we find the answer, looking through the article "Call of the Culture" – an appeal to one of the many organizations and societies of friends of Culture, whose members were like-minded Roerich N.K. actively helped promote his cultural projects. True Culture directs itself to a self-sacrificing knowledge that elevates consciousness. It is a noble Beauty, a feat of the spirit. It is the treasury of everything that exalts. It is the path of true human perfection, the path of true evolution. In it, there is creation, peaceful cooperation, various accumulations, tolerance, and commensurability. There is knowledge in it. It is a synthesis. It is like an indestructible Tower that rises among the complexities of modern life. It is eternal and indestructible [1, p. 35–37]. "Even an approximate understanding of the foundations of true Culture will completely change life and create unusual conditions for all brilliant discoveries that are destined for mankind," Roerich continues in his article "The New Era" [1, p.27].

Simultaneously Roerich N.K. is concerned about the danger of a widely-evolving trend in the scientific and social circles of confusing the concepts of Culture and civilization, substituting one for the other. In the essay "Synthesis" mentioned above, he writes: "Surprisingly, one has to notice that these concepts, which seem so refined by their roots, are already subject to reinterpretation and distortion. For example, until now many people believed that it is quite possible to replace the word Culture with civilization. At the same time, it is completely missed that the Latin root of the Cult itself has a very deep spiritual significance, whereas the civilization has a civil, social structure of life. It would seem quite clear that each country passes the degree of the public, i.e. Civilization, which in high synthesis creates an eternal, ineradicable concept of Culture. As we see on many examples, civilization can perish, can be completely destroyed, but Culture in ineradicable spiritual tables creates a great heritage that feeds the future young growth "[1, p.108–109].

In the article "France" Roerich continues: "It would be a mistake to substitute Culture for civilization or even progress. Civilization and progress are only separate circumstances of Culture "[1, p.40] And yet, despite all the arguments, someone believes that the presence of a starched collar or fashion dress is already a pledge of not only a lasting civilization, but, perhaps, and Culture [1, p.122].

Summarizing the multiple statements of Roerich N.K. about the fundamental differences in the concepts of culture and civilization, let us turn to the article "The Grail of Cosmic Evolution" by Shaposhnikova L.V., a well-known researcher of the Roerich family, in which the author examines the topic we identified. She writes: Culture and civilization should be considered "from the point of view of the interaction of spirit and matter, for Culture is a phenomenon of the spirit, acting according to the laws" of this particular kind of subtle energy. "And if Culture is the spirit of man's creative activity, then civilization, or simply the arrangement of a person's life in all its material,

civil aspects, is the matter of this activity. Both these activities, seemingly so closely related, have different origins and contain a different meaning for their being and purpose. The identification of civilization and culture leads to a confusion of basic concepts, to an underestimation of the spiritual factor in the history of mankind. The substitution of one concept for another, which often happens, made it possible to impose on the culture functions unusual to it, and to attribute to civilization what was not characteristic of it at all "[2, p. 288–289].

Realizing the most important significance of the material objects of Culture, as manifested forms of spiritual spheres through the creativity of the best representatives of mankind of all times and peoples, Roerich N.K. initiated the international movement for their defense and protection. In 1935, a number of countries of the Pan-American Union (established in 1889) signed a document that went down in history as the Roerich Pact. For the first time in world history, the international community, on the basis of international law, formulated the value characteristics of the objects of Culture and, as a consequence, the need for their defense and protection. Details of the rationale for the promotion and the current state of this most important international project, Roerich N.K. described in the collection "The Banner of Peace" [3].

In one of his essays (The Seal of the Century), Roerich N.K. notes well-known to everyone who studied world history and art, the historical phenomenon of the "special seal of every century", which marked human life in the most remote parts of the world. Findings of the most ancient period of the Stone Age in Europe, Egypt, America, and Asia are striking in their similarity. Like the forefathers, their creators, "thought in one way, for otherwise they could not have put together the same forms and applied the same technique in all its features." This phenomenon is noted among the findings of the Bronze Age, both in the Romanesque style and in the Gothic. And the Renaissance ruled with "the multicolour of its forms" "not only Christian, but also Muslim and other worlds" [1, p.105].

Especially expressive, this phenomenon manifested itself in the spaces of Eurasia due to the great movements of peoples. "Great migration of peoples is not an accident. There can be no chance in the world of permanent phenomena. This feature is tempered by the most living forces of peoples. In contact with new neighbors, consciousness expands, and forms of new races are forged. Therefore, living mobility is one of the signs of wisdom. " And further: "In the depths of Asia – this cradle of spiritual and creative movements – in ancient times, movement was seen as the completion of education ... In the same remote regions, a gift with a book or sacred objects is considered the highest sign of a noble spirit. Great immigrants carried away such wonderful covenants and along the way created great styles of art and life "[1, p.47–48].

Signs of the unified roots of Eurasian Culture in a variety were noted during the famous Central Asian expedition of Academician Roerich N.K. He wrote

down in his travel diaries about them, and reflections associated with them [4, 5].

The search for the sources that determine the cultural unity of nomadic Central Asia became the leading direction of the scientific activity of Yuri Nikolaevich Roerich, a talented linguist and orientalist, the eldest son of Roerich N.K. In the well-known article "Cultural Unity of Asia" he writes about the main conductor of this unity, which had been formed in the period until the 10th century AD. – Buddhism. "It is Buddhism, from its very inception, that stepped over national and political obstacles and was the first to preach the unity of mankind, regardless of nationality. In many countries, where Buddhism penetrated at the time, it gave way to other religions, and its very name was forgotten, but its cultural heritage was preserved, although often in a new vestment "[6, p. 20].

And in his fundamental work "The History of Central Asia" Yuri Nikolayevich for the first time in historical studies considered the space of Central Asia as a single natural, cultural and historical whole in the context of world history, and cultural unity as the most important factor in the development of the region and the historical integration of the world [7].

Summarizing the summary of the concept of Culture in the works of Roerich N.K. and Roerich Y.N., father and son, scientists who made an invaluable contribution to the development of modern science, we note the following:

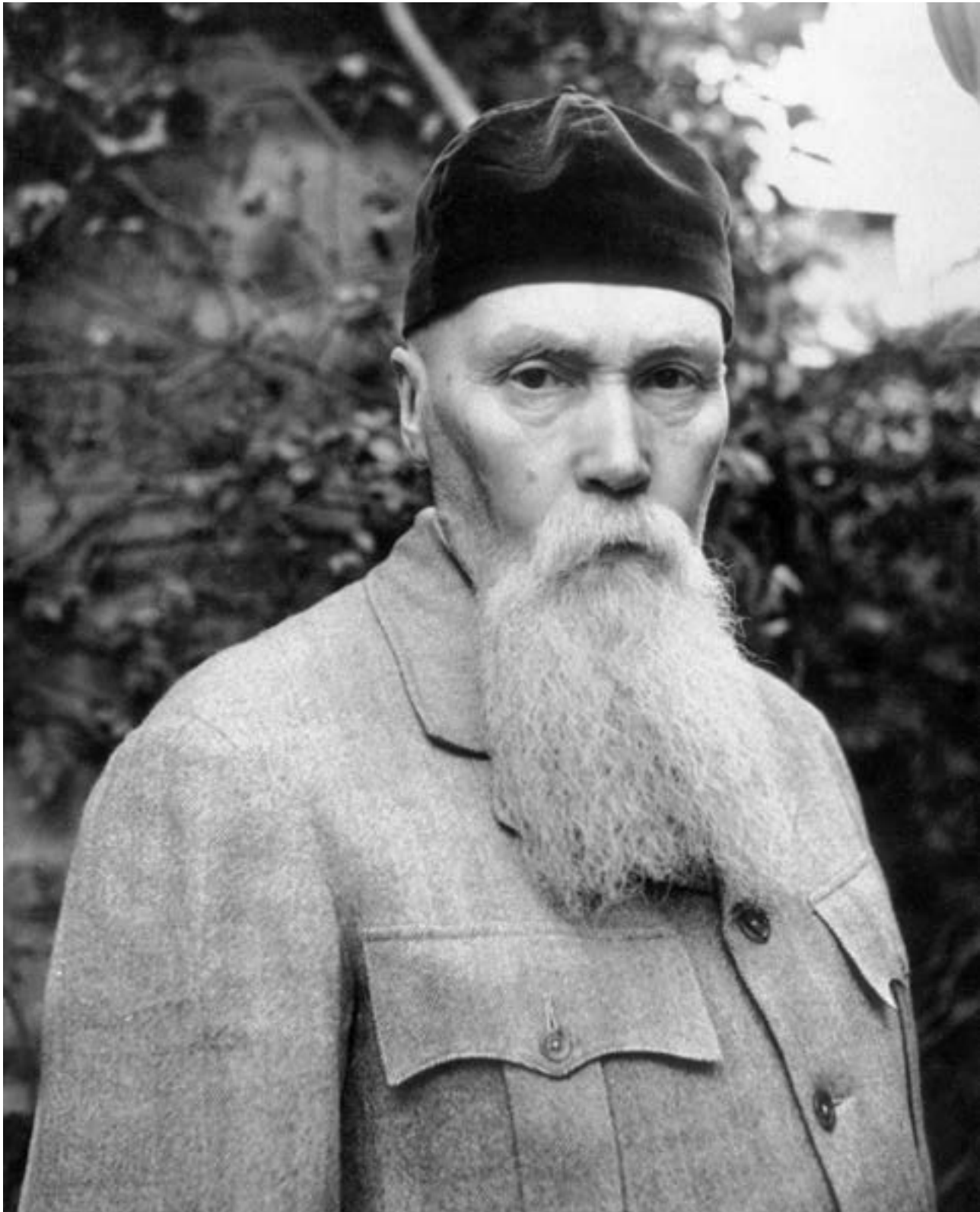
1. Culture is a spiritual component of society, has energy, and therefore indestructible nature. It contains the highest ideals and the guiding vector of the evolution of the development of mankind.
2. All historical and modern material objects and objects of Culture are carriers of cultural ideas, in contact with which the consciousnesses of generations of mankind have been enriched, the process of their upbringing has been happening and is still happening.
3. In connection with this, all material objects and the phenomena of Culture acquire a particularly significant social status, they are fundamentally important for the stable existence and development of society.
4. Culture is important state-forming, unites ethnic groups, nationalities, religions in a variety of manifestations and aspirations to higher ideals.
5. In connection with the special evolutionary role of Culture, the process of counteraction against anti-evolutionary forces is inevitable, expressed in the destruction of its material objects, in the substitution of the true Culture with anticulture, including not only in the past centuries, but also in modern history.
6. Therefore, the recognition of the role and strategic importance of Culture in the organization of the process of stable development of any state is of decisive importance for the advanced part of society.

7. It can be stated with certainty that it is Culture that is the backbone, forming socio-political factors of stable development of both Kazakhstan and other states.

Sources:

1. Roerich N. Culture and civilization. Series "The Little Roerich Library" // International Center of the Roerichs. – M., 1994.
2. Shaposhnikova L.V. "Wisdom of the ages." Series "The Roerich's Popular Scientific Library" // International Center of the Roerichs. – M, 1996.
3. Banner of the World: Collection (Series "The Great Roerich Library") // International Center of the Roerichs. – M., 2005.
4. Roerich N.K. Altai – the Himalayas. Travel diary. – Riga, 1992.
5. Roerich N.K. The Heart of Asia. – Almaty, 2007.
6. Roerich Y.N. Tibet and Central Asia: Articles, lectures, translations. – Samara, 1999.
7. Roerich Y.N. History of Central Asia. In 3 volumes // International Center of the Roerichs. – M., 2004 (2007, 2009).

The article was published in the collection of materials of the international scientific and practical conference "Integration of the Culture of Kazakhstan into the World Cultural Space: Dynamics and Vectors", Almaty, 2013.

Nicholas Roerich

ROERICH N.K.

A BIOGRAPHICAL SKETCH

Nicholas Roerich was born on October 9, 1874 in St. Petersburg in the family of the famous notary Konstantin Fedorovich Roerich.

From his youth he was attracted by painting, archeology, history and culture of the East.

After graduating from the gymnasium of Karl May in 1893, Nicholas Roerich entered the Faculty of St. Petersburg University (graduated in 1898) and, at the same time, the Imperial Academy of Arts. Where, since 1895, he is engaged in the studio of the famous Arkhip Ivanovich Kuindzhi. During these years he closely communicates with famous cultural figures of that time – Stasov V.V., Repin I.E., Rimsky-Korsakov N.A., Grigorovich D.V., Diaghilev S.P.

In 1897, Roerich N.K. graduated from the Petersburg Academy of Arts and his thesis work picture "The Gonets" was acquired by the famous collector of works of Russian art, Tretyakov P.M.

At the age of 24, Nicholas Konstantinovich already became an assistant of the director of the Museum of the Imperial Society for the Encouragement of Arts and at the same time an assistant of the editor of the art magazine "World of Art".

In 1899 he met Shaposhnikova Elena Ivanovna, who became a faithful companion and spiritual companion for him. In life they will go hand in hand, creatively and spiritually complementing each other. Elena Ivanovna will share all the aspirations and beginnings of Nicholas Konstantinovich. In 1902, they will have a son, Yuri, a future Oriental scholar, and in 1904 - Svyatoslav, who will choose the same path as his father. Roerich called Elena Ivanovna an "inspirer" and a "friend".

In 1903–1904, Roerich N.K. and his wife make a trip to the ancient cities of Russia. They visited more than 40 cities, famous for their ancient monuments. The purpose of this "journey through the old days" was to study the roots of the Russian culture. The result of the trip was not only a large series of paintings by the artist, but also articles by Roerich N.K., in which he was one of the first to raise the question of the enormous artistic value of Old Russian icon painting and architecture.

By the same period, the artist's works on the subject of Christianity, had been executed in the form of murals and sketches of mosaics for Russian churches.

Helena Roerich (1900s)

The many-sided talent of Nicholas Roerich was clearly manifested in his works for theatrical productions. During the famous "Russian Seasons" Diaghilev S.P. in the design of Roerich N.K. showed "Polovtsian Dances" from "Prince Igor" by Borodin A.P., "The Pskovite" by Rimsky-Korsakov N.A., ballet "The Spring of the Sacred" to the music of Stravinsky I.F.

Acquaintance with the philosophical thought of the East was also reflected in the works of Roerich N.K. From the middle of the 1900s, the theme of India and the East already increasingly sounds in his canvases and in literary works.

In May 1917, due to a serious lung disease, Roerich N.K., at the insistence of doctors along with his family, he moves to Finland (Serdobol), on the shores of Lake Ladoga. After the revolutionary events of 1917, Finland closed the borders with Russia and Roerich N.K. and his family were cut off from their homeland.

In 1919, after receiving an invitation from Sweden, Nicholas Konstantinovich went to exhibitions around the Scandinavian countries, and in the autumn of that year he accepted the invitation of Diaghilev S.P. to put Russian operas to the music of Mussorgsky M.P. and Borodin A.P. in London and travels with his family to England.

In 1920, Roerich N.K. comes with an offer from the director of the Chicago Institute of Arts to organize a large exhibition tour of 30 US cities. Nicholas Konstantinovich accepts this invitation and leaves London with his family.

In America, Roerich N.K. launched wide cultural and educational activities. In November 1921, the Master Institute of United Arts opens in New York, the main purpose of the Institute was the rapprochement of peoples through culture and art. At the same time, the association of artists "Sor Ardens" ("Burning Hearts") was founded in Chicago, and in 1922 – the International Cultural Center "Corona Mundi" ("The Crown of Peace"). In November 1923, the New York Museum of Nicholas Roerich opened its doors, containing a rich collection of paintings by the artist, donated to the American people. Roerich' founded institutions have become major centers of culture in America, bringing together many prominent artists.

Then, in 1923, the cherished dream of the master comes true – on December 2 he and his family arrive in India. Here begins the preparation for the most important journey in the life of the great artist – an expedition to hard-to-reach areas of Central Asia. These areas have long attracted the attention of Roerich not only as an artist, but also as a scientist, who was interested in a number of problems related to the world migrations of ancient peoples and the search for a common source of Eurasian cultures.

The most complicated route of the expedition passed through Sikkim, Kashmir, Ladak, China (Xinjiang), along the river Irtysh through Kazakhstan, a short visit to Moscow and further – Altai, Mongolia, Tibet, unexplored areas of the Transhimalayas. The significance and results of this unique expedition are still not appreciated by modern geography. And meanwhile, having realized the

Helena Roerich (30s)

dream of Przhevalsky and Kozlov, the expedition of Nicholas Roerich was a triumph of Russian studies in Central Asia. Due to the uniqueness of the route and the collected materials, it can rightfully claim a special place among the largest expeditions of the 20th century. The journey continued from 1923 to 1928. Dozens of new mountain peaks and passes were marked on the maps, archaeological monuments were discovered, and rare manuscripts were found. A huge scientific material was collected, hundreds of paintings were written on which the artist captured the faces of a mysterious, then little-known, Asia. Based on the materials of diary entries, the books "Altai-Himalaya" and "The Heart of Asia" were published.

Upon termination of the expedition in July 1928 Roerich N.K. founded the Himalayan Institute of Scientific Research "Urusvati", which in Sanskrit means "Light of the Morning Star". In the same place, in India, in the Kulu valley, Nicholas Konstantinovich and his family settled.

"Urusvati" cooperated with many scientific centers in Europe, America and India. Medical, zoological, botanic, biochemical laboratories worked at the Institute. The duties of the director were performed by the eldest son Yury Roerich, a brilliant historian, orientalist and linguist.

In 1934–1935, Nicholas Roerich led an expedition to Inner Mongolia, Manchuria and China, organized by the US Department of Agriculture to study drought-resistant plants. At this time, the president of the New York Museum of Nicholas Roerich and his confidant, American businessman Luis Horsh, forging documents and slandering Nicholas Konstantinovich, illegally seizes a stake in the shares belonging to the Museum and declares himself its owner. He secretly exports paintings, some of which he keeps to himself. Most of the paintings were put under the hammer and still decorate private collections of American collectors. After a while, the remaining loyal to Roerich staff acquired a new room for the Museum and bought back a large part of the paintings. That is how the modern New York Roerich Museum was founded.

Anticipating the threat of a large-scale war in Europe and future disasters, Roerich N.K. initiates the creation of an international treaty on the protection of cultural property during wars and in peacetime, conducts active public activities to establish the priorities of culture before civilization, proclaims culture as the most important human value. The treaty was signed in 1935 in Washington by the countries of the Pan-American Union and went down in history as the Roerich Pact.

Along with the Pact, Nicholas Konstantinovich offers the distinctive sign for cultural objects – the Banner of Peace, and a peculiar Red Cross of Culture.

"The pact for the protection of cultural treasures is not needed only as an official body, but as an educational law that from the first school days will educate the younger generation with noble ideas about preserving the true values of all mankind," Roerich wrote. His cultural initiative was supported in the broadest circles of the world community. The idea of the artist was welcomed by Romain Rolland, Bernard Shaw, Rabindranath Tagore, and Albert Einstein.

Nicholas Roerich with his sons

In 1954, the Roerich Pact was the basis of the Hague Convention for the Protection of Cultural Property. And the Banner of Peace, which declares all the treasures of culture untouchable, is becoming more and more famous and fluttering over many cultural and educational institutions on our planet.

From the first days of World War II, Nicholas Roerich uses every opportunity to help the Motherland, even being away from it. Together with his younger son, Roerich S.N. he organizes exhibitions and sales of paintings by Roerich, and transfers all the proceeds to the Red Army fund. Numerous articles are written in newspapers, radio broadcasts in support of the Soviet people are held. In the public activities of Roerich in these years there is not a single note of despondency or confusion. Even in the most critical days of the war – only the confidence in the victory of the Soviet people over fascism. The artist creates a number of winning pictures that claim victory - "Prince Igor", "Alexander Nevsky", "Partisans", "Victory" and several others.

Essays and letters of Nicholas Konstantinovich during this period especially call for human unity and commonwealth. The most important thing, as Roerich N.K. states, is in us, in the strength of our spirit, in our inner culture, the basis of which is kindness, the desire for knowledge and the worship of Beauty. The words Beauty and Culture he always wrote with a capital letter, emphasizing the special spiritual meaning of these concepts.

Wide scientific, cultural, peacemaking and social activities Roerich N.K. gained wide world recognition. More than a hundred institutes, academies, scientific corporations, cultural institutions have elected him as their honorary and active member. With great respect for the artist and in India itself – famous Indian philosophers, scientists, writers, public figures, leaders of the country were personally acquainted with Nicholas Konstantinovich. Simple Indians esteemed him as a great sage.

Living many years away from the Motherland Roerich N.K., however, was always a patriot and did not abandon the idea of returning. Immediately after the war, the artist requested a visa to enter the Soviet Union. But his intentions were not to be realized – in the midst of preparations, on December 13, 1947, he passed away, without knowing that he had been refused a visa ...

According to the customs of India, his body was cremated. In place of the funeral pyre, a large rectangular stone was erected on which the following inscription was made: "On December 15, 1947, the body of Maharishi Nicholas Roerich, the great Russian friend of India, was sacrificed here. Let there be peace."

Roerich N.K. entered the history of the XX century as a humanist, an enlightener, and a fighter for peace. He belongs to a galaxy of outstanding figures of world culture who lived and worked for the better future of mankind.

PICTURES BY ROERICH N.K.
IN THE COLLECTION OF THE STATE MUSEUM
OF ARTS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
named after Abylkhan Kasteev

Syrlybaeva Galina,

Head of the center on the study of classical foreign art in the State Museum of Arts named after A. Kasteev

There are four works of the great artist in the collection of the museum. They were performed in the early period of creativity – from the early 1900s to the middle of the 1910s, in the so-called "Russian period", before the artist's departure abroad in 1918.

All the works of Nicholas Roerich from the SMA collection were participants of the International exhibition project "Roerich's Century", and were exhibited in St. Petersburg in 2010 and published in the catalog.

Sinister

Analyzing the enormous creative legacy of Nicholas Roerich, some of its features are clearly visible. In particular, love and interest in certain topics that did not disappear with time. That is what happened with the plot of the picture "Sinister". The artist gradually approached this topic: in different years he wrote sketches of crows, stones, overgrown with moss. There were attempts and a compositional solution of the plot, which developed in the direction of its laconism and greater expressiveness. In 1901, the idea was realized in a sketch, located in the museum of Kazakhstan. The final version is in the collection of the State Russian Museum in St. Petersburg. The painting entered the cycle of works on Ancient Rus – "The Beginning of Rus. The Slavs" and was shown at the exhibition after the return of the artist from Paris, where he briefly studied at the Academy of Cormon.

The sketch from the Kazakhstan museum is much inferior in size to the finished version of the plot. In it, the basic color relationships and the composite structure of the canvas have already been found. On the darkened, preparing for the night, seashore, which is separated from the water space by a thin strip of yellowish foam surf, on gloomy boulders sit, ruffled, black birds, the silhouettes of which hardly differ in the approaching darkness. The dominant silence is broken by one of the birds, which, arching its neck in a guttural lonely cry, opened its hooked beak. As it often happens, the idea is expressed more clearly in the sketch. The lack of free space around the center of the composition concentrates the viewer's attention on the birds, immediately identifying the main bearers of the emotional state of the future work. In the

canvas of the Russian Museum, the horizontal extent of the canvas is increased. The image of the sea shore leads the viewer's sight into an endless distance with green hills, which causes a greater sense of desertedness, abandonment and loneliness. This method enhances the epic sound of the landscape. In the "Kazakh" sketch, the emphasis is made more on the sensation, foreboding, anxious anticipation, the symbolic-mystical beginning prevails. Crows and stones are shown large, as close as possible to the viewer, so much sense of reality of proportions is disturbed. Birds are perceived by giant black creatures. The symbolism of crows, like prophetic birds, predicting sinister events, correlates with the stern, greedy for paints, the nature of the north. To some extent, the artist goes beyond the narrowly national Russian landscape, giving the image a more philosophical, universal meaning.

A separate page, and not even a page, but a whole chapter in the work of Nicholas Roerich is dedicated to his work for a musical theater. The artist addressed the performance of Borodin A.P. "Prince Igor" twice. The first series of scenery was prepared for the Chatelet Theater in Paris in 1909 during the "Russian season". But, unfortunately, sketches of costumes and scenery were used only for Polovtsian dances. So there were variants of "Polovtsian Mill", against which the dance action unfolded. The second performance was carried out already in 1914 at the London Theater "Covent Garden". All the numerous sketches on the theme of the Polovtsian camp are common – a huge high sky occupying most of the cardboard, the boundless expanse of the steppe and yurts of nomads, reminiscent of space alien ships, landing in this endless space.

Polovtsian Mill

The sketch of the same content entered the collection of the Kazakh museum undated, but, according to the worker of the State Russian Museum Yakovleva E., the time of its creation is related to the second performance in London. And therefore dates back to 1914. This we can agree with. When comparing it with the famous scenery of 1908–1909, the difference is obvious – both in a picturesque way, and in details, and in the compositional arrangement of yurts. Two worlds - the sleeping steppe and the sky, plunged into the night, are separated by a strip of flickering light, presaging the birth of a new day. The horizontal extent of these two elements is opposed by the vertical peak of the guards, the poles with pommels of horse skulls flanking the composition on the left and right, the eroded vertical columns of smoke rising above the yurts. In the dark, the guards' figures froze, like the steppe Scythian stone statues. In the dominant greenish, olive color combinations, the bright insets of the terracotta sides of the yurts, illuminated by a young moon, and the silver of the water surface of the river in the distance, invade.

Appealing to engraving is not so common in Roerich's works, therefore, the more valuable are the lithographs from the Kazakh assembly. One of these lithographs is "Meheski – the lunar people" (1915). There is a similar print and watercolor on the same subject in the SRM. The composition of lithography

Meheski – the lunar people

almost completely repeats the scenic version of the plot, which is located in the Pushkin Museum of the Republic of Tatarstan (1915), with the exception of the image of the tower house in the foreground. In the engraving it is represented by a two-tiered one, in the picture – only the top floor, on the roof of which there are two people sitting in prayerful poses. In the engraving the city landscape is deserted. Apparently, this was the reason why the sheet was called "Meheski – the Lunar City" when it was being submitted in a museum. At the heart of the story is a beautiful story about the existence of the Tibetan tribe Meheski, which worshiped the Moon. Representatives of these people considered themselves emigrants from the Moon. During the full moon, obedient to the call of a distant, but so attractive, homeland, they went out onto the roofs of the houses and prayed to the night luminary. They did not leave the dream that someday a miracle would happen: a ladder would appear, and they would return to their homes. In lithography, unlike a pictorial canvas, the story line becomes secondary. The emphasis is on the landscape, including the unusual architecture of the ancient city.

A decade will pass and the paintings of Roerich will have similar images of real Tibetan monasteries and cities seen by the artist during his journey through the Himalayas.

Shaposhnikova L.V., who repeated the route of the Himalayan expedition of the artist-scientist in her book "The Great Journey" (M., 1999), will describe her impressions upon arrival in the city of Le: "Above the city and the surrounding mountains stood the moon, and in her light twinkled blue snow on the broken lines of the Ladakh range. The walls of the fallen asleep fortresses and massive watchtowers shone with silvery light. The lunar wind swung the garlands of colored flags over the tops of the rocks and walked along narrow streets along which houses-cubes with flat roofs stood. One of them was climbed by a man in a purple hat-cylinder, wrapping himself into a robe, he began to gaze steadfastly at the bluish moon hanging over the city. He was standing for a long time, attracted by its strange magic light, motionless, as if carved out of stone, and apparently reminded me of somebody. I remembered a canvas of Roerich, which depicts a strange city, strikingly similar to the one I saw on the screen-window. The same houses, built of stone blocks, the same narrow streets, the same arched passages in massive walls. Roerich painted a picture in Russia in 1915 and called it "Meheski – the lunar people". "The ruins of gigantic castles pale in front of this picturesque pile," the artist wrote, "Who ascended among the cup of colored mountains? Where did we meet such high roof terraces? Where did we go on such ruined alleys? It was in the picture "Meheski – the lunar people". Yes, these are the very towers. "This coincidence had a secret of not only the city of Le, but of the artist himself"

As is often the case with Roerich, the greater part of the sheet is occupied by a huge sky with swirling baroque clouds that parted, revealing a full bright moon, transforming everything around with its light. The moon has its own color – the color of pure white paper.

The artist leaves it without paint. The principle of contrast is present here. Light, dynamic top of the sheet, filled with whimsical forms of weightless clouds and the bottom one – static, with a squat, rough architecture, standing on the ground. Archaic architectural forms only outline the movement from the bottom up, but flat roofs interrupt it. In the foreground is an unusual house-tower. The dark opening of the arched form indicates the entrance, two round windows on the top floor, like two magic eyes, make the architecture "alive", "observing" the surroundings.

The singularity of the plot is realized in a peculiar color solution of the sheet: the sky and shadows of dark green color of different intensity, clouds and the walls of houses illuminated by the moon are dark pink.

In the second lithograph from the Kazakhstani collection – "The Giantess Krimgerd" (1915), the artist depicts the sea bay, whose beaches are quaintly cut by sea waves. The water surface is "decorated" with a lot of island stones. In the center is a huge stone resembling a giant female figure, part of which is hidden under water.

Many of Roerich's works were based on the material of ancient folk legends and cults, ancient legends, and folk epics. The plot of lithography is borrowed from the "Elder Edda" – a monument of ancient Icelandic epic poetry. Giants, according to the epic, belong to the world of the underground, and the light of the rising sun turns them into stone. Due to the malicious intent of enemies, the giantess did not notice the first morning rays and turned into a stone forever. Dynamics and static compete in this lithography: monumentality, the outer calmness of the giantess and the fussiness of the shallow ripples of the coastal waves, people in the boat. The sheet is done in a cold greenish-blue color.

The Giantess Krimgerd

The Article of Syrlybaeva G. with an insignificant reduction was published in the republican illustrated magazine "NOMAD. KAZAKHSTAN", № 2, 2010, pp. 8–14.

CATALOG

S. Roerich

Portrait of Nicholas Roerich

1937, canvas, tempera
137.5 x 122 cm

N. Roerich

«Song of the Morning» decorative panel «Dreams of Wisdom» series

1920, canvas, tempera
92½ × 48 in

The suite "Dreams of Wisdom" was written by the artist in the summer of 1920, just when Rabindranath Tagore came to visit the Roerichs. The work "Song of the morning" by Nicholas Roerich was inspired by a very expressive miniature "Naika (heroine) and deer" of the melodic genre of Todi-Ragini, which conveys the yearning for the Beloved in the language of picturesque images, and symbolizes the aspiration of the soul to God in the highest aspect.

All the living sings their song – the mountain stream and the month, "the strings of distant worlds sound" and "the unknown singer" "fills the heart with hope."

"An unfamiliar man settled near our garden. Every morning he plays the harp and sings his song. We sometimes think that he repeats the song, but the stranger's song is always new ... "

Roerich N.

Usually Todi-Ragini is performed at night, but apparently, only the idea was important to Nicholas Roerich, and we do not see the heroine's sad look (as in miniature), on the contrary, her gaze glows with joy and tenderness, she seems to play with the deer, and does not share sadness. The artist draws the heroine in a bright red dress, taller, and also makes her bend more graceful towards the deer. A peacock sits on the cornice of the house – a frequent hero of Indian miniatures. Far away, as in miniature, there are floating rain clouds, foreshadowing the monsoon. However, some of them are illuminated by the rays of the rising sun, they are more relief, and unlike the miniature, they do not look threatening with immediate and heavy rain. Instead of the withered fields depicted in the miniature, we see in the background a landscape reminiscent of Karelia – a cold blue-gray lake, reflecting the unoccupied piece of the sky, and the blue-green hills, rich in vegetation.

"Every morning we rejoice in the sun. And the spring wind repeats its blows ... "

Roerich N.

N. Roerich

«Song of the Waterfall» decorative panel «Dreams of Wisdom» series

1920, canvas, tempera
92½ × 48 in

The monumental work from the suite "Dreams of Wisdom" is dedicated to India and is richly decorated with textured elements resembling fabric – velvet hills, in stripes combined with a pattern on clothes and ornaments in the hairstyle of the heroine with lotuses, patterned rocks and clouds, similar to the theatrical curtain, multicolored Mountains and streams of flow. The artist consciously uses traditional iconography, rightly believing that the image of the Indian character can be taken only in India. In the essay "The Joy of Art," he argues that one must take only primary sources, and not alter in their own way" a peculiar expression of antiquity."

The primary source of the heroine of the work was the image of the companion of the Padmapani Bodhisattva (Avalokiteshvara) of the 5th century, in which some researchers see his female hypostasis. She also appears as Tara. The goddess or a person of royal blood in the crown, draped on the hips in a light fabric, hiding her legs to the ankles, decorated with bracelets, necklaces and bandages, she stands in the tribune pose on the left hand of the Bodhisattva. The graceful slope of her figure repeats Padmapani's pose. In the right hand each of them holds a lotus flower, which, among other things, symbolizes the creative powers of the universe.

In the "Song of the Flow", Roerich N., along with the image of the heroine of Indian painting, uses stylization for Far Eastern painting, creating a landscape reminiscent of the scrolls with the bodhisattva Kuan-yin (Kannon-yap.) on the Potalak mountain among the waterfalls and streams. Perhaps the artist saw in the image from Ajanta a parallel with the image of Kuan-yin, especially since this is the Chinese equivalent of the Bodhisattva Avalokiteshvara.

Back in 1906, creating the first image of the Queen of Heaven, Roerich wrote it not as Mary, the mother of Jesus, but as a generalized female deity of planetary scale. This suggests that in the paintings "Song of the morning" and "Song of the Flow" the artist begins to comprehend the image of the divine femininity in the theosophical spirit, on the way to his "Mother of the World." This assumption can be supported by the fact that it was during this period that Nicholas Roerich entered the Theosophical Society and began to become actively acquainted with Theosophy and Theosophists.

N. Roerich

Tidings of the Eagle

1927, panel, tempera, oil
12½ × 16¼ in

In Buddhism, the eagle is considered as the saddle bird of the Buddha Amoghasiddhi. The eagle, as a garuda, symbolized the mind, walking the road of enlightenment. In many cultures the eagle appears as a messenger, and in the work of N.K. And E.I. Roerich Eagle is a symbol of the onset of a new era of Maitreya, which later Nicholas Roerich reflected in the picture "Teacher's Order." Perhaps the sight of Buddhist caves, among which eagles and vultures flew, suggested the artist the plot of the picture.

"On the mountain roads to Khotan we saw several caves, once serving as the abodes of Buddhist hermits. Their dark holes sometimes stood on steep rocks so that there was no approach to them. With earthquakes and landslides, all steps disappeared, and now these caches have remained in the air, sharing their secrets only with eagles and vultures."

Roerich N. Remainings

In the picture we see one of the teachers of the Gelug school, possibly Atisha or Zong-Kapu, sitting in meditation with the cup.

N. Roerich

«Snegurochka and Lel» costume design for Rimsky-Korsakov's opera «Snegurochka»

For Chicago Opera Company production, 1922

1921, cardboard, tempera
20½ × 12¼ in

Working on the new performance of "The Snow Maiden" in 1921, Nicholas Roerich painted the images of Snow Maiden and Lel more adept than before, but still filled with Slavic symbols. So, the Snow Maiden no longer resembles a fairy-tale character, but more like a peasant girl. And the features of the face of Lel, whose image is based on the iconography of Krishna Venugopal (playing the flute), clearly speak of his oriental origin.

In the essay "Clothing of Spirit," the artist writes: "The legendary fairy tale Snow Maiden shows a part of the true Russia in its beauty." Ostrovsky, a realist playwright, only once in his life gave inspiration to the tale. Rimsky-Korsakov gave the "Snow Maiden" a young supply of strength. The legend is convincing with its true epic, all elements of influences on Russia are seen in the Snow Maiden.

And the time of the fairy tale – the poetic time of the Slavs who worshiped the forces of nature – gives a bright atmosphere of jubilation by nature. We have the elements of the East: ... The type of the legendary shepherd Lel, so close to the appearance of Hindu Krishna. And finally, we have elements of the North. Elements of forest spells. The kingdom of the shaman: frost, goblins, Snow Maiden ... All the details of architecture and the whole Russian life determine the details of the costume, in the case of universal cooperation, the meaning of the universe is also composed".

N. Roerich

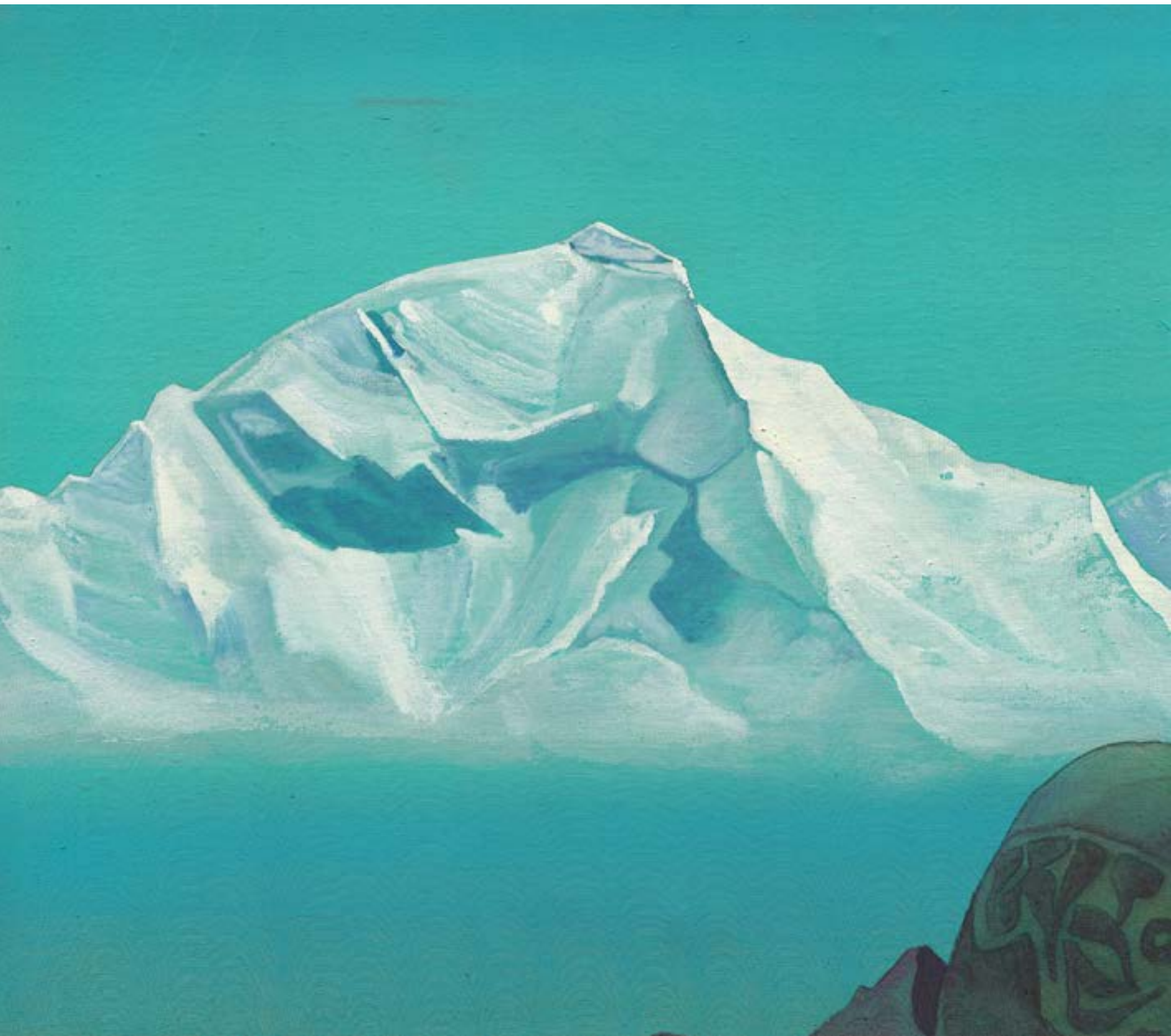
The Host of Gesar Khan

1931, canvas, tempera

36 × 54 in

"Alexandra David-Nil, who visited Tibet several times, mentions the myth about Geser-khan, whose legendary person stands next to Rigden-Japo and is closely connected with him. In the article "The arrival of the Northern hero", Madame David-Nile says: "Gesar Khan is a hero, a new incarnation of which will occur in northern Shambhala. There he will unite his followers and leaders who accompanied him in a past life. They will all also be embodied in Shambhala, where they will be attracted by the mysterious power of their Lord or those mysterious voices that are heard only by the dedicated." Lord Gesar Khan comes with an invincible army to destroy evil and establish justice and prosperity throughout the earth. In Tibet, we were convinced how widespread these traditions are. We were told about the palace of Gesar Khan in Kham, where the swords of his army are gathered, serving as beams of this castle. The arrow is the sign of Gesar Khan. The arrow is a bolt of lightning, and the arrowheads found in the fields are generally considered to be a hardened thunderbolt. War is declared as a boom, and one day we saw a mobilization caused by an arrow wrapped in red silk. In Lech, the capital of Ladakh, considered the birthplace of Gesar Khan, there are many legends about him and about Shambhala, sing songs and legends about the hero and his wife Brugume. High on the rocks you can notice a white spot, and you will be told that this is the door leading to the castle of Gesar Khan. On another rock you will find an image of a huge lion dedicated to the same hero."

Roerich N. Holy Land

N. Roerich

Path to Kailas
«Holy Mountains» series

1933, canvas, tempera
18¼ × 31 in

"In the solemn greatness of the Himalayas the source, which gave precious teaching to all nations is hidden. In each country they speak of it in their own way, like the Sacred Land, or the Abode of Wisdom. And India, the birthplace of the Blessed One, knows about the ancient Rishis who strengthened their spirit among these amazing places ... In the holy caves of Kailas – the threshold of miracles. The popular wisdom, which connects all the high spiritual teachings and achievements with the influence of the Himalayas, gave these heights the most sonorous and poetic names: "Kanchenjunga" (Five treasures of great snows); "Jomo-kangkar" (Queen of white snows), known as Everest; "Jo-mo Lha-ri" (Divine top of the queen); "Kang Rinpoche" (Precious Snow), known as Kailas; "Nochen Kang Zang" (Blessed Snow Dev); "Gon-pori" (Top of the Patron). People, inspired by all the heroic and beautiful, gave them such sonorous names. From the Pamirs to Lhasa, from Kunlun to Brahmaputra, you will hear legends about the Himalayas".

Roerich N. Holy Land

N. Roerich

Padma Sambhava
«Banners of the East» series

1924, canvas, tempera

29 × 46 in

"Twelve hundred years after Buddha, the teacher Padma Sambhava brought the teachings of the Blessed One to earthly ways. Padma Sambhava did not die, but left to teach new countries. Without his departure, the world would be in danger."

"In the cave of Kandro Sampo, near Tashiding, Padma Sambhava himself lived near the hot springs And now in the cave there is an image of Padma Sambhava, and behind it there is a stone door. They know that the Teacher hid the sacred secrets behind the door for the future, but they have not yet arrived".

Roerich N. Altai-Himalayas

During a trip to the monasteries of Sikkim, the Roerichs could visit the Khadro Sangphug cave, in which Padmasambhava and his wife meditated. There are hot springs around the cave, they arose after Guru Rinpoche defeated the Rakshasi, who lives in this cave. It is also claimed that Padmasambhava hid in the cave a torm (sacred texts and statues) that will be found when their time comes.

In Sikkim, Nikolai Konstantinovich met a rare thangka "The Acts of Padmasambhava", and the Roerichs decided to purchase it. The painting is written in a technique close to Tibetan painting in style and color. The image of Guru Rinpoche is also canonical. However, the landscape of the picture in such details as the waterfall, springs and mountains, corresponds to the vicinity of the cave Khandro Sangpug. The artist painted the scene of Master's conversation with a gigantic mountain spirit written on a thangka.

"A certain giant decided to build a passage to Tibet and tried to penetrate the Holy Land. Then the Blessed Teacher rose up, rose tall and struck the defiant intruder. So the giant was destroyed".

Roerich N.K. Altai-Himalayas

N. Roerich

The Dead City

1918, panel, oil
17½ × 26½ in

A work continuing the topic of "The City of the Doomed," written in 1914 in anticipation of the impending war. Here we see the disaster taking place. And if in the picture of 1914, with all the "doom" there is still at least a small hope, shown by the white color of the city, which looks alive, the blue color of the sky and water in the night yet to come, then in the "The Dead City" we see the already ruined city, with deadly green gleams in a bleakly black night. In the light of a lonely burning star, a fiery serpent, resembling the embers of a burning fire, in a predatory rush, gripped the ring with a dead hail – a symbol of the insanity of wars against the backdrop of a decline in morals and culture that destroy all the living things.

N. Roerich

Shambale Daik

1931, canvas, tempera
36 × 49¾ in

"Shamballa knows everything. But the secrets of Shambhala are well guarded. "Lama, how are the secrets of Shambhala guarded?" – They say that many employees of Shambhala, many messengers hurry around the world. – How can they keep the secrets entrusted to them? – Great Mystery Holders closely monitor those to whom they entrusted their work and gave high orders to. If an unexpected misfortune happens to them, they will be immediately helped. And the trusted treasure will be guarded ... When it is said that the shortest way is through Shambhala. Through Kalachakra. This means that perfection is not an unattainable ideal, but that with a sincere and zealous aspiration it can be achieved here, on this very earth and in this same incarnation. This is the Teaching of Shambhala. Truly, everyone can join it. Verily, everyone can hear the sounding word of Kalagia! But in order to achieve this, a person must fully devote himself to creative work".

Roerich N. Shining Shamballa

N. Roerich

The Tablets of the Commandments

1931, canvas, tempera
31¾ × 49 in

The work is written according to the records from the Hierarchy book. Agni Yoga. "Time is very majestic!" Remember, while Moses spoke the tablets on the mountain, the people below were mad. But the body of lawlessness was destroyed before the Covenant of the Supreme!" "Who will appreciate the secret quality of the saliva of the Savior or the laying on of the hands of Moses? People are not accustomed to evaluating a fiery heart". On the one hand, the artist depicted a realistic landscape of the Himalayas, however, there are some elements of iconography in the image of Mount Sinai – "corrugated" rocks that we can see on old icons and frescoes. The very image of Moses resembles his image from the frescoes of the Renaissance, in particular, the Sistine Chapel.

N. Roerich

Tibet. Himalayas

1936, cardboard, tempera
12 × 18 in

Many Himalayan etudes of Roerich N.K. in 1936 were painted in warm colors, in combinations of shades of lilac and ocher, including this work - gompa buildings, colored with sunset colors, against the background of a snowy ridge in gentle tones. "The colors are beautiful! Behind are the white giants, and it is strange to understand that we descended from them. To the left - there are many peaked snow heights and yellow hills ... purple and velvet-brown rocks".

N. Roerich. Altai-Himalayas

"Let's remember that the Tibetan conquests reached Kashgar and Kukulnor. Recall that the Dalai Lama the Fifth, rightly called the Great, gave the country a significant flowering and crowned it with Potala, which still remains, so to speak, the only building in Tibet. We will not forget that a whole series of Tashi-lam has left educational monuments and it is the Tashi-lama that are united by the concept of Shambhala. Temporary gloom will pass, and those who once knew how to build eagle nests on the mountain peaks, they will again remember the glorious days of the former Tibet and find their solution in modern times".

Roerich N. Heart of Asia

N. Roerich

Mountain Pass. Storm

1936, cardboard, tempera
12 × 18 in

"Karakorum. Everything froze again. The morning began with a thrusting blizzard, everything was closed with darkness. It is impossible to either draw or record. With difficulty sometimes loomed a black cap of the Karakorum vaguely. All appearance today has nothing to do with what was seen yesterday. So we walked under a piercing wind from 7 to 2 hours with rarefied air. The pass itself is wide, but not difficult. It is difficult for pedestrians; Strange feeling that with a relatively small movement we already feel shortness of breath. On the ridge of the pass is a small pyramid of stones. People, despite the shortness of breath, do not forget to shout out greetings about the overcoming. The descent is not steep, but the wind is getting stronger. You need to tie your face, then remember the usefulness of Tibetan silk masks for travel. During the day the snow stopped, and wonderful snow panoramas appeared. Entire groups of snow domes and cones. There is not even a bird. We stopped at six o'clock on a broad river bed. Around – deep silence, a whole amphitheater of snowy peaks. Subtlety of pearly tones, still not seen. ... We recall everything that happened to us: a three-day storm in Gulmarg, a globular lightning near my head in Darjeeling, an inexplicable blue fire in Nimu, six hours with a revolver in Tangmarg, a bamboo bridge in Tashiding, a glacier of Sasser, a dead grin of Daotai Ma, crawling along the caves Kuchar, unexpected cold in the Karakoram, a snowstorm after Tokusun, a storm on Lake Voular, and much more. And every storm, every cold, and every lightning is remembered as a unique dream".

Roerich N. Altai-Himalayas

N. Roerich

Himalayas. Near Sandakphu

1936, cardboard, tempera
12 × 18 in

For the first time Roerichs visited Sandakhpu in 1924, after a trip to the monasteries of Sikkim. This peak (the ridge of Singhinal) is the highest in the Ilam region, West Bengal, and is located on the border with Nepal. It is located in the Singhinal National Park, and from its top offers beautiful views of Everest, Makalu, Lhotse and Kanchenjungu. In 1936 Nicholas Roerich wrote many Sikkim views, depicting mountains at dawn, painted in purple tones.

N. Roerich

«Himalayas» album leaf

1933 or 1934, paper, tempera
9 × 12¼ in

"But here everything is wider and more powerful. Before us in the distance, mountains are dotted with white contours, as in the old Chinese landscapes ... Clouds cover the frowning mist. It is strange, amazingly unexpected after this finished painting to see a new, superfluous structure. Over the dusk, over the cloudy waves, bright snow shines. Infinitely richly climbing peaks dazzling, hard-to-reach. Two separate worlds are separated by darkness Superhuman intercourse is wise. It is more visible from above. Instead of small quarrels of denial, history reminds us of truly international ties. The historical fact is indicated, as the Mongolian Bogdokhan was saved from the disease by the appearance of St. Nicholas. Mongolian Hutukts, whose knowledge and spirituality are considered very high, indicate this. Everything is full of signs. Just do not look. Look keenly and joyfully. And flexing".

Roerich N. Altai-Himalayas

N. Roerich

«Himalayas» album leaf

1934, paper, tempera

10 × 14½ in

"Full Arctic silence. Glaciers and snow peaks are a beautiful place. The waves of clouds roll over and open new, infinitely new combinations of space construction. Wide lines, all ornaments and arabesque are omitted That's beautiful! The mountains turn pink. Purple mists are rising".

Roerich N. Altai-Himalayas

"... the surrounding magnificence is required for these vertex feats, and what can be more magnificent than the unsurpassed mountains with all their unspeakable radiance, with all the indescribable variety?"

Roerich N. Himalayas

N. Roerich

«Himalayas» album leaf

1934, paper, tempera
10 × 14¼ in

"... velvet-brown rocks ... And then behind the treetops mountains appeared ... and did not leave us on the left side all the way. And everything somehow colored - and lakes in the ice, and blue rivers, and brown mounds on the blue background of rocky mountains. We really love mountains. Our own planet would be very mountainous!"

Roerich N. Altai-Himalayas

" With something beckoning and indomitably attracting fills the spirit of man when he, overcoming all the difficulties rises to these heights. And the difficulties themselves, sometimes very dangerous, become only the most necessary and desirable steps, are made only by overcoming earthly conventions. All the dangerous bamboo passages through the thundering mountain streams, all the slippery steps of the age-old glaciers over the disastrous precipices, all the inevitable descents before the next ascent, and the whirlwind, and the hunger, and the cold, and the heat, are overcome where the cup of discovery is full".

Roerich N. Himalayas

N. Roerich

«Himalayas» album leaf

1934, paper, tempera

10 × 14¼ in

"Let's try to think of all those beautiful legends that could have originated only in the Himalayas. First of all, we will be struck by the amazing diversity of these legacies. True, this wealth will come from many tribal layers, become more luxurious from the generosity of many millennia, will crown with the exploits of the best seekers of truth ... At least mentally joining the solemn grandeur will be the best fortifying means. After all, everything in its own way tends to the beautiful. Everyone thinks about beauty in their own way and will certainly want to say something about it in one way or another. The thought of beauty is so powerful and growing that a person will not hold it in silence, but will certainly want to tell it in words".

Roerich N. Himalayas

N. Roerich

Suget Pass

1936, cardboard, tempera

12 × 18 in

"The day began peacefully. We walked from seven o'clock along the gentle slope of Suget-Davan. The ascent is almost invisible, and it's not scary to see numerous skeletons. The peace of nature makes you forget the height. There was a fluffy dog near the road, quite like a living dog. By three o'clock we had imperceptibly reached the pass. It is always useful to ask about the northern side of the pass. This side is always harsh. The same was here. An even, an easy way was suddenly cut off by a powerful jagged descent. In the distance stretched a white-lilac mountain, full of some mourning pattern. The blizzard whirled, and in the clearings of the snow dust the ruthless almost black-blue sky rang. The path has stopped".

Roerich N. Altai-Himalayas

N. Roerich

**«A Captive Girl» costume
design for «Polovtsian Dances»
(from Borodin's opera
«Prince Igor»)**

For Massine's productions

1943, cardboard, tempera
12 × 18 in

N. Roerich

He Who Hastens «His Country» series

1924, canvas, tempera
35¼ × 45¾ in

The subject of the Messenger was one of the important themes in the work of Roerich N.. Hurried – "messenger" – according to the artist, also reveals this topic.

Arriving in Sikkim, the Roerichs met a well-known lama from Bhutan - Tomo Geshe Rimpoche, who told them the following story: "Great Masters of Secrets closely monitor those to whom they entrusted their work and gave high assignments. If an unexpected misfortune happens to them, they will be immediately helped. And the trusted treasure will be guarded. About forty years ago a great mystery was entrusted to a man who lived in the great Mongolian Gobi. He was told that he could take advantage of this mystery for a certain purpose, but when he felt the approach of his departure from this world, he must transfer the treasure to a trusted person of his choice. Many years later. And this man fell ill, and during the illness the evil force overtook him and he lost consciousness. In this state, of course, he could not transfer the treasure to a worthy successor. But the Great Holders watch vigilantly on the patrol. One of them, from the high Ashram in the greatest haste, set off through the mighty Gobi, remaining in the saddle without rest for more than sixty hours. He found the sick man on time and temporarily restored his consciousness, so that he was able to finish the task entrusted to him in a worthy manner. Maybe you wonder why the Holder did not take the Treasure with him? And why everything should have happened in this sequence? Because great Karma has its own special ways, and even the highest Holders of secrets sometimes do not want to touch the threads of Karma. For every thread of Karma, being cut off, produces the greatest harm".

Roerich N.. Shining Shamballa

N. Roerich

Pir Panjal

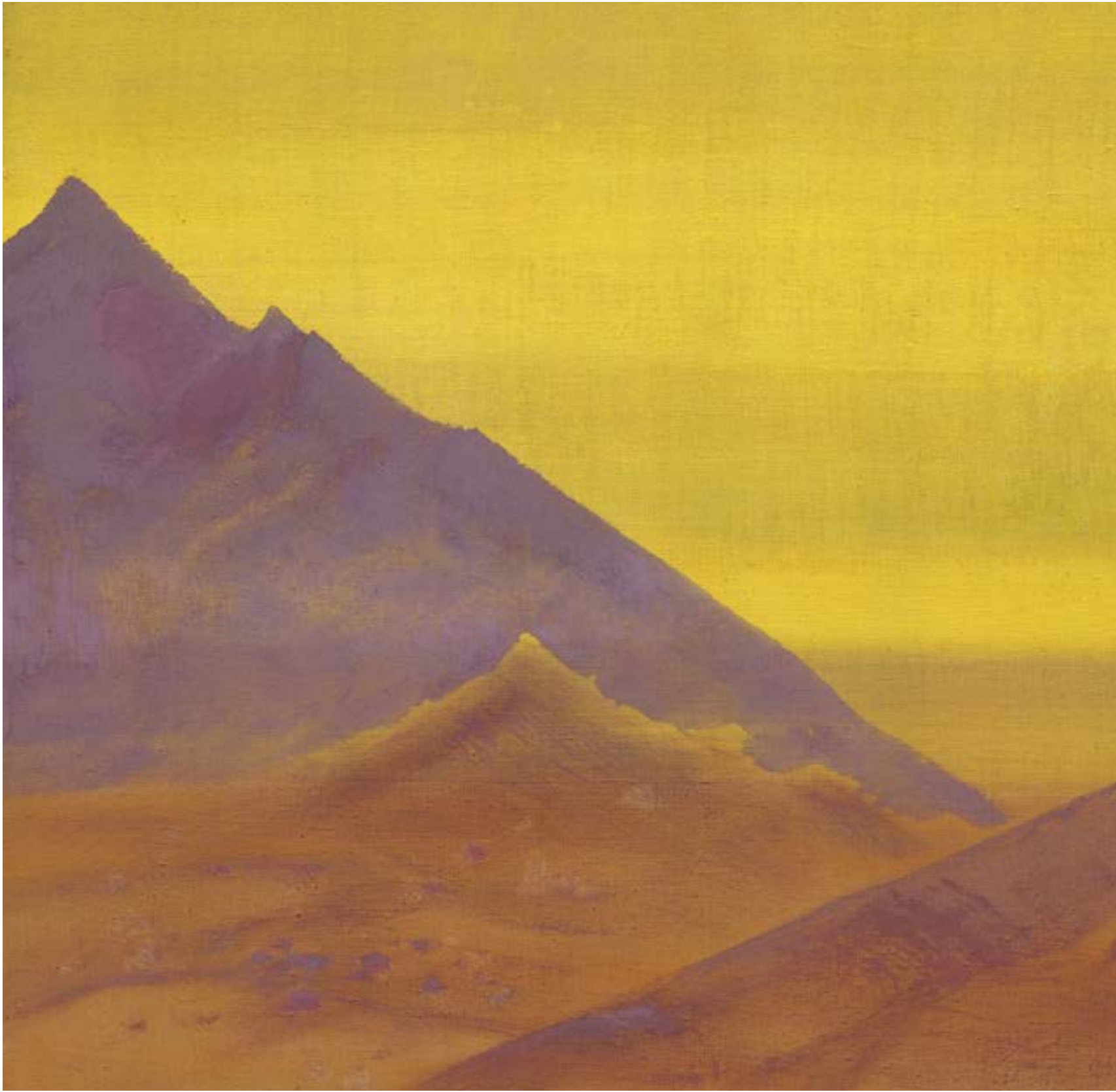
From the series of the same title

1925, canvas laid on cardboard, tempera
25¾ × 38½ in

Long-term stand in Gulmarge contributed to the artist's productive work. Here, paintings were written devoted to the stages of the Central Asian expedition's journey, as well as most of the paintings from the series "The Banner of the East". Nicholas Roerich admired the beautiful snowy slopes of Mount Afarvat Peer-Panjal Ridge, whose foothills are covered with dense coniferous forests. The work from our collection depicts one of these kinds. Currently, it is a favorite holiday destination for lovers of downhill skiing from around the world.

"We live on the heights of Pir-Panjal. Hail to the pigeon's egg. The stars are like candles! Earthquakes - every week. In Siberia there are such fortifications on steep hillocks, belted by rattling streams. Cedar and pine groves severely store these dwellings, while the white caps of the mountains glisten high. Woodpeckers, Gorlinki, Orioles, musk oxes and mountain goats. So we live in a yellow, unpainted ore house. If there is the sun - everything is filled with needles, but if there is a thunderstorm ... For three days it roared ferociously and blindingly at night. Ring of lightning! And the showers raced, and the hail immediately whitened all the greenish mounds. It's threatening! "

Roerich N. Altai-Himalayas

N. Roerich

Dawn Unfinished

Ca. 1930, canvas, tempera
24 × 34 in

"The whole distance trembles in the radiant rainbow of evaporation ... The hills were painted in gold. You are very beautiful, Asia. Your turn. Take the cup of peace. "

Roerich N. Altai-Himalayas

"Of course, it is difficult to talk about the whole of Central Asia in detail. But in fragmentary characteristics, we can still note the current state of these vast areas, and look back at the monuments of the glorious past. As everywhere, on the one side, you can find the remarkable monuments, and an exquisite way of thinking, expressed on the basis of ancient wisdom, and the friendliness of human relations. You can enjoy beauty and can be easily understood. But in the same places, do not be surprised if you are horrified at both the perverted forms of religion, ignorance, and the signs of fall and degeneration ... Of course, my main aspiration as an artist was to the work of art. It's hard to imagine when I will be able to embody all the artistic notes and impressions – so generous are these gifts of Asia. "

N. Roerich. Heart of Asia

N. Roerich

Chandra River. Study

1931, paper, tempera
9 × 12¼ in

This sketch, apparently, was written in the summer camp of the expedition of the Urusvati Institute in Lahul. The camps of the expeditions were often located in some proximity to the Chandra River. The artist was particularly fond of depicting the time of sunset or sunrise, when the pink rays of the sun painted the sky, mountains and everything around him. This river is one of the main rivers of Lahula, in its vicinity there are many sights that Nikolas Roerich visited and, subsequently, depicted in his paintings. After merging with the river Bhaga, in the lower reaches of Chandra becomes Chandra-Bhagoy (Grace of the Moon), better known as Chenab, – one of the largest waterways of India and Pakistan.

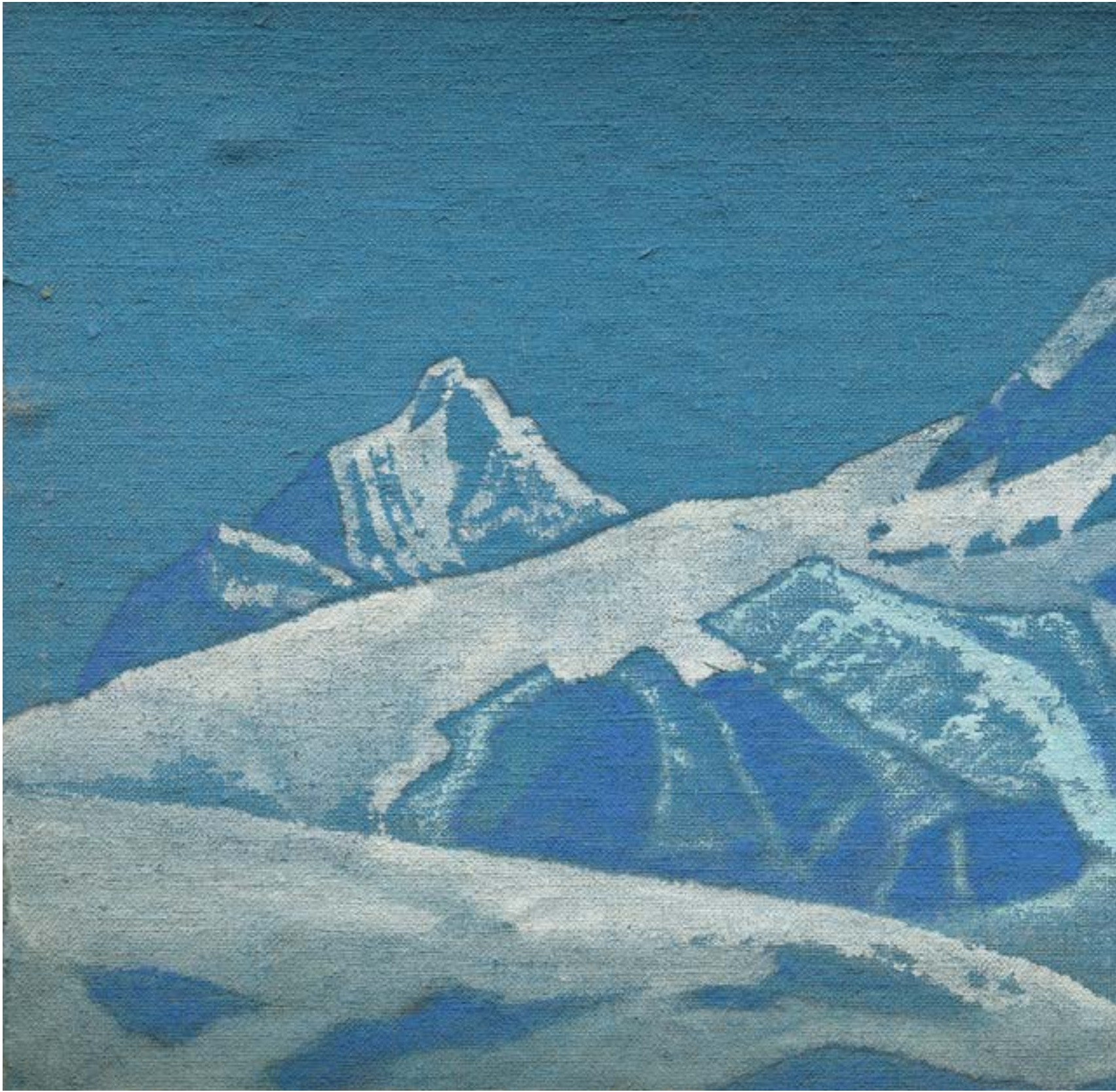
N. Roerich

Mountain study

1931, panel, tempera
8¼ × 10¾ in

"Why do we think about the Himalayas, what makes us think, remember them and strive for them? Because even a mental communion to their solemn grandeur will be the best fortifying means. After all, everything in its own way tends to the beautiful. Everyone thinks about beauty and will certainly want to say something about it somehow. The idea of beauty is so powerful and mobile that a person cannot keep silent about it and will always strive to express it in words. Maybe in a song or in something else a person will be able to capture the idea of the beautiful".

Roerich N. Himavat

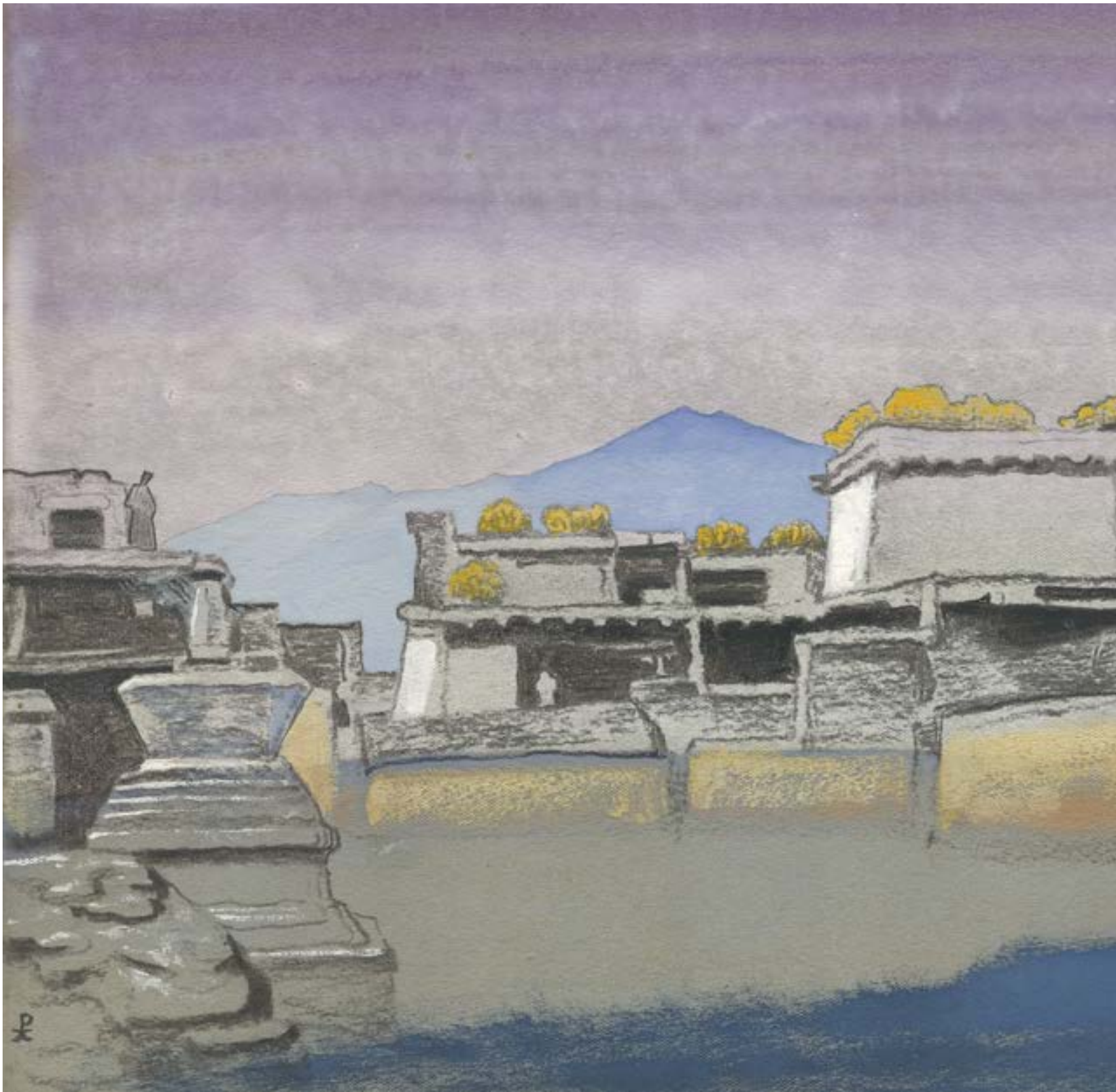
N. Roerich

Mountain study

Ca. 1928–1931, canvas laid on
cardboard, tempera
7¼ × 11½ in

"From the slightest flower, from the butterfly's wing, from the sparkling of the crystal, moving farther and farther through beautiful human forms. If there are wonderful creations of human hands on the Earth – a traveler will come to them, they will calm down under their arches in the shining of frescoes and stained glass. If a traveler is fascinated by mirages of distant horizons, he will rush to them. And if he learns that the highest peaks glisten somewhere, then he will be attracted to them and from this one desire will become stronger, cleaner and inspired for deeds in the name of goodness, beauty and ascent".

Roerich N. Himavat

N. Roerich

Kardang. Study

1932, paper, tempera, pastel
10 × 14¼ in

Monastery Kardang in the form in which it was seen by Nicholas Roerich, has not been preserved, because in 1998 it was completely destroyed by the raging monsoon. In the work the artist captures the famous monastery of the line of the friend, recreated in 1912. Historians believe that it was founded in the 12th century. Gompa is located on the left bank of the Bhaga river at an altitude of 3,500 meters above sea level, not far from Keilonga, and it overlooks the majestic peaks. This is where begins the bark to the local shrine – the hill of Drillbu-Re (Spiritual rest or the Bell). The monastery has an extensive library and relics, as well as a training center for monks.

N. Roerich

Koksar Camp

1932, canvas, tempera
29¼ × 46¼ in

When traveling from Naggar to Lahul, after the pass of the Rotang separating the Kullu valley from the Lahul valley, the road descends sharply, and the travelers eventually find themselves in the village of Koksar, the first settlement after the pass. Koksar is considered one of the coldest places in the Lahul valley. The expedition of the Himalayan Institute of Scientific Research Urusvati visited these places in 1931. The site of the expedition was located on the left bank of the Chandra River – opposite from the village of Koksar and its gompa. As part of the research activities of the Institute, archaeological work was carried out, which opened large burial mounds near Koksar. These mounds are associated with local legends with the advent of Mongol conquerors who invaded Lahul from the Baralach pass.

In the painting, which captured the early hour of sunrise, the artist emphasizes the unusually picturesque view of the mountains near Koksar, the gentle turquoise of the waters of the Chandra River and the warm gold of the sky, tinted with red ocher and ruby tents of the camp.

N. Roerich

Three Glaives. Sketch

1932, paper, tempera
10 × 14¼ in

Swords and daggers are some of the most common petroglyphic images on deer stones from the upper reaches of the Amur River to the Elbe. Obviously, the ancient artists attributed special importance to them. Having met these images in Lahul, Nicholas Roerich captured them in several paintings, such as the variants "The Sword of Gesar", "The Border of the Sword", "Three Swords". Petroglyphs were located near the confluence of the two main rivers Lahula – Chandra and Bhagi (Chandrabhaga).

"Again, the bells of the mules of caravans clatter. Again there are steep shoots of the mountain pass. Again, oncoming travelers, each of them bearing a worldly secret. Again stories about local spiritual treasures, and about memorable places. Again, the heroic sword of Gessar Khan is depicted on the rock ... We are going to Lahul ... Ancient tract of Kharg. Remains of the ancient fortification. Chortens, mendangas, laid out with stones with prayer inscriptions ...

The main attention is attracted by numerous drawings on the rocks. Again there are sheep and archers. Very ancient. Lama Mingiur proudly calls to the stone, which has the image of the sword "... Is there a sign of battle, a sign of courageous passage? Or the forgotten border? Victory? There is also a legend about the soldiers of Gessar Khan who came from afar and settled here. They also brought the first stone of the peach. Of course, these are not Mongols, who reached Lahul in the seventeenth century ... People's memory protects something much more ancient and significant..."

Roerich N. Sword of Gesar Khan

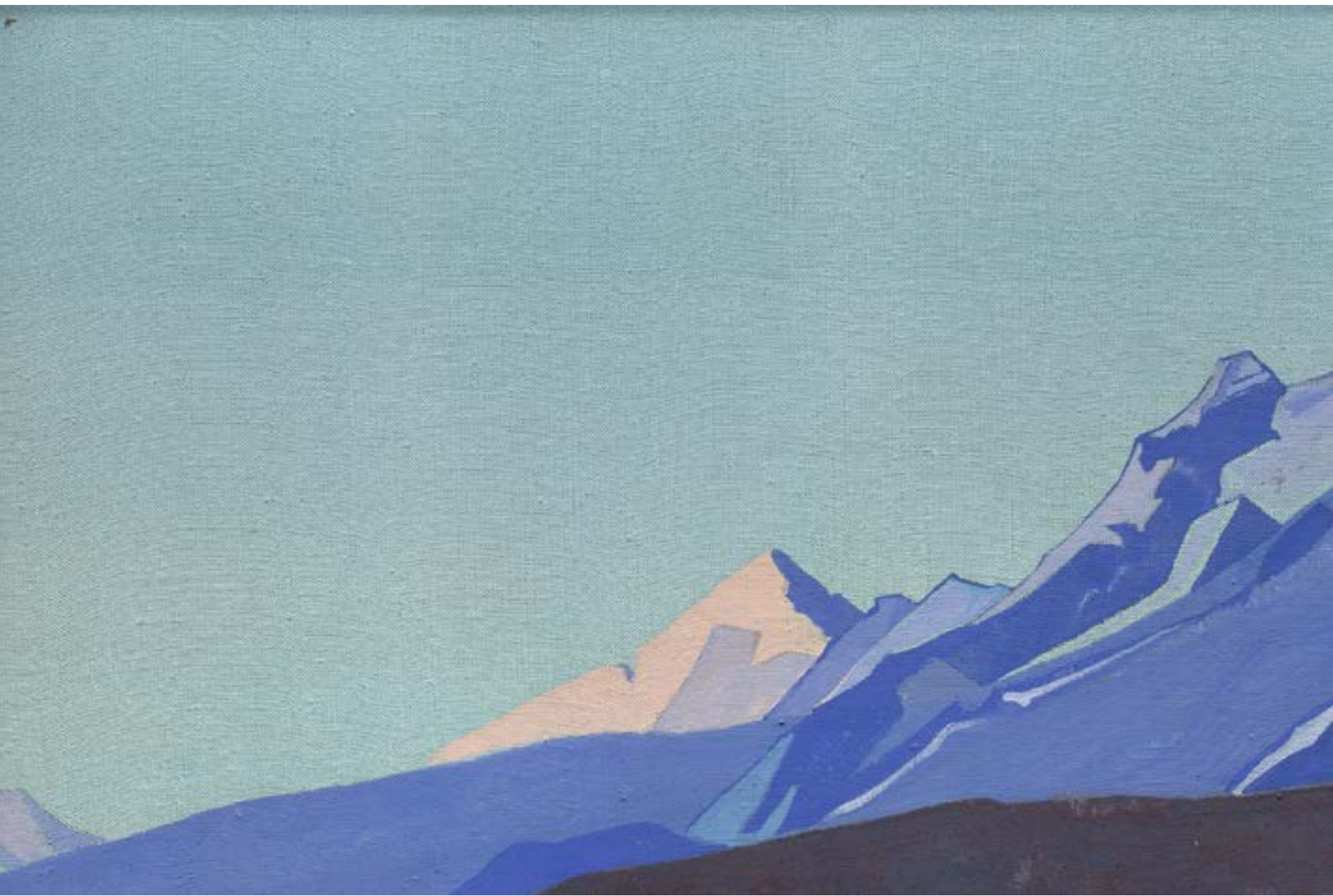

N. Roerich

Chandra River. Sketch

1933, paper, tempera, pencil
6½ × 10 in

The sketch for the painting "Chandra River" was made in pencil from nature during the stay of Roerich N. in the summer camp of the expedition of the Institute of Urusvati. The artist applied the colors from his memory and notes later. This technique was typical for the mature creativity of Nicholas Roerich. The Chandra River is one of the main rivers of Lahula. It originates from the glaciers of the Baralach pass. From there it flows to the south and near Tandi merges with the river Bhaga. In the lower reaches, these two rivers become Chinab, the most powerful waterway in India and Pakistan.

N. Roerich

Himalayas. Evening

1933, canvas, tempera
9 × 18 in

"The hurricane cleared the air, and the mountain landscape with its clear outlines and deep blue-violet colors was magnificent".

Roerich Y. On the paths of Middle Asia.

"Mountains, mountains! What kind of magnetism is hidden in you! What a symbol of tranquility lies in every sparkling peak. The most daring legends are born near the mountains. The most human words come from the snowy heights.

Roerich N. Altai-Himalayas

"With something beckoning and indomitably attracting fills the spirit of man when he, overcoming all the difficulties rises to these heights. And the difficulties themselves, sometimes very dangerous, become only the most necessary and most desirable steps, they are made only by overcoming earthly conventions. All the dangerous bamboo passages through the thundering mountain streams, all the slippery steps of the age-old glaciers over the disastrous precipices, all the inevitable descents before the next ascent and the whirlwind, hunger, cold, and heat are overcome where the cup of finds is full".

Roerich N. Himalayas

N. Roerich

Karakoram. Path to Turkestan

1936, cardboard, tempera
12 × 18 in

In the autumn of 1925, the Central Asian expedition crossed the Karakorum. The view that we see in the picture, impressed the artist very much, because he portrayed it not only in this work, but also in the large picture of the Maitreya series "The Banner of the Coming", (1925).

"As in the frescoes of Gozzoli, there are groups of faceted purple mountains, dissected by warm-brown hills. Light yellow marsh grass covers the hollow. Here, in the vastness of Asia, tales of giants-heroes were born. Whether the height, or the purity of air increases all the dimensions ... Great there must have been flows between the mountains to leave wide channels, full of processed pebbles. In the Grand Canyon you feel some kind of tragic catastrophe, which was broken in beauty. Near the Karakoram you feel some incomprehensible long-term work of the giants. Was it not here that the buildings of the future were being prepared?"

"The amazing effect of the light steppe under the blue mountains and under the undulating clouds. Such cloudy wealth has not been seen for a long time".

Roerich N. Altai-Himalayas.

N. Roerich

Mountain Range. Approach to Everest

1936, cardboard, tempera
12 × 18 in

"Approaching Bramaputra, you can find even more indications and legends associated with Shambhala. And one more circumstance gives these places an even more convincing impression; Here, in the direction of Everest, lived a seer-hermit Milarepa, who listened before the sunrise to the voice of Dev".

Roerich N. Heart of Asia

"In the south of Tingri, in almost inaccessible mountain valleys leading to the highest uplands of the earth, where the snow giants Everest, Makalu and Gaurishankar are rising to great heights, as if competing with each other, the hermits still zealously guarding the secret of Milarepa passed on through generations of teachers. Here, in the lost wild mountains, you can still hear the songs of Milarepa and look at the walls of the abandoned mountain hermitage of the image of the Master listening to the Inner Voice. Every year pilgrims climb almost inaccessible trails to Everest to see a giant chop on the mountainside – the trail of the fall of Naro Bonchung. One day, Naro, one of the main teachers of the Black Faith of Tibet, called Milarepa to climb the summit of Everest, here called "Mother of the Great Snows". Milarepa accepted the challenge and entered into deep meditation. Meanwhile Naro, seeing Milarepa, sitting motionless, with the help of supernatural power began to fly up to the top of the great mountain. But how could Black Faith overcome? Suddenly, at the top of the mountain appeared a radiant throne, on which sat the meditator Milarepa. Blinded by a brilliant vision, Naro fell into a deep abyss and left a gigantic trace of his defeat in the fall. So says the legend, and hundreds of pilgrims extol the wisdom of the Master, to whom both beasts and birds were obedient".

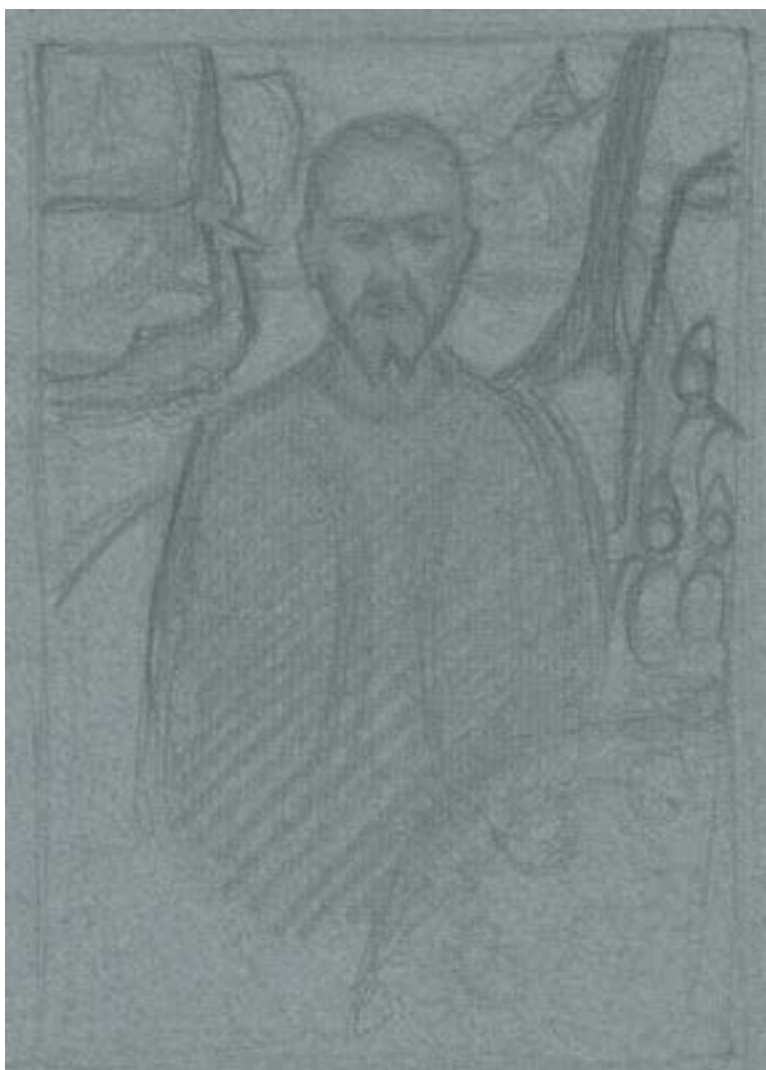
Roerich Y. On the paths of Middle Asia

N. Roerich

**Sketch of mountain landscape
with kneeling woman
Himalayan leaves I**

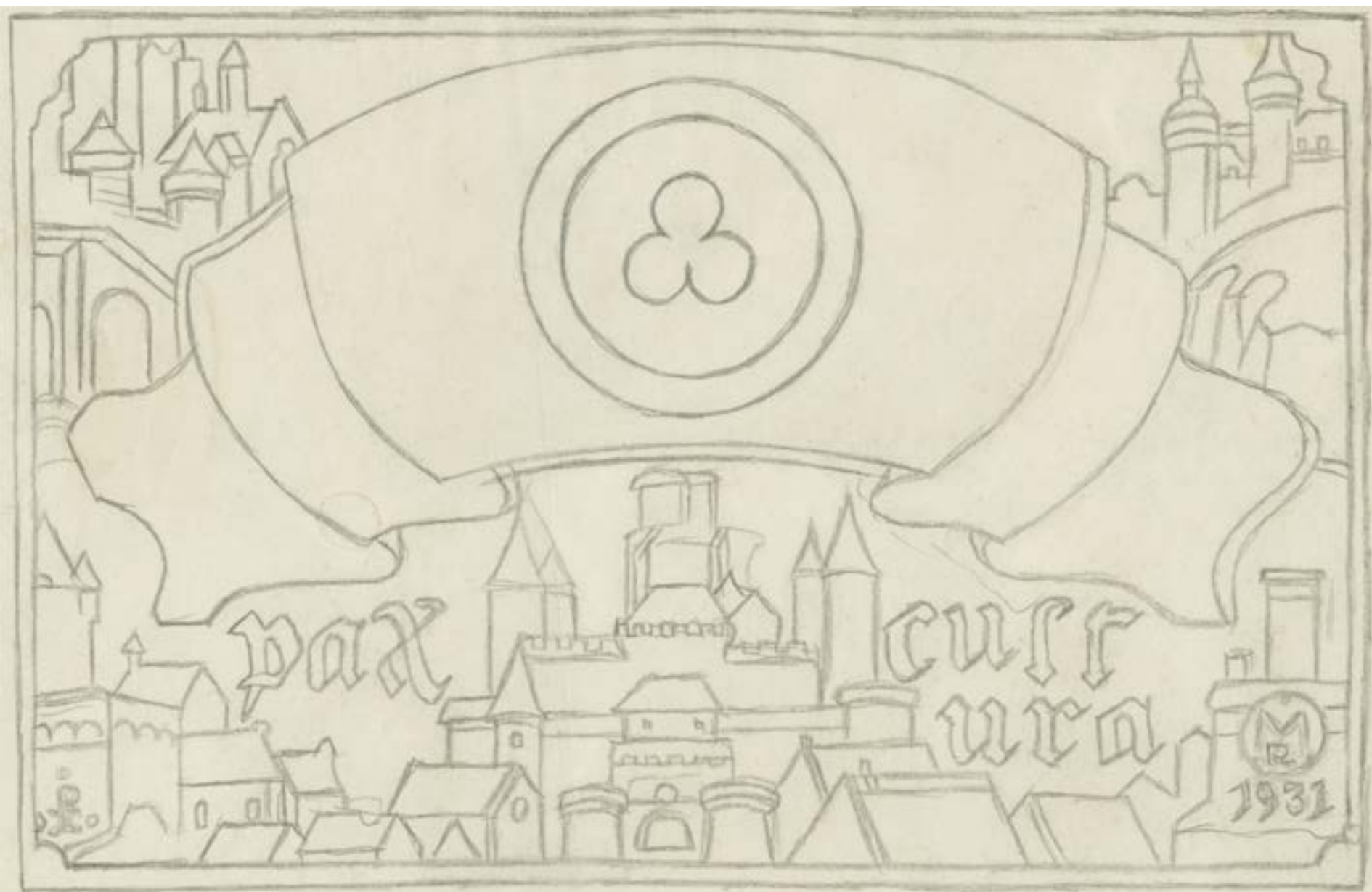
1924, paper, pencil
4 $\frac{1}{8}$ × 6 $\frac{1}{8}$ in

N. Roerich

**Self-portrait. Sketch
Sketchbook leaves**

1913–16, blue paper, pencil
5¾ × 3⅞ in

N. Roerich

Sketch for «Banner of Peace»

1931, paper, pencil
5³/₈ × 8¹/₂ in

N. Roerich

**Composition sketch for
«Madonna Protectrix»**

1933, paper, pencil
4 $\frac{7}{8}$ × 7 $\frac{1}{4}$ in

VISUAL THINKING OF NICHOLAS ROERICH

Galina Povalyashko, art critic, Member of the Union of Artists of the RK,
Candidate of Philosophy

The name of Nicholas Roerich, artist, historian, archeologist, philosopher, traveler, public figure is surrounded by a legendary halo. His multifaceted activities, coinciding with a period of violent social upheavals and bloody wars of the first half of the twentieth century, amazes with a wide range of scientific interests and philosophical depth, unconditional faith in Man and all-conquering Culture.

Roerich-painter is, perhaps, the only one who, without damage to creativity, was engaged in large-scale socio-cultural activities. The artist's pictorial heritage is very great. 37 works from the collection of the New York Museum, presented at the exhibition "In Search of Shambhala: masterpieces from the Museum of Nicholas Roerich", show different facets of the artist's work. With the exception of a few works of an earlier period, they were created in the 20–40's of the XX century, in the period of the greatest creative and social activity of Roerich N. One work belongs to the brush of Svyatoslav Roerich. "Portrait of Nicholas Roerich" – one of the thirty portraits of his father, which Svyatoslav began writing when he was young.

The presence of this portrait in the exhibition is very symbolic, because it was created by his son-artist with full awareness of the depth of humanistic activities of his father. That is why the portrait of Nicholas Roerich is written with a subtle sense of psychology, supported by precisely selected artistic means. The relief figure is clearly read against the background of the Himalayan peaks, partially illuminated by the light of the sun, partially submerged in the shadow. The multiple symbolic meaning of the contrasting mountain landscape background is clearly read: and as a continuation of the earthly journey of Roerich N. to the invisible and perfect Shambhala – the Absolute of all searches, and as the hard way of the constant ascent of Man to spiritual perfection. Surprising concisely the expressive techniques with which Svetoslav Roerich immerses the viewer into the depths of the prophetic visions and anxieties experienced by Nicholas Konstantinovich. The depth of the wise dark eyes of the portrait is emphasized by a silver beard; Black and white contrast in clothes symbolizes the contradiction of good and evil in the world, the statuette and generalized figure of the equestrian rider in its obscure mystery strengthens the ratio and emoveo, tearing the world apart.

Svyatoslav Roerich, following the artistic path of his father, along with him participated in creating scenery for the operas "The Snow Maiden", "Sadko" by Rimsky-Korsakov N. and "Prince Igor" by Borodin I. In the exposition from the New York collection, two cartons illustrate the scenic experience

of Nicholas Roerich. One of them is the sketches of the costumes of the Snow Maiden and Lelya, dated 1921 and intended for staging an opera in Chicago.

It is noteworthy that earlier, in 1885, Viktor Vasnetsov performed the sketches of costumes and scenery for this performance for Savva Mamontov's Russian private opera. They gave a powerful impulse for a new direction in the Russian theatrical and decorative art, based on the ethnographic precision of the costumes and the Slavic type. Roerich N. endows the Snow Maiden and Lel with completely different anthropological features, clearly Mongoloid. And if in the sketch for I. Borodin's Polovtsian Dances, this type finds a very obvious explanation, the shepherd Lel and the spring Snow Maiden, apparently, are consciously and precisely in this way interested the artist, the opponent of all ethnic prejudices and stereotypes. This line in the theatrical and decorative art was started, and was continued in the pre-war period only by Nicholas Roerich himself. Only closer to the end of the twentieth century, the theatrical set design ceased to "be afraid" of experiments, varying the most different styles, ethno-cultural specifics, and types. And the scenographic experiments of Roerich were, apparently, the first, leading to the current stage and cross-cultural freedom.

Interest in the culture of Asia was manifested in Nicholas Roerich in everything – folklore, history, languages, and art. In the artist's work, there are many works illustrating this interest against the backdrop of a never-ending love for India. In the exposition there is the canvas "The Master of Geser Khan", included in the series dedicated to the heroic Son of Heaven from the mythology of the Mongolian and some Turkic peoples. Geser – the heavenly rider, the patron of the soldiers, "the ruler of 10 countries, eradicated evil in 10 countries of the world." The meeting of the envoy and people in this work is also of a multi-valued nature.

The motif of the rider (messenger) in Roerich's works is met often. In the exposition of the exhibition the theme of the ambassador is also supported by the picture "Hurrying" from the series "His country". This symbol is given the importance of unconditional victory over all that prevents awakening of the human in Man. And this, among other reasons, is the oblivion of the common origins of mankind, once embarked on the path of evolution.

In each work of the Master, the semantic polyphony accurately and harmonically coincide with the color and compositional solution, mutually reinforcing each other. Coloristically, the work is built on the contrast of greenish tones in the foreground and the dark mountain range – here they are, difficult obstacles on the way of the awakening humanity that started the road. The color scheme is muffled, the artist with an irreproachable coloristic and compositional feeling organizes a picturesque space, revealing a world much larger than a picture canvas. Several spatial plans, each of which is endowed with its own tone, amazingly lengthen the perspective, leading the way far beyond the mountains and the horizon line.

Sketch of 1932 "Three swords" – evidence of many years of work on another large topic. The visual center of the sketch is a huge boulder with petroglyphic depiction of three swords. Further, this plot in a modified form will appear again in 1936 in the painting "Three Swords. Drawings on a stone". Again a multiple symbol: three swords, three roads, three human races, three great continents, over which an archaic mankind – one semantic level is settled. Mythological level consists in the ambivalent semantics of the sword, in opposition: life / death, unity / war; Weapons of solar gods (Vishnu, Indra, and etc.) / cultural heroes of myths; Retribution / prosecution. A common mythological motif of many peoples of the world is a sword in a stone, a weapon of higher justice. This sketch fixes that moment of creative work, when Roerich solved an uneasy artistic task – to impart a plastic embodiment to the plotted speculative senses. The background landscape in the sketch is given in general, in the basic color ratios, because at this stage the idea and its visual solution are more important for the artist.

A significant part of the exhibition "In Search of Shambhala: Masterpieces from the Museum of Nicholas Roerich" is represented by those works in which the Master is an established artist who has his own individual picturesque handwriting. A wide semantic range of previously written historical paintings already at the beginning of the creative path determined the direction of stylistic searches, which found their embodiment in another genre – the landscape works of Nicholas Roerich. The picturesque system is built in them on the dominant rhythm of local spots of open color in conjunction with symbolic and allegorical content. The amazing appeal of these landscapes, not overloaded compositionally, but loaded with symbols and meanings, very quickly became the recognizable style of Roerich N.

Epic Himalayan landscapes or roads leading to mountain ranges are dominant in the series "His Country", "Pir-Panjal", "Banners of the East", "Holy Mountains". There are some works from them, as well as individual album sheets or landscapes ("Path to Kailas", "Padmasambhava", "Shambhala Dyke", "Tibet, Gialai", "Storm", "Himalayas, Near Sandakhpu", and etc.).

All the works of this trend show Nicholas Roerich's relentless search for visualization of plot subtexts, the need to focus viewers' attention on symbolic allegorical images. In a laconic title, the artist suggests the scope of the meaning of a particular work, for example, "The Way to Kailas".

An interesting composition technique was used by Roerich in order that the viewer pondered and "read" the idea of the picture. The view immediately "rests" on the boulder flanking the direction of the perspective leading to the holy mountain. Kailas – "Precious Snow Mountain" – is located in the remote, inaccessible western highlands of Tibet. The four main rivers of Tibet, India and Nepal Indus, Satlaga, Brahmaputra and Karnali, flow here starting their way from Kailas. Hindus, Buddhists, Jains and Bon supporters regard this unusual mountain as the "heart of the world", the "axis of the earth". About Kailas, the religious texts of ancient India say that "no mortal

dares to ascend a mountain where the gods dwell, the one who sees the faces of the gods must die."

Probably, the petroglyphic inscription of Sanskrit on the boulder warns about this, this is the meaning of this non-standard composition technique in the film "The Way to Kailas". The snow top of the mountain rises in perspective, sparkling with whiteness, but the open path to it is visually closed, as well as in reality – this is the essence of the visual reflections to which the thoughtful viewer should come. Even in our time no one has conquered this peak, as the inhabitants of these places require modern climbers to obey the ancient prohibition.

The visual meanings of the picture, arising after its careful consideration, support the color solution. The impeccable whiteness of the abode of the gods sparkles in the greenish height, the same one tone without nuance, and the foothill valley. This unusual color solution reinforces the semantic content of the work – the holy place is not like the earthly, there is no place for shadow, there is no dirt. And the viewer's thoughts, peering at the seeming simplicity of the picture, should, according to the artist's intention, be filled with silence and purity.

The pristine beauty of the Karakoram mountain system located between the Pamirs and the Himalayas in the south certainly gave Nicholas Roerich powerful aesthetic impressions during the Central Asian expedition. The Roerichs had to overcome the Suget Pass, one of the seven on the route, each more than five thousand meters. On the cardboard "Suget Pass" the artist arranges the space in such a way that the mountain gorges of the first plan, painted with gloomy violet flowers, contrast powerfully with the distant plans. Here the whiteness of the mountain slopes and peaks, slightly nuanced by the reflexes of the near plan, visualizes the dichotomy of the two worlds – the world of human passions and the world of the perfect.

The described reception of the interplay of plot design, its hidden meanings and picturesque accompaniment was brought to perfection by Nicholas Roerich. It seems that this is the secret of the infinite attraction of the artist's landscapes. And although the exhibition "In Search of Shambhala: Masterpieces from the Museum of Nicholas Roerich" introduces Kazakhstan viewers to a small part of the grandiose heritage, it fully reflects the intense creative search of the artist himself. Artistic constructs of the Roerich style are built on the desire to avoid compositional congestion, enhancing the visual perception of the painting by the rhythm of color spots and, most importantly, the desire to help the viewer to understand the philosophical depth of the thematic design. That is why the visual metaphor of the artistic worlds of Roerich inevitably entails the need to rationalize their content, to learn and to comprehend the content of the metaphor.

Another example of this approach is seen in the work "The Eagle's News". The panel was created in 1927, at the time of the complete approval

of Roerich N. in his humanistic principles. Here the creative credo of the Master was manifested in the synthesis of the idea of the plot through the prism of Eastern philosophy and its artistic embodiment.

This work of Roerich N. engenders an associative series, because the eagle is a symbol of the gods and their messenger in the mythologies of various peoples of the world, a symbol of heavenly power, fire and immortality. A winged messenger next to the initiate, their silent tandem is supported by the eloquence of color symbolism. The open yellow colors in the garb of the messenger are read in the meaning of wisdom, holiness of spirit, and divine illumination. The bird beside is one of the incarnations of the immortals, arising from the depths inaccessible to mortals (the abyss of a black cave). The visual associations cause the location of the eagle and the messenger – a mountain peak, a descending cloud in the glow of an invisible source, a mirage? Several color spots, several metaphorical levels, several possibilities to read the meaning of the plot.

The visual thinking of Nicholas Roerich very correctly talks with the audience's perception on the themes of great philosophical and humanistic depth, with concern for the World and an endless faith in Man and culture. The gift of a magnificent artist supplemented by the height of the Spirit of Nicholas Roerich, giving a powerful message to all those who know that Culture is a Man. And the question of Culture is reduced to the question of the Man who is going, looking, mistaking, finding, and again going, and again looking for, because this is the true essence of Life.

The earth roads, through which the Roerich family passed, led to the Covenant, the Banner of Peace, the pursuit of Beauty, Ideal, and Harmony. The path of personal spiritual ascent and endless love for people will always be a model of high service to the World. The roads laid by Nicholas Roerich in art, open new horizons, giving the joy of acquainting with the origins of Love and Goodness.